

1329

59-5n4m.

1899

0003

9-56

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

Վ. Ֆ. ԳԵՕՐԳԻ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԷՆ ԲՆԱԳՐԻՑ
ՀՄԱՅԵԱԿ ՄԱԺԻՆԵԱՆԻ

Եթէ իմ կեանքը քեզ համար մի հաշիւի էր, որի մէջ զու հաճութեամբ քեզ զիտում էիր ապա թող լինի այդ եւ իմ մահը... Ես մտնում եմ պատուութեան համար, որի համար ես ապրում էի եւ պատերազմում ես որքն հիմա գտնում եմ ինձ... Չեք ամենաթիւրիւն ազատելու համար ընկէ՛ք ուրիշ խմբիկեանք լինէ՛լ։ Կէս ձեզ որքնակ է թուրք խմբիկը։

ᐱᐱᐱᐱᐱ. ᐱᐱᐱᐱᐱ. V, ᐱᐱᐱᐱᐱ ᐱᐱᐱᐱᐱ.

10 11 12 13 14

Տպարան Տ. Մ. Խոսիւնեանցի

Гипогр. Т. М. Ротинянца, на Гол. пр., д. № 41.

1899

9-66.

248

Ἐ ϥ ϣ ϡ ϣ ϣ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

Վ. Գ. ԳԵՕՐԳԻՆ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԻՆ ԱՆՆԳՐԻՑ
ՀՄՍՅԵԱԿ ՄԱԺԻՆԵԱՆԻ

(Արտատպւած «ՄՈՒՐՃ» ամսագրից՝
ուղղած եւ փոխախւած)

Եթե իմ կեանքը քեզ համար մի հայելի է եղի, որի մեջ գուհաճութեամբ քեզ զիտում էիր, ապա թող լինի այդ և իմ մահը... Ծա մահու նում եմ ազատութեան համար, որի համար ես ապրում էի և պատերազմում, և որին հիմա զրհում եմ ինձ... Ձեր ամենամոխի լինալուստեղու համար ընկի՛ տարալութեամբ ինչ-պէս ձեզ օրինակ եմ տալիս:

1,450 400 400. V, 1:12 1:12 1:12.

፲፱፻፲፱

Տպարան Տ. Մ. Ռօտինեանցի

Типогр. Т. М. Ротиніанца, на Гол. пр., д. № 41.

1899

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԵՐԸ

- ✓ ՄԱՐԳԱՐԻՏ Պարմացի.—կարլոս V-ի աղջիկը, Նիդերլանդիայի
կառավարչուհին:
- ✓ ԿՈՄՍ ԷԳՄՈՆՏ.—Գաուրի իշխանը:
- ✓ ՎԻԼՀԵԼՄ Օրանացի:
- ✓ ԴՈՒԲՍ ԱԼԲԱ.
- ✓ ՖԵՐԴԻՆԱՆԴ.—նրա բնական որդին:
- ՄԱԲԻԱԵԼԼ.—իշխանուհու ծառայութեան մէջ:
- ✓ ՐԻԽԱՐԴ.—Էգմոնտի անձնական գրագիրը:
- ՍԻԼԻԱ }
ԳՈՄԵՅ } դուքս Ալբայի ծառայութեան մէջ:
- ✓ ԿԼԱՐԱ.—Էգմոնտի սիրուհին:
- ✓ ՆՈՐԱ ՄԱՅՐԸ.
- ՋՕԷՍ.—մանրավաճառ }
ՅԵՏՏԷՐ.—դերձակ } Բրիտէլցիներ:
- ՀԻԻՍՆ }
ՍԱՊՈՆԱԳՈՐԾ }
✓ ԲՐԱԿԵՆԲՈՒՐԳ.—քաղաքացու տղա:
- ✓ ԲՈՒԻԿ.—Էգմոնտի զինւորը:
- ՌՈՒԻՋՈՒՄ.—խուլ անկեալ:
- ✓ ՖԱՆՋԷՆ.—գրագիր:

Փողոփուրդ, պալատականներ, պահապաններ, և անլի:

✓ Տեսարանը Բրիտէլու:

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 10-го Августа, 1899 г.

ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

Բալիստրադեղնաձուլժիւն

Ձինւորներ և քաղաքացիներ բալիստր աղեղներով. Յետոէրն առաջ է գալիս և լարում իւր բալիստրադիզը:

ՁՕԷՍՏ. Դէ ձգիր ու պրծիր: Բայց և այնպէս գրաւը չես տանիլ: Երեք սև շրջանակ. կեանքումդ չես լինիլ այդպէս նետած: Ուրեմն ես եմ այս տարի վարպետը:

ՅԵՏՏԷՐ. Վարպետ և միաժամ թագաւոր: Ո՞վ է խլում այդ քեզնից. բայց դորա փոխարէն պէտք է խընձուրի համար կրկնակի վճարես: Դու պէտք է վճարես քո ճարպիկութեան համար, ինչպէս պահանջում է արդարութիւնը:

ԲՈՂԻԻԿ. Յետտէր, ես հարւածը գնում եմ քեզնից. վաստակդ կը բաժանեմ, պարոններին կը հիւրասիրեմ. ես շատ վաղուց եմ այստեղ և շատ պարտական եմ քաղաքովարութիւններիդ համար: Եթէ ես վրիպեմ, այնպէս ընդունենք, թէ դուք էք նետել:

ՁՕԷՍՏ. Ե՛ս պէտք է խօսեմ այդ մասին, որովհետև այդպիսով տարւողը իսկապէս ես եմ: Բայց և այնպէս, Բուիկ, թող այդպէս լինի:

ԲՈՂԻԻԿ. (Նետում է). Դէ, խեղկատակներ, գլուխ տւէք: Մէկ, երկու, երեք, չորս:

ՁՕԷՍՏ. Չորս շրջանակ. լսւ է:

ԲՈՂՈՐՆՔԾԱՆ. Կեցցէ տէր թագաւորը. կեցցէ և կրկին կեցցէ:

ԲՈՂԻԻԿ. Շնորհակալ եմ, պարոններ, վարպետի համար այդ շատ շատ է: Շնորհակալ եմ ինձ ցոյց տւած պատուի համար:

ՅԵՏՏԷՐ. Դորա համար պէտք է ինքներդ ձեզնից շնորհակալ լինիք:

ԲՈՂԻԻԿ. Բան եմ ասում:

ՁՕԷՍՏ. Ինչպէս է, ծերո՛ւկ:

ԲՈՂԻԻԿ. Ե՛ս ասեմ: Նա նետում է, ինչպէս իւր տէրը. նա նետում է Էզմոնտի նման:

ԲՈՂԻԻԿ. Նորա մօտ ես մի թշուա արարած եմ: Իսկ հրագէտով նա այնպէս է զիպցնում, ինչպէս աշխարհումս ոչ մի մարդ: Ձը կարծէք, թէ այնպէս է նա, երբ բախտը բանում է, կամ լաւ է տրամադրւած: Ո՛չ. հէնց երբ նշան է գնում, միշտ զիպցնում է: Ես նորանից եմ սովորել: Եւ քնչ մարդ պէտք է լինէր մէկը, որը նորան ծառայէր և ոչինչ չըսովորէր: Չըմոռանանք, պարոններ— թագաւորը կերակրում է իւր հպատակներին: Դէ ուրեմն թագաւորի հաշւին գինի տւէք:

ՅԵՏՏԷՐ. Մեզանում սովորութիւն է, որ իւրաքանչիւրը...

ԲՈՂԻԻԿ. Ես օտարական եմ և թագաւոր. և չեմ ճանաչում ո՛չ ձեր սովորութիւնները, ո՛չ ձեր օրէնքները:

ՅԵՏՏԷՐ. Դու ուրեմն իսպանացուց էլ վատ ես: Նա գոնէ մինչև օրս պարտք է համարել չը խախտել մեր օրէնքներն ու սովորութիւնները:

ԲՈՂԻԻԿ. Ի՛նչ:

ՁՕԷՍՏ. (Բարձրաձայն). Նա կամենում է մեզ հիւրասիրել: Նա չէ ուզում, որ մենք համաժողով լինինք, և թագաւորը միայն կրկնակին է վճարում:

ՌՈՒՆԻՉՈՒՄ. Թողէք. սակայն առանց կանխա-
դատութեան: Այդ էլ նորա տիրոջ սովորութիւնն է—
առատաձեռն լինել և ամեն ազատութիւն տալ, որքան
հնարաւոր է:

ԱՄԷՆԲԸ. (Գինի են բերում). Նորին Մեծութեան
կենացը. կեցցէ:

ՅԵՏՏԷՐ. (Բուրիկին). Ի հարկէ Զերդ Մեծութեան:

ԲՈՒՆԻՉ. Սրտանց շնորհակալ եմ, եթէ արդարեւ
այդպէս է:

ՋՕԷՍՏ. Հարկաւ: Որովհետեւ մի նիգէրլանդցի այն-
պէս հեշտ չէ կարող սրտանց խմել մեր իսպանական
մեծութեան կենացը:

ՌՈՒՆԻՉՈՒՄ. Ո՞ւմ կենացը:

ՋՕԷՍՏ. (Բարձր). Փիլիպպոս Երկրորդի, Սպանիայի
Թագաւորի:

ՌՈՒՆԻՉՈՒՄ. Մեր ամենաողորմած Թագաւորի ու
տիրոջ: Աստուած նրան երկար կեանք պարգևէ:

ՋՕԷՍՏ. Նորա հայր Կարլոս V-ին աւելի չէ՞ք սիրում:

ՌՈՒՆԻՉՈՒՄ. Աստուած նորա հոգին լուսաւորէ:

Ո՞ր. նա էր Թագաւորը: Նորա ձեռքը ողջ աշխարհի
վրայ էր. և նա ամենի համար ամեն ինչ էր: Եթէ նա
ձեզ պատահէր, կը բարեւէր այնպէս, ինչպէս մէկ հա-
րեան միւսին. եթէ դուք մի փոքր վախենայիք, գիտէր
այնպէս գեղեցիկ ձեւերով... Այո, ինձ հասկանում էք:
Նա թէ ոտով էր դուրս գնում, թէ ձիով.— և միշտ
սակաւաթիւ մարդկանցով: Մենք հօ բոլորեքեանս լաց
եղանք, երբ նա հրաժարեց կառավարութիւնից յօգուտ
իւր որդու: Ասում եմ ձեզ, հասկանում էք: Սա արդէն
ուրիշ տեսակ է, սա աւելի փեսմաշուք է:

ՅԵՏՏԷՐ. Այստեղ եղած ժամանակ նա միշտ շքեղ
և Թագաւորական արդուզարդով էր լինում: Ասում են,
նա քիչ է խօսում:

ՋՕԷՍՏ. Նա մեր—նիգէրլանդցիներին— սրտի թա-
գաւորը չէ: Մեր իշխանները պէտք է ուրախ ու ազատ
լինին, ինչպէս մենք: Ապրին և ապրեցնեն: Մենք չենք
կամենում արհամարհել և ճնշել, որքան էլ բարի
խենդուկներ լինինք:

ՅԵՏՏԷՐ. Կարծում եմ, որ Թագաւորը շատ հեշտ
կարող էր մի մարդասէր տէր լինել, եթէ միայն աւելի
լաւ խորհրդատուներ ունենար:

ՋՕԷՍՏ. Ո՛չ, ո՛չ. նա սէր չի տածում դէպի մեզ—
նիգէրլանդցիներս. նորա սիրտը չէ հակած դէպի ժո-
ղովուրդը. նա մեզ չէ սիրում. մենք ինչպէս կարողա-
նանք նորան սիրել: Ինչո՞ւ ողջ երկիրը կոմս Եզմոնտին
այնպէս քաղցր աչքով է նայում. ինչ՞քն է, որ մենք
բոլորեքեանս պատրաստ ենք նորան ձեռներին վրայ
ման ածելու— որովհետեւ նորա ղէմքից պարզ երևում է,
որ նա մեր լաւն է ուզում, որովհետեւ նորա աչքերում
կարգացում է ուրախութիւնը, ազատ կեանքը, բարի
գիտաւորութիւնը. որովհետեւ նա ոչինչ չունի, որից
աղքատին բաժին չը հանէր, մինչև անգամ և՛ կարիք
չունեցողներին: Կեցցէ կոմս Եզմոնտը: Բուրիկ, ձեզ է
պատկանում առաջին կենացն ասել: Առաջարկեցէք ձեր
տիրոջ կենացը:

ԲՈՒՆԻՉ. Ամբողջ հոգով: Կեցցէ կոմս Եզմոնտը:

ՌՈՒՆԻՉՈՒՄ. Սան-Քլինտինի մօտ յաղթողը:

ԲՈՒՆԻՉ. Գրաւիլինգէնի հերոսը:

ԲՈՒՆԻՉՈՒՄ. Հուռում...

ՌՈՒՆԻՉՈՒՄ. Սան-Քլինտինի մօտ պատերազմում
էի վե՛րին անգամ: Ես հազիւ էի կարողանում շարժ-
ւել, հազիւ հազ քարշ տալ ծանր հրազէնս: Բայց և
այնպէս Ֆրանսիացիներին էլի մէկ անգամ սաստիկ հար-
ւած տւի և այնտեղ հրաժեշտի ժամանակ աջ աջո՞ւմս
մի թեթեւ վերք էլ ստացայ:

ԲՈՂՈՂՈՒ. Գրաւելինգէն, բարեկամներ, այնտեղ էր
բանը: Յաղթութիւնը միայն մեզ էր պատկանում: Ողջ
Ֆրանգրիան չէին տւերում և այլում այդ օտար շները:
Բայց կարծում եմ, մենք կարգին էինք դիպնում նոցա:
Նոցա ծեր, ամրաբուռն տղէքը երկար դիմադրում էին,
բայց մենք այնպէս էինք նեղում, սպանում, հարւա-
ծում, որ նոքա իրանց ուէիները ծռած խանգարեցին
իրանց կարգերը: Էգմոնտի տակ ձին սպանւեց: Բայց
մենք լետ, առաջ, հետևակը-հետևակի դէմ, ձիաւորը-
ձիաւորի, գունդը-գնդի դեռ երկար կռուում էինք ծով-
ափի ընդարձակ՝ աւազի վրայ: Յանկարծ գետաբերա-
նից՝ կարծես երկնքից լսեց — ճը՛ռ, գը՛ռ. թնդանօթ-
ներ էին, որ անդադար արձակուում էին Փրանսիացի-
ների դէմ: Դոքա անգլիացիներ էին, որոնք ծովապետ
Մալինի առաջնորդութեամբ Դիւնկիրթէնից պատահ-
մամբ մեր մօտովն անցնում էին: Թէև նոքա մեզ շատ
էլ չ'օղնեցին, որովհետև միայն ամենափոքրիկ նաւերով
էին կարողանում մօտենալ, և այն էլ ոչ բաւական մօտ,
և մեր դէմ էլ էին նետում, բայց էլի լաւ էր: Այդ
բանը ահ ձգեց թշնամիների սրտերը և մեզ քաջալե-
րեց: սկսեց — շրը՛խկ, թրը՛խկ, տո՛ւր հա կը տաս:
Ամեն ինչ սպանեցինք, ամեն ինչ չուրը նետեցինք: Եւ
տղէքը ջրի համն առնելն ու խեղդելը մէկ էին անում:
Մենք, ինչքան որ Հոլանդացիներ կայինք, բոլորս նո-
ցա լետեցին: Մեզ — երկակենցաղներիս համար ջրումն
աւելի լաւ էր, ինչպէս գորտերի համար, և թշնամուն
ջրի մէջ անդադար ջարդոտում և սպանոտում էինք, ինչ-
պէս բադերի: Ով որ մեր ձեռքից դուրս էր պրծնում,
փախչելիս՝ գեղջիկ-հինների բրիչներից և եղաններից էր
սպանւում: Վերջը ստիպւած էր օտար մեծութիւնը թա-
թիկը մեկնել և խաղաղութիւն անել: Եւ այդ խաղա-
ղութիւնը դուք մեզ էք պարտական, մեծ Էգմոնտին
էք պարտական.

ԱՄԷՆՐԸ. Հուռաւ. կեցցէ մեծ Էգմոնտը. կրկին
և կրկին կեցցէ:

ՅԵՏՏԵՐ. Երանի թէ Մարգարիտ Պարմացու տեղ
նրան նշանակած լինէին կառավարիչ մեզ վրայ:

ՁՕԷՍՏ. Ոչ. ոչ. ճշմարիտը մնում է ճշմարիտ:
Ես թող չեմ տալ Մարգարիտին հայհոյելու: Հիմայ կե-
նացի հերթն իմն է: Կեցցէ մեր ողորմած տիկինը:

ԲՈՂՈՂՈՒ. Կեցցէ:

ՁՕԷՍՏ. Արդարև. այդ տան մէջ շատ պատւական
կանայք կան: Կեցցէ ռեգենտուհին.

ՅԵՏՏԵՐ. Խելօք է նա և իւր բոլոր գործերում
չափաւոր: Միայն թէ այնպէս պինդ և սերտ կերպով
չը լարէր հոգեւորականներին: Հօ նա էլ է մեղսակից
այս բանում, որ մենք մեր երկրում տասնուչորս նոր
եպիսկոպոսական վեղարաւոր ունինք: Արդեօք ինչացու-
են գոքա: Միմիայն նորա համար չէ այդ, որ կարելի
լինի գէր պաշտօնները օտարներին տալ, այն ինչ սո-
վորաբար վարդապետներն ընտրւում էին վանական ժո-
ղովներից: Եւ մեզ հաւատացնում են, իբրև թէ այդ
բանն ի սէր կրօնի է: Այո, հանաք բան չէ: Երեք եպիս-
կոպոսով բաւականանում էինք, և ամեն ինչ կարգ ու
կանոնի տակ էր: Հիմայ հօ նոցանից իւրաքանչիւրը
պէտք է ցոյց տայ, իբրև թէ ինքը հարկաւոր է և իւ-
րաքանչիւր ըրպէ անհամութիւն և վէճ է պատճառում:
Եւ որքան աւելի էք յուզում և արծարծում այդ հարցը,
այնքան աւելի է մթնանում: (Խմում են):

ՁՕԷՍՏ. Դէ այդ թագաւորի կամքն էր. ռեգեն-
տուհին այդ բանում խառն չէ. նորա ձեռքից ոչինչ
չէ գալիս:

ՅԵՏՏԵՐ. Նոր սաղմոսները չը պէտք է երգենք.
նոքա արգարև շատ գեղեցիկ յանգերով են և ունին
իսկ կազդուրիչ եղանակներ: Այդ սաղմոսները չը պէտք է

երգենք, բայց ստահակների երգեր—որքան կուգենք: Բայց ինչո՞ւ: Մէջը հերետիկոսութիւններ կան, ասում են, և էլի, Աստուած գիտէ, թէ ինչ բաներ: Այդ նոր երգերից հօ ես ինքս էլ եմ երգել, բայց ես նոցա մէջ այդպիսի բան ամենեւին չեմ գտած:

ԲՈՂԻԿ. Ես դեռ պէտք է նոցա հարցնեմ! Մենք մեր երկրում երգում ենք, ինչ որ ուզում ենք, որովհետեւ կոմս էգոմոնտն է մեր կուսակալը. նա այդպիսի բաների լետեից չի ընկնում. Գենտում, Իպէռնում, ողջ Փլանդրիայում երգում է այդ սողմոսներն ամեն ցանկացող: (Բարձրաձայն). «Հողեսր երգերից էլ անմեղ հօ բան չըկայ: Նշմարիտ չէ, ապեր:

ԲՈՂԻԿԶՈՂՄ. Ի հարկ է: Այդ հօ մի ժամերգութիւն է. սգու շինութիւն:

ՅԵՏՏԷՐ. Բայց նոքա ասում են, որ այդ սողմոսները պատշաճ ձևով չեն, նոքա իրանց ձևով չեն և՛ որովհետեւ դա միշտ վտանգաւոր է, ուստի աւելի լաւ է, որ մարդ բոլորովին ձեռք վերցնէ նոցանից: Հաւատաքնութեան ծառաները դադարուկ շրջում են ամեն կողմ և լրտեսում: Շատ ազնիւ մարդիկ արդէն դժբախտացել են: Հէնց խղճի բռնաբարութիւնն էր պակաս: Եթէ ինձ իրաւունք չէք տալիս գործելու, ինչ որ ցանկանում եմ, հօ կըթողնէք ինձ մտածել և երգել, ինչոր ցանկանում եմ:

ԶՕԷՄՏ. Հաւատաքնութիւնը ընդունելութիւն չի գտնի: Մենք սպանիացիների ման չենք թողնիլ մեր խիղճը բռնաբարելու: Եւ ազնւականութիւնն էլ պէտք է աշխատէ ժամանակին նորա թեւերը խուզել:

ՅԵՏՏԷՐ. Շատ ձախորդ բան է: Եթէ օրից մի օր այդ մարդոց մտքովն անցնի տունս թափւել, իսկ ես նստած աշխատանքիս՝ հետն էլ մըմնջում եմ մի ֆրանսիական սողմոս, սակայն հետը ոչինչ չեմ մտածում —

ոչ վատ, ոչ լաւ, այլ մըմնջում եմ, որովհետեւ այդ բանը միտս է ընկել,—ես արդէն հերետիկոս եմ և բանտարկում եմ: Կամ թէ դաշտով անցնելիս կանգ եմ առնում ժողովրդի մի խմբի մօտ, որը լսում է մի նոր քարոզչի, Գերմանիայից եկածներից մէկին—ես տեղն ու տեղը համարւում եմ ապստամբ և գլխատւելու վտանգի մէջ եմ: Լսել էք նոցանից մէկն ու մէկին քարոզելիս:

ԶՕԷՄՏ. Այն արիասիրտ մարդիկ: Նորերս լսեցի մէկին դաշտում հազարաւոր մարդոց առաջ խօսելիս: Այն մի ուրիշ տեսակ քարոզ էր. նոքա մերոնց նման բեմից աջ ու ձախ չեն թմբկահարում և մարդոց ականջները տանում անհասկանալի լատիներէնով: Նա խօսում էր ազատ և համարձակ. ասում էր, թէ ինչպէս նոքա մինչեւ օրս մեր գլխին խաղք են խաղացել, տգիտութեան մէջ պահել, և թէ ինչպէս մենք կարող էինք աւելի լուսաւորութիւն ստանալ. և այն ապացուցանում էր նա բոլորն Աստուածաշնչով:

ՅԵՏՏԷՐ. Եւ պէտք է որ դորանում մի բան լինի: Ես ինքս էլ էի միշտ խօսում և մտածում այդ բանի վրայ: Այդ վաղուց է մտքովս անցել:

ԲՈՂԻԿ. Ամբողջ ժողովուրդն էլ նոցա ետեից վազում է:

ԶՕԷՄՏ. Եւ հասկանալի է, երբ մարդ կարող է մի նոր և լաւ բան լսել:

ՅԵՏՏԷՐ. Հա ինչ կայ որ. թող ամեն մարդ իւր ձևով քարոզէ:

ԲՈՂԻԿ. Գէ չուտ, պարոններ. դատարկախօսութեամբ մոռանում էք գինին և Օրանացուն:

ՅԵՏՏԷՐ. Զըմոռանանք նորան. նա կատարեալ պատմէչ է: Բաւական է նորան լիշել — և կ'հաւատաս որ կարող ես նորա ետեւն այնպէս թաքնւիլ, որ ստատ-

նան էլ չէ կարող քեզ դուրս քաշել: Կեցցէ վիճել մ'Օրանացին. հուռան:

ԲՈՂՈՐԻՔԵԱՆ. Կեցցէ:

ՁՕԷՍՏ. (Ռուկոյնով). Պէ, ծերուկ, դու էլ կենաց առաջարկիր:

ՌՈՂԻՔԱՆ. Ծեր զինուորների կենացը. կեցցէ պատերազմը:

ԲՈՂԻՔԱՆ. Կեցցես, ծերուկ. բոլոր զինուորների կենացը. կեցցէ պատերազմը:

ՅԵՏՏԵՐ. Պատերազմ, պատերազմ. գիտէ՞ք արդեօք, ինչ էք աղաղակում: Որ ձեր բերնից այդ հեշտ դուրս է թռչում, շատ բնական է. բայց թէ միևուր ժամանակ մեզնից իւրաքանչիւրն ինչպիսի սրտեղութիւն է զգում—չեմ կարող ասել: Ամբողջ տարի թմբկի դռներն լսել: Մարդ հէնց միայն այն է լսում, թէ ինչպէս այստեղ մի գունդ է գալիս, այնտեղ—մի ուրիշը. ինչպէս նոքա մի բլուր բարձրացան և մի աղօրիքի մօտ կանգ առան. ինչպէս են իրար նեղը ձգում. և մէկը տանում է, միւսը տարւում. խկի մարդ չի էլ հասկանում, թէ տանողն ով է, տարւողն ով: Ինչպէս մի քաղաք զրաււում է, ինչպէս են քաղաքացիներին մօրթոտում և ինչ է լինում խեղճ կինարմատների ու երեխաների վիճակը—այնպիսի վիշտ և սարսափ է տիրում, որ ամեն վայրկեան մարդ մտածում է. «Հօրէս եկան. մենք էլ ենք նոցա օրումը...»

ՁՕԷՍՏ. Հէնց այդ պատճառով էլ պէտք է ամեն մի քաղաքացի միշտ վարժւի գէնքում:

ՅԵՏՏԵՐ. Այո, վարժւում է, ով կին ու որդիներ ունի: Բայց և այնպէս, ինչ համար աւելի լաւ է զինուորների մասին լսել, քան թէ նոցա տեսնել:

ԲՈՂԻՔԱՆ. Դուրանով հօ ինչ վերաւորում էք:

ՅԵՏՏԵՐ. Այդ ձեզ չէ վերաբերում, երկրացիս:

Հէնց որ մենք սպանիական պահապան զօրքից ազատւեցանք, կարծես նորից շունչ առանք:

ՁՕԷՍՏ. Իրաւ է. նոքա քեզ վրայ շատ էին ծանրանում:

ՅԵՏՏԵՐ. Ծաղր ես անում:

ՁՕԷՍՏ. Նոքա շատ խիստ են վարւել քեզ հետ:

ՅԵՏՏԵՐ. Ռէխդ հաւաք պահիր:

ՁՕԷՍՏ. Նոքա փախցրել են սուրան խոհանոցից, նկուղից, սենեակից—անկողնից: (Միծաղում են).

ՅԵՏՏԵՐ. Ապուշի մէկն ես դու:

ԲՈՂԻՔԱՆ. Խաղաղութիւն, պարօններ: Միթէ զինուորը պէտք է խաղաղութիւն կանչէ: Արդ՝ որովհետեւ դուք մեր մասին ոչինչ չէք ուզում լսել, ուրեմն առաջարկեցէք նաև ձեր կենացը, քաղաքացիների կենացը:

ՅԵՏՏԵՐ. Դորտ համար պատրաստ ենք: Ապահովութիւն և խաղաղութիւն:

ՁՕԷՍՏ. Կարգ ու կանոն և ազատութիւն:

ԲՈՂԻՔԱՆ. Շատ գեղեցիկ. դուրանով մենք էլ ենք գոհ: (Գաւթնիկը խփում են և ամեն մէկը մի խօսք կրկնում այնպէս, որ կարծես փոխ են առնում. ձերն ականջ է դնում յոցա և վերջն ինքն էլ միանում).

ԱՄԷՆՔԸ. Ապահովութիւն և խաղաղութիւն. կարգ ու կանոն և ազատութիւն:

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Ռէգէնտուհու պալատը

Մարգարիտ Պարամացին որսորդական հագուստով, պալատականներ, մանկավարժներ, ծառաներ:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Յետաձգեցէք որսը. այսօր դուրս չեմ գնում: Ասացէք Մաքիաւէլին, որ ինձ մօտ գայ: (Ամենքը հեռանում են): Այս զարհուրելի իրողութիւնների մասին մտածմունքն ինձ հանգստութիւն չի տալիս: Ել ոչ մի բան չի կարողանում ոչ զլարճացնել, ոչ զբազեցնել ինձ: Միշտ աչքիս առաջ են այդ մտապատկերներն ու հոգսերը: Հիմա թագաւորը կասէ, թէ այդ իմ բարութեան, ներողամտութեան հետեանքներն են: Սակայն իւրաքանչիւր վայրկեան սիրտս վկայում է, որ ես արել եմ ամենախոհականն ու ամենալաւը: Հապա պէտք է կատարութեանս փոթորկով այս բոցերն աւելի վաճ բորբոքէի ու տարածէի: Ես լոյս ունէի սահմանափակել նոցա, որ բոցերն իրանք իրանց լափեն ու հանգչին: Եւ լաւ գիտեմ, որ ինքս իմ առաջ արդար եմ. բայց այդ ինչպէս կընդունէ եղբայրս: Որովհետեւ՝ միթէ ուրանալու է այս, որ օտար ուսուցիչների լաւակնութիւնը օրից օր աճել է, նոքա մեր սրբութիւնը հաչոյել են, ժողովրդի բուծ կրքերը գրգռել, խարդաւամտութիւնը նոցա մէջ մտցրել: Անմաքուր հոգիները խառնւել են ապստամբների հետ, և այնպիսի սարսափելի բաներ են տեղի ունեցել, որոնց մասին մտածելն անգամ զարհուրելի է, և որոնց մասին ես պէտք է հիմա մի առ մի տեղեկութիւն տամ պա-

լատը, շուտ և մի առ մի, որպէս զի ընդհանուր կարծիքն ինձ չըկանխէ, որպէս զի թագաւորը չը կարծէ, թէ ուզում են աւելի ևս ծածկել: Եւ այդ չարիքը խափանելու համար ոչ մի միջոց չեմ տեսնում— ոչ մեղմ, ոչ խիստ: Ո՛հ, ինչ ենք մենք մեծերս մարդկութեան ալիքների վրայ: Մենք կարծում ենք, թէ նորան իշխում ենք, բայց նա մեզ վեր ու վար, դէս ու դէն է մղում: (Մաքիաւէլը մտնում է): Թագաւորի հասցէին նա մակաները պատրաստ են:

ՄԱՐԻԱՒԷԼԼ. Մի ժամից կարող կը լինիք ստորագրել:

ՄԱՐԳ. Արդեօք զեկուցումը բաւականին ընդարձակ էք գրել:

ՄԱՐԻԱՒԷԼԼ. Ընդարձակ և հանգամանօրէն, ինչպէս որ սիրում է թագաւորը: Ես պատմում եմ, թէ ինչպէս ամենից առաջ Սբ. Օգոստինոսը պատկերամարտութեան մոլեգնութիւնը յայտնում է: Ինչպէս մի կատաղի ամբօս բրերով, կացիններով, մուրճերով, սանդուխներով, թոկերով՝ սակաւաթիւ զինւածների ուղեկցութեամբ, յարձակում է նախ մատուռների, եկեղեցիների, վանքերի վրայ, աղօթաւորներին ցիրուցանանում, կողաւած դռները կոտրատում, ամեն ինչ տակն ու վրայ. անում, բեմերը խորտակում, սրբերի անդրիները փշրում, բոլոր պատկերները փճացնում, ինչ որ սուրբ ու նւիրական բան են գտնում— բոլորը ջարդատում, պատառոտում, ոտնատակ տալիս: Ինչպէս գնալով՝ ամբօսը շատանում է, Իպեռնի բնակիչները նրա առաջ բաց են անում դռները: Ինչպէս այդ ամբօսը մայր տաճարը անհաւատալի արագութեամբ աւերում է, եպիսկոպոսի գրադարանն այրում: Ինչպէս մի մեծ հրսակ՝ նոյնպիսի անմտութեամբ վարակւած, տարածւում է Մէնինում, Կոմինէսում, Ֆէրվիլում, Լիլում, ոչ մի

տեղ ընդդիմադրութիւն չի գտնում և ինչպէս է համա-
մարեալ ողջ Թլանդրիայում գաղաղութիւնը լղանում և
գլխաւ գալիս:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Այո, ինչպէս նորոգում է վիշտ
քո կրկնելով: Եւ դորան էլ միանում է այն երկիւղը,
որ չարիքը գնալով աւելի ու աւելի կը մեծանայ: Ասա-
ցէք ինձ ձեր կարծիքը, Մաքիաւէլ:

ՄԱՐԻԱՆԻԼԼ. Ներեցէք, Ձերդ Բարձրութիւն. իմ
կարծիքները նման են ցնորքների: Եւ դուք թէև իմ
ծառայութիւնովը գոհ էք եղած, բայց և այնպէս սա-
կաւ է պատահել, որ հաճած լինիք իմ խորհրդին հե-
տեւել: Դուք միշտ կատակով տառնում էիք. «Դու շատ հե-
ռուս ես տեսնում, Մաքիաւէլ. դու պէտք է պատմա-
գիր լինէիր. ով որ դործում է, նա պէտք է ամենամո-
տիկի վրայ մտածէ»: Միթէ այս պատմութիւնը կանխ-
օրէն չեմ պատմած: Միթէ բոլորը չըմտրգարէացալ:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Ես էլ եմ շատ բան նախատեսում,
բայց փոփոխել չեմ կարողանում:

ՄԱՐԻԱՆԻԼԼ. Կարճ: Դուք չէք կարող արգելել
այդ նոր վարդապետութիւնը: Պաշտօնապէս ընդունե-
ցէք նորա գոյութիւնը, անջատեցէք նոցա ուղղափառ-
ներից. աւելք նոցա եկեղեցիներ, գրէք քաղաքացիա-
կան կարգ ու կանոնի տակ և սահմանների մէջ գրէք
նոցա, ու այդպիսով դուք ապստամբներին միանգամից
կըհանգստացնէք: Ուրիշ ամեն միջոց դուր է. դուք
միայն երկիրը կաւերէք:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Դու մոռացել ես, թէ ինչպիսի զրգ-
ւանքով մերժեց եղբայրս նոյն իսկ այն հարցը, թէ կա-
րելի է արդեօք ընդունել նոր վարդապետութեան գո-
յութիւնը: Ձեռն իմանում, ինչպէս նա ինձ ուղղած իւ-
րաքանչիւր նամակում ամենախիստ կերպով պատկերում
է ուղիղ հաւատի պահպանութիւնը, որ նա չսէլ ան-

գամ չէ ուղղում խաղաղութիւնն ու միութիւնը կրօնի
հաշի վերականգնել: Նա ինքը չէ, որ գաւառներում
մեզնից ծածուկ լրտեսներ է պահում տեղեկանալու հա-
մար, թէ ով է հակած դէպի նոր վարդապետութիւնը:
Նա, ի գործնաւ մեր, չէ անւանած սորան կամ նորան,
որոնց նա մեղադրում էր, թէ մեր շրջանում ծածուկ
հերետիկոս են դարձած: Նա չէ հրամայում խստու-
թիւն և կոշտութիւն: Եւ ես պէտք է մեղմ լինիմ,
պէտք է առաջարկութիւններ անեմ, որ նա ներողամիտ
լինի: Ձէի կորցնիլ նորա դէպ՝ ինձ ունեցած վստահու-
թիւնն ու հաւատը:

ՄԱՐԻԱՆԻԼԼ. Ես լաւ գիտեմ, թագաւորը հրա-
մայում է, նա պատկերում է, որ դուք հանգստութիւնն
ու խաղաղութիւնը նորից վերականգնէք մի այնպիսի
միջոցով, որը նոցա սրտերն աւելի ևս կը դառնացնէ
ու պատերազմը անխուսափելի կերպով երկրում կ'ար-
ծարծէ: Կշռադատեցէք, թէ ինչ էք անում: Բոլորեքեան
վարակած են — թէ աչքի ընկնող վաճառականները,
թէ ագնակաւորութիւնը, թէ ժողովուրդը, թէ գիւնտը-
ները: Ինչ օգուտ իւր կարծիքի վրայ յամառելուց, երբ
չուրջն ամեն ինչ փոփոխում է: Երանի մի բարի հոգի
ներշնչէր Փիլիպպոսին, որ մի թագաւորի աւելի վայել
է երկու ալլակիւր ժողովրդի կառավարել, քան թէ նո-
ցա մէկ-մէկու ձեռքով ջնջել:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Այդպիսի խօսքեր էլ բերանիցդ չհա-
նես: Ես լաւ գիտեմ, որ քաղաքականութիւնը սակաւ է
կարող հաւատարմութիւն ու հաւատ պահպանել, որ
նա մեր սրտից արտաքսում է անկեղծութիւնը, բա-
րեսրտութիւնը, ներողամտութիւնը: Աշխարհական գոր-
ծերում այդ, աւանդ, աւելի քան ճշմարիտ է: Բայց մի-
թէ Աստուծոյ հետ էլ պէտք է խաղանք, ինչպէս մէկ-
մէկու հետ: Պէտք է անտարբեր լինենք դէպի մեր ու-

դիզ վարդապետութիւնը, որի համար շատ շատերը իրանց կեանքը զոհել են: Մենք պէտք է այդ զոհ բերենք օտար, տարակուսական, ինքն իրան հակասող նորածեղութիւններին:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Միայն թէ դորա պատճառով իմ մասին վատ կարծիք միք կազմիլ:

ՄԱՐԳԱՐ. Ես ճանաչում եմ թէ քեզ, թէ քո հաւատարմութիւնը. և այն էլ գիտեմ, որ մէկը կարող է ազնիւ և խոհական մարդ լինել: Թէև նա իւր հոգու փրկութեան ամենակարճ, ամենալաւ ճանապարհից շեղւած լինի: Կան, Մաքիաւելլ, մի քանի մարդիկ, որոնց ես պէտք է գնահատեմ, բայց և կշտամբեմ:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Ո՞մն էք ակնարկում:

ՄԱՐԳԱՐ. Պէտք է խոստովանեմ, որ Էզմոնտն այսօր ինձ մի խորին և խիստ տհաճութիւն պատճառեց:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Իւր ո՞ր վարմունքովք:

ՄԱՐԳԱՐ. Սովորականովք. — այսինքն իւր անտարբերութիւնովն ու թեթեամտութիւնովք: Ես ստացայ այն զարհուրելի լուրը ուղիղ այն ժամանակ, երբ ես նորա և շատերի սեղեկցութեամբ գալիս էի եկեղեցուց: Ես չըկարողացայ վիշտս զսպել, և բարձրաձայն վայտել և նորան դառնալով գոչեցի. Տեսէք. ինչ է կատարւում ձեր նահանգներում: Այդ թող էք տալիս դուք, կոմս, ումնից թաղաւորը մեծամեծ յոյսեր ունէր:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Եւ ինչ պատասխանեց նա:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Իբրև թէ այդ ոչինչ, իբրև թէ այդ մի կողմնակի բան լինէր, պատասխանեց. «Միայն թէ նախ նիդերլանդցիները հանգստացնէին իրանց սահմանադրութեան վերաբերմամբ, — մնացածը հեշտ է»:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Գուցէ նա խօսել է աւելի ճշմարիտ, քան խելօք և համեստ: Ինչպէս պէտք է վստահութիւն լղանալ և յարատեւ, երբ նիդերլանդցին տես-

նում է, որ հարցը աւելի նորա ստացածքի մասին է, քան թէ նորա երջանկութեան և հոգու փրկութեան: Նոր եպիսկոպոսներն աւելի հոգիներ են փրկել, թէ գէթ ռոճիկներով խնջոյքներ տւել. և մեծ մասն օտարականներ չեն: Դեռ ևս բոլոր կուսակալութիւնները նիդերլանդցիների ձեռին են. սոյանիացիները շատ պարզ նկատել չեն տալիս, թէ իրանց ամենամեծ, ամենաանգիմադրելի տենչանքն է — այդ տեղերն ստանալ: Չէ որ մի ժողովուրդ աւելի սիրով կուզէ իւր ձեռով և իւրաքիններով կառավարել, քան օտարականներով, որոնք ձգտում ձգտում են ընդհանուրի հաշուով նորից կալւածներ ձեռք բերել, որոնք հետները մի ուրիշ չափ են բերում, որոնք իշխում են անսիրալիբ կերպով և առանց կարեկցութեան:

ՄԱՐԳԱՐ. Դու հակառակորդների կողմն ես բռնում:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Սրտով՝ անկասկած ոչ. իսկ խելքով կուզէի. եթէ կարողանայի բոլորովին մերերի կողմը լինել:

ՄԱՐԳԱՐ. Քո ասելով ուրեմն կարիքը կը ստիպէր, որ ես իմ պաշտօնը նոցա զիջանէի, սրով հետև Էզմոնտն ու Օրանացին մեծ յոյս ունին այս տեղն ստանալու: Առաջ նոքա հակառակորդներ էին, հիմա միատեղ են ձեռքէմ և բարեկամներ, անբաժանելի բարեկամներ են դարձել:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Վտանգաւոր զոյգ:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Ուղիղն ասած, ես վախենում եմ Օրանացուց և ափսոսում Էզմոնտին: Օրանացին լաւ բան չէ մտածում. նորա մտքերը հեռուն են հասնում. նա ծածկամիտ է. ցոյց է տալիս, թէ բոլորի հետ համաձայն է, երբէք չէ հակառակում, այն ինչ խորին պատկառանքով և ամենամեծ զգուշութիւնով իր ուզածն է անում:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Բոլորովին ընդհակառակն՝ Էզմոնտը գնում է ազատ քալելով, կարծես աշխարհս նորան պատկանելիս լինի:

ՄԱՐԳԱՐ. Նա գլուխն այնպէս բարձր է պահում, կարծես նորին մեծութեան ձեռքը նրա վրայ տարած-
ւելիս չըլինի:

ՄԱՔԻԱՒԷԼԼ. Ողջ ժողովրդի աչքերը նորան են
ուզողած և նոցա սրտերը կապւած են նորա հետ:

ՄԱՐԳԱՐ. Նա իրան միշտ այնպէս է ցոյց տալիս,
որ կարծես թէ ոչ ոք նրանից պահանջելիք հաշիւ չու-
նենար: Դեռ կրում է Էգմոնտ անուանը, ուրախանում է,
որ անւանում են իրան կոմս Էգմոնտ. կարծես չկամե-
նալիս լինէր մոռանալ, որ իւր նախնիները Գէլգէրնի
տէրերն էին: Ինչո՞ւ չէ իրան անւանում Պաուրի իշխան,
ինչպէս իրան վայել է: Ինչո՞ւ է այդպէս անում: Կա-
մենում է մեռած իրաւունքները նորից վերականգնել:

ՄԱՔԱՒԷԼԼ. Ես նորան թագաւորի հաւատարիմ
ծառայ եմ համարում:

ՄԱՐԳԱՐ. Եթէ կամենար, ինչ հեշտ կարող էր
կառավարութիւնն իրան երախտապարտ դարձնել. այն
ինչ նա, առանց ինքն էլ մի որեւէ շահ ունենալու, մեզ
արգէն անասելի տհաճութիւններ է պատճառել: Նորա
հանդէսները, խնջութները, կերութեանները ազնւակա-
նութիւնն աւելի են սերտ կապով միացրել, քան գաղտ-
նի ամենավտանգաւոր ժողովները: Նորա կենացների
հետ հիւրերն ստացել են մի տեղական հարբածու-
թիւն, մի մշտատեւ անդդալութիւն: Քանի՞ քանի ան-
գամ է իւր ծաղրական ճառերով ժողովրդի սրտերը շար-
ժեղ. և ինչպէս էր ամբոխը նորա ծառաների նոր հա-
մազգեստի, անմիտ շքանշանների վրայ հիացած:

ՄԱՔԱՒԷԼԼ. Ես համոզւած եմ, որ այդ դիտ-
մամբ չէ եղած:

ՄԱՐԳԱՐ. Տւած վնասն էլ հերիք է: Ինչպէս
ասում եմ, նա մեզ վնասում է, և ինքն էլ չէ օգտւում.
նա լուրջը կատակի տեղ է ընդունում, և մենք՝ պա-

րապ և անհոգ չերեւալու համար, պէտք է կատակը
լրջի տեղ ընդունենք: Այդպէս մէկը միւսին դրգռում է
և մարդ հակառակի պէս հէնց այն է անում, ինչից
խուճափել է աշխատում: Նա աւելի վտանգաւոր է, քան
մի դաւադրութեան երգւեալ պարագլուխ: Եւ ես չա-
րաչար սխալւած կըլինէի, եթէ կարծէի, որ դորա պատ-
ճառով պալատում նորա դէմ ոխ չեն պահում: Ես չեմ
կարող ուրանալ, սակաւ է պառահում, որ նա ինձ չը
զայրացնէր, չարաչար չըզայրացնէր:

ՄԱՔԱՒԷԼԼ. Ինձ այնպէս է թւում, որ նա ամեն
բանում իւր խղճի համաձայն է գործում:

ՄԱՐԳԱՐ. Նորա խիղճը մի քմահաճ հայելի ունի,
նորա վարմունքը լաճախ վերաւորական է: Յաճախ այն-
պէս է վարւում, որ կարծես թէ կատարելապէս հա-
մոզւած լինի, թէ նա ինքն է տէրը և թէ իւր կողմից
միմիայն մի հաճոյակամութիւն է այդ, որ չէ կամենում
այդ մեզ զգալ տալ, որ չէ կամենում հէնց ուղղակի
դուրս վաճակել, թէ այդ առանց այն էլ կը լինի:

ՄԱՔԱՒԷԼԼ. Խնդրում եմ շատ էլ վտանգաւոր
մտքով չըմեկնել նորա անկեղծութիւնը, նորա ամեն
ծանր գործ թեթեւ դատող բախտաւոր խառնւածքը:
Եւ կը վնասէք միայն թէ նորան, թէ ձեզ:

ՄԱՐԳԱՐ. Ես ոչինչ չեմ մեկնում: Ես խօսում եմ
միայն այն անխուսափելի հետեւանքների մասին, և ես
ճանաչում եմ նորան: Նորա նիդէրլանդական ազնւական
ծագումն և կրծքից կախած Ոսկեգեղմը ամբապնդում
եմ նրա վստահութիւնն ու անվեհերութիւնը: Երկուսն
էլ կարող են նրան պաշտպանել թագաւորի յանկարծա-
կան և կամայական դժկամակութիւնից: Ծիշտ հետազո-
տիր. Ֆլանդրիային հասած ամբողջ դժբախտութիւնը
հօ միմիայն նորա մեկն է: Նա առաջինը տեղեկութիւն
առաւ օտար ուսուցիչների մասին, բայց առանձին ու-

շաղթութիւն չըզարձրեց. գուցէ ծածուկ ուրախացու էլ,
որ մենք նոր հոգսեր պիտի ունենանք: Թող ինձ. ինչ
որ սրտումս հաւաքեա՞ծ է, պէտք է այս առիթով դուրս
թափուի: Ես չեմ ուզում սլաքները իզուր նետել. ես
գիտեմ նորա թույլ կողմը հարւածել: Նա էլ է զգայուն:

ՄԱՐԻԱՆԷԼԼ. Հրամայել էք խորհրդի կանչելու:
Օրանացիին էլ է գալու:

ՄԱՐԻԱՆ. Անուէրպէն մարդ եմ ուղարկել նորա
ետեւից: Ես ուզում եմ պատասխանատուութեան ծան-
րութիւնը նոցա վրայ ձգել: Նոքա պէտք է կամ ինձ
հետ միասին լրջութեամբ չարիքին դիմադրեն, կամ
իրանց էլ ապստամբ հրատարակեն: Շտապիր, որ նա-
մակները պատրաստ լինին, և բեր, որ ստորագրեմ. ապա
չուտով Մադրիդ ուղարկիր փորձառու Փասկալին. նա
անխոնջ է և հաւատարիմ. թող եղբայրս նախ նորա
միջոցով լուրը լսէ: Թող համբաւը նորան չըկանխէ: Ես
կամենում եմ անձամբ նորա հետ էլի խօսիլ, նախքան
նորա հետ անալը:

ՄԱՐԻԱՆԷԼԼ. Զեր հրամանները կրկնապարհին իս-
կոյն և ճշտութեամբ:

Գ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Քաղաքացու տուն

ԿԼԱՐԱ, ՆՈՐԱ ՄԱՅՐԸ, ԲՐԱԿԵՆՔՈՒՐԳ

ԿԼԱՐԱ. Զէք կամենում գերձանս բռնել Բրա-
կենբուրգ:

ԲՐԱԿԵՆ. Խնդրում եմ, խնայեցէք ինձ, Կլարա:

ԿԼԱՐԱ. Ելի ի՞նչ է պատահել ձեզ: Ինչո՞ւ էք մեր-
ժում ինձ սիրոյ այս չնչին ծառայութիւնը:

ԹՐԱԿ. Դուք ինձ գերձանով առաջներդ անպէս
ամուր կաշկանդում էք, որ չեմ կարող ձեր աչքերից
ծածկել:

ԿԼԱՐԱ. Ինչ ցնորքներ. եկէք բռնեցէք:

ՄԱՅՐԸ. (Աթոռի վրայ գործելով). Մէկ երգէք դէ-
՛րակենբուրգն անպէս գեղեցիկ դաշնակցում է: Առաջ-
ներն ուրախ էիք լինում և ինձ միշտ ծիծաղացնում էիք:

ԲՐԱԿ. Հա, առաջներ:

ԿԼԱՐԱ. Մենք ուզում ենք երգել:

ԹՐԱԿ. Ինչ որ կամենաք:

ԿԼԱՐԱ. Միայն գեղեցիկ, աշխուժով և զւարթ:
Իմ սիրածը մի գինւորի երգ է: (Նա դերձան է կծկում և
էրգում Բրակենբուրգի հետ):

Թմբուկը դռնում է,

Զինւորի շորում:

Սրինգը հնչում,

Դարպասից կ'ելնէի

Սիրելիս գինավառ

Քալով անվեհեր

Գնդին հրամայում,

Նորա հետ գաւառներ

Զեւին տէգ՝ մարդոցը

Շատ ու շատ տեղեր:

Նա առաջնորդում:

Թշնամին նահանջեց,

Ա՛խ սիրտս թնդում է,

Սկսում ենք ջարդել,

Արիւնս եռում,

Ի՛նչ աննման բախտ

Երանի լինէի

Տղամարդ լինել:

(Բրակենբուրգը երգելիս լաճախ նաւում է Կլարային, վերջը
նրա ձայնը բռնում է. արդատուք է գալիս աչքերը. թելը
ձեռքից վայր է ձգում և ինքը մօտենում պարուհանին. Կլա-
րան երգը միայնակ վերջացնում է. մալին ակնարկում է նրան
կէս նստած. նա կանգնում է, մի քանի քայլ գնում է դէպի
Բրակենբուրգը. լսւ է շառնում կիսավճռակա՛ն և նստում):

ՄԱՅՐԸ. Այդ ի՞նչ է փողոցում, Բրակենբուրգ. զո-
քաջուի ձայն եմ լսում:

ԲՐԱԿ. Ռեզենտուհու թիկնապահներն են:

ԿԼԱՐԱ. Այս ժամին. այս ի՞նչ է նշանակում: (Նա

Հանգնում է և գնում չէպի պատուհանը՝ Բրակենբուրգի մօտ՝
առքա ամենօրեայ պահնորդները չեն, շատ-շատ են սո-
քա: Համարեն նոցա ամբողջ գունդը. ախ, Բրակեն-
բուրգ, գնացէք մէկ խեցէք, թէ ինչ է պատահել: Ար-
տասովոր բան պէտք է լինի: Գնացէք, բարի Բրակեն-
բուրգ, արէք ինձ համար այդ լաւութիւնը:

ԲՐԱԿ. Գնում եմ, իսկոյն այնտեղ եմ նորից (նա-
հեռանալիս Կլարային է մեկնում իւր ձեռք. Կլարան դալիս է
հորան իւրը):

ՄԱՅՐԸ. Գու նորան արդէն նորից ևս դուրս ու-
ղարկում:

ԿԼԱՐԱ. Հետաքրքիր եմ: Միւս կողմից՝ չըպարտա-
ւէք ինձ, մօլոր, նորա ներկայութիւնն ինձ ցաւ է պատ-
ճառում: Մինչև օրս չըգիտեմ, թէ ինչ դիրք բռնեմ
նորա վերաբերմամբ: Ես նորա առաջ մեղաւոր եմ, և
ինձ ցաւեցնում է այն բանը, որ նա այդ այնպէս սրտին
մօտ է ընդունում: Ի՞նչ անեմ, որ այլապէս լինել չեմ
կարող:

ՄԱՅՐԸ. Շատ ուղղամիտ երիտասարդ է:

ԿԼԱՐԱ. Այդ ես էլ եմ ընդունում: Ես նորա պէտք
է սիրալիր դիմաւորեմ: Յաճախ ակամայ ձեռս սեղմւում
է, երբ նորանն այնպէս սիրալիր ինձ դիպչում է: Ես
ինձ յանդիմանում եմ, որ նորան խաբելով՝ տեղիք եմ
տալիս ի գուր յոյսեր տածելու: Անելանելի դրութեան
մէջ եմ: Աստծուն յայտնի է, որ ես նորան չեմ խա-
բում: Ես չեմ ուզում, որ նա յուսայ. բայց չեմ էլ կա-
րող նորան յուսահատեցնել:

ՄԱՅՐԸ. Այդ լաւ չէ:

ԿԼԱՐԱ. Ես նորան սիրում էի և դեռ հիմա էլ նո-
րան հոգով բարիք եմ ցանկանում: Ես կարող կը լինէի
նորան մարդու գնալ. բայց կարծում եմ, երբէք ես չէի
սիրահարւած նորա վրայ:

ՄԱՅՐԸ. Գու միշտ բախտաւոր կը լինէիր նորա հետ:

ԿԼԱՐԱ. Ապահովւած կը լինէի և կունենայի հան-
գիստ կեանք:

ՄԱՅՐԸ. Եւ այս բոլորը թեթեւամտութեամբ ձե-
ռից թողնելու համար դու ես մեղաւոր:

ԿԼԱՐԱ. Զարմանալի դրութեան մէջ եմ: Երբ
սնցած գնացածի վրայ մտածում եմ, մէկ թւում է,
թէ հասկանում եմ, մէկ—ոչ: Բայց բաւական է Եզ-
մանտին նորից մէկ մտիկ տամ—ու ամեն ինչ շատ հասկա-
նալի է լինում ինձ, այս կարծես շատ աւելի հասկանալի
է լինում: Ախ, ինչ մօրդ է: Բոլոր նահանգները նորան
պաշտում են. և ես նորա գրկում՝ աշխարհիս ամենա-
բախտաւոր արարածը չըպէտք է լինէի:

ՄԱՅՐԸ. Բայց ապագայում ինչպէս կըլինի:

ԿԼԱՐԱ. Ախ. ես միայն հարցնում եմ, թէ նա
ինձ սիրում է արդեօք. և որ նա ինձ սիրում է, միթէ
այդ մասին հարց կարող է լինել:

ՄԱՅՐԸ. Զաւակները ծնողների համար տանջանք
են միայն: Ի՞նչ կը լինի արդեօք Կորա վերջը: Միշտ
հօգս ու տրտմութիւն: Այս լաւ վերջ չէ ունենալու:
Գու դժբախտացրիր թէ քեզ, թէ ինձ:

ԿԼԱՐԱ. (Անխուով). Բայց դուք սկզբում թույլ էիք
տալիս:

ՄԱՅՐԸ. Ափսոս, անչափ բարի եմ. միշտ անչափ
բարի եմ:

ԿԼԱՐԱ. Երբ Եզմանտը մօտներովս արշաւում էր,
իսկ ես վազում էի դէպի պատուհանը, ինձ յանդիմա-
նում էիք, չէիք մօտենում պատուհանին և՛ ինքներդ:
Երբ նա վեր էր նայում, ժպտում էր, գլխով էր անում,
ինձ բարեւ էր տալիս, դժգոհ էիք լինում դորանից:
Գուք ինքներդ ձեր աղջկայ միջոցով ձեզ պատւած չէիք
համարում:

ՄԱՅՐԸ. Հիմա ինձ դեռ յանդիմանում էլ ես:

ԿԼԱՐԱ. (Ձգածաճ). Երբ նա այնպէս յաճախ այս փողոցն էր գալիս և մենք լաւ գգում էինք, որ նա իմ պատճառով է այդ քայլն անում, ինքներդ այդ ներքին ուրախութեամբ չէիք նկատում: Յետ էիք կանչում ինձ, երբ ես՝ պատուհանի ետեւը թաքնւած, նորան սպասում էի:

ՄԱՅՐԸ. Ես թնչ կը կարծէի, թէ բանն այստեղ կը հասնի:

ԿԼԱՐԱ. (Բեկւած ձայնով և արտասուքը սրբելով). Երբ նա՝ վերարկուի մէջ փաթաթւած, մի երեկոյ յանկարծակիի բերաւ մեզ կանթեղի մօտ, ո՞վ էր գբաղւած նորան ընդունելու, մինչ ես, զարմացած, աթոռիս վրայ գամւածի պէս էի:

ՄԱՅՐԸ. Միթէ կարող էի երկիւղ կրել, որ այս դժբախտ սէրը խելօք Կլարայիս այսպէս շուտով կը յափըշտակէր: Յաւօք սրտի տեսնում եմ, որ աղջիկս. —

ԿԼԱՐԱ. (Արտասուով). Մայրիկ, դուք էլ այդ էք ուզում: Զեզ ուրախութիւն է պատճառում իմ տանջանքը:

ՄԱՅՐԸ. (Վալով). Ի՞նչ ես լաց լինում հիմա և ինձ աւելի թշաւաւացնում քո տրտմութիւնով: Բաւական չէ իմ վիշտը, որ միակ աղջիկս վատանուն արարած է:

ԿԼԱՐԱ. (Կանգնելով և սառն). Վատանուն. Էգմոնտի սիրածը վատանուն: Ո՞ր իշխանուհին չէ՞ նախանձիլ խեղճ Կլարային՝ Էգմոնտի սրտում բռնած տեղի համար: Ո՛հ, մայր իմ, մայր իմ, մինչև օրս այդպէս չէիք խօսում: Մայրիկ, եղէք բարի: Այդպէս մտածում է ժողովուրդը, այդ մըմնջում են հարեանները — այն սենեակը, այս փաքրիկ տնակը մի երկինք է, երբեանից Էգմոնտի սէրն է մէջը բնակւում:

ՄԱՅՐԸ. Պէտք է դէպի նա սիրով լինել, այդ ճշմարիտ է: Նա միշտ այնպէս քաղցր, ուղղամիտ և անկեղծ է:

ԿԼԱՐԱ. Նենգութեան հոտն անգամ չըկայ նորանում: Տեսէք, մայր իմ, նա հօ մեծ Էգմոնտն է: Բայց երբ ինձ մօտ է գալիս, ինչպէս նա սիրալիր է, որքան բարի: Ինչպէս սիրով կուգէր ծածկել ինձնից իւր պատկանելը բարձր դասակարգին, իւր քաջութիւնը: Ինչպէս է նա իմ մասին հոգ տանում. ինչպէս սոսկ մարդ, սոսկ բարեկամ, սոսկ սիրեկան:

ՄԱՅՐԸ. Արդեօք կըգայ նա այսօր:

ԿԼԱՐԱ. Զէք նկատել, քանի անգամ եմ գնացել պատուհանի մօտ: Զէք նկատել, ինչպէս եմ ափանջ դնում, երբ դուռը ճռնչում է: Թէև գիտեմ, որ միայն միջնով է գալու, բայց և այնպէս նորան սպասում եմ իւրաքանչիւր վայրկեան, առաւօտանից սկսած, երբ զարթնում եմ: Երանի տղայ լինէի, և կարողունայի նրա հետ գնալ միշտ պալատը և ամեն տեղ: Երանի կորուզանայի նորա ետեւից կրել դրօշակը պատերազմում:

ՄԱՅՐԸ. Դու միշտ այդ թեթևասրտիկն ես եղած. դեռ փոքր երեխայ ժամանակդ էլ երբեմն գիժ, երբեմն մտախոհ: Զէք ուզիլ մի փոքր աւելի լաւ հագնել:

ԿԼԱՐԱ. Գուցէ, մայր իմ, երբ ձանձրանամ: Երէկ, երբեկայեցէք, նորա մարդկանցից առաջովս անցնում էին և գովերգ երգում նորա վրայ: Գոնէ նորա անունը կար երկրում: Մնացածը չըկարողացայ հասկանալ: Սիրտս տակն ու վրայ եղաւ: Ես սիրով նոցա լետ կը կանչէի, եթէ ամաչացած չըլինէի:

ՄԱՅՐԸ. Զգուշացիր: Քո կրտսեր բնաւորութիւնը փճացնում է ամեն ինչ: Դու մարդոց առաջ տկնայտնի մատնում ես քեզ, ինչպէս նորերս հօրեղբօրդ մօտ, երբ դու փայտեքանդակն ու նկարազրութիւնը գատր և տղադակելով կանչեցիր. «Կոմս Էգմոնտ»: Ես չիկնեցայ ամօթից:

ԿԼԱՐԱ. Ինչպէս չաղտղակէի: Այն Գրաւելինգէնի

պատերազմն էր: Եւ ես գտնում եմ վերելում Կ. տառը
և որոնում եմ ներքեում նկարագրութեան մէջ Կ: Այն-
տեղ գրւած է «Կոմս Էգմոնտ, որի տակ ձին սպանւում
է»: Ես ամբողջովին սարսուցի և յետոյ ստիպւած էի
ծիծաղել փայտաքանդակ Էգմոնտի վրայ, որը իւր մօտի
Քրաւելենգէնի աշտարակի չափ մեծ էր, և նորա կող-
քին անգլիական նաւերը: Երբ ես երբեմն մտաբերում
եմ, թէ ինչպէս էի երեւակայում պատերազմը, թէ ես,
իբր աղջիկ, ինչպէս էի պատկերացնում կոմս Էգմոնտին,
երբ նորա մօտին պտտմում էին, և առհասարակ կոմսերի
և իշխանների մօտին, և ինչպէս հիմա է: (Բրակենբուրգ
գալիս է). Ե՛, Բ՛նչ կայ:

ԲՐԱՎԵՆ. Ոչոք հաստատ բան չըգիտէ: Ասում են.
Փրանգրիայում նորերս խառնակութիւն է ծագել, իբրև
թէ Ռեգէնտուհին վախենում է. որ նոյնն էլ այստեղ
չըտարածւի: Բերդը խիստ բռնւած է: Դարպասներում
քաղաքացիները բազմաթիւ են, Ժողովուրդը վիտում է
փողոցներում: Ես պէտք է շուտ ծերունի հօրս մօտ
երթամ: (Իբրև թէ ուզում է գնալ):

ԿԼԱՐԱ. Կերևաք էգուց: Ես պէտք է մի փոքր
զուգւեմ: Հօրս եղբորորդին գնալու է. իսկ ես արգէն
չափազանց զազրալի եմ երևում: Օգնեցէք ինձ մի վայր-
կեան, մայր իմ.—այս գիրքը հետներդ առէք, Բրակեն-
բուրգ, և ինձ համար էլի զրա նման մի պտտմութիւն
բերէք:

ՄԱՅՐԸ. Գնաք բարով:

ԲՐԱՎ. (Ձեռք մեկնելով). Ձեր ձեռք:

ԿԼԱՐԱ. (Ձեռք մերժելով). Երբ դուք նորից գաք....
(մայր ու աղջիկ հեռանում են):

ԲՐԱՎ. (Միաջնակ). Ես վճռել էի ուղղակի հեռանալ
նորից. երբ նա ինձ այդպէս է ընդունում և արձակում,
կատղելս է գալիս: Թշուառական: Միթէ հայրենիքիդ վի-

ճակը չէ շարժում սիրտդ, ոչ էլ աճող ապստամբու-
թիւնը: Եւ քեզ համար միևնոյնն է երկրացին թէ
սպանիացին, կամ թէ ով է կառավարում և ումն է
իրաւունքը: Ես հօ աշակերտ ժամանակս մի ուրիշ տղայ
էի: Երբ տրւում էր շարագրութիւն «Բրուտոսի ճառ
յաղագս ազատութեան, ի վարժութիւն ճարտասանու-
թեան»—միշտ հօ Փրիցն էր առաջինը լինում. և տե-
սուչն ասում էր. «Երանի միայն կարգին լինէր և ոչ
ամեն ինչ խառն ու խուռն»: Այն ժամանակ եռում ու
գեռում էր մէջս. հիմա քարշ եմ գալիս այն աղջկայ
աչք ու ունքը պահելով: Ես հօ նորան չեմ կարող
թողնել. նա հօ ինձ չէ կարող սիրել: Ա՛խ, ոչ.—նա —
նա չէ կարող ինձ բոլորովին դէն ձգած լինել. ոչ-բոլո-
րովին, բայց կիսով չափ. և ոչի՛նչ: Ել երկար տանել
չեմ կարող: Ուրեմն ճշմարիտ է, ինչ որ բարեկամնե-
րիցս մինը նորերս ականջումս ասաց, որ նա գիշերները
ծածուկ մէկ մարդու իւր մօտ է ընդունում, այն ինչ
երեկոները միշտ ինձ քաղաքավարութեամբ տանից դուրս
է քշում: Ո՛չ, ճշմարիտ չէ: Այդ սուտ է, մի ամօթալի,
մի զրպարտիչ սուտ: Կլարան նոյնքան անմեղ է, որքան
ես անբախտ: Նա ինձ մերժել է և իւր սրտից դուրս
ձգել:—Եւ ես պէտք է շարունակեմ այսպէս ապրել:
Ձեմ տանիլ, չէ: Արգէն հայրենիքս ներքին երկպառա-
կութիւնից աւելի է ալեկոծւում և ես կըմեռնեմ շոնգի
հետ: Ես այս տանել չեմ կարող: Երբ փողը հնչում է,
գնդակը ընկնում,—սարսուռը ոսկորս, ուղեղս է հոս-
նում: Ա՛խ, այդ ինչ չէ գրաւում, ինձ չէ հրաւիրում
նոյնպէս միասին ազատել, խիզախել: Թշուառ, խայտա-
ռակ դրութիւն. լաւ է, որ միանգամից վերջացնեմ:
Նորերս չուրն ընկայ, ընկղմւեցայ. բայց վախեցած բնու-
թիւնը աւելի զօրեղ էր. ես զգացի, որ կարող էի լողալ
և տգատեցի ինձ՝ հակառակ կամքիս: Երանի կարողա-

նալի մոռանալ այն ժամանակները, երբ նա ինձ սիրում էր, ըստ երևութի սիրում էր: Ինչո՞ւ բախտը մինչև ոսկորներս ու ուղեղս էր թափանցել: Ինչո՞ւ այս յոյսերը լափեցին կեանքիս բոլոր վայելքը, մինչ ինձ մի դրախտ էին ցոյց տալիս հեռուից: Իսկ այն առաջին համբույրը, այն միակը: Այստեղ, (ձեռքը սեղանին շնչելով), այստեղ էինք մենք միալնակ — նա դէպ ինձ միշտ քաղցր էր եղած — և ահա, կարծես ուզում էր զիջել — նա ինձ նախեց, խելքս ու միտքս տակն ու վրայ եղան, և ես զգացի նորա շրթունքը իմոնց վրայ: Եւ այժմ — մեռի՜ր թշուառական, թնչ ես դանդաղում: (Հանում է գրպանից մի սրակ): Ես չեմ ուզում, որ եղբօրս բժշկական արկղից քեզ իզուր դողացած լինիմ, դու՜ փրկարանք թոյն: Գու պէտք է այս իմ երկիւղը, թալուկը, մահաւան քրտինքը միանգամից կլանես և լուծես:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր :

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակ Բրիտսելում

ՅԵՏՏԵՐ և ՄԻ ՀԻՒՄՆ հանդիպում են:

ՀԻՒՄՆ. Առաջուց չէի ասում: Դեռ ութ օր առաջ մեր համքարների ժողովում ասում էի, որ խառնակութիւն է լինելու:

ՅԵՏՏԵՐ. Ուրեմն ճշմարիտ է, որ նոքա Փլանդերիայում եկեղեցիները կողոպտել են:

ՀԻՒՄՆ. Բոլորովին հիմնադատակ են արել եկեղեցիներն ու մատուռները: Միայն չորս մերկ պատերն են կանգուն թողել: Լոկ ստահակների հրոսակներ են: Եւ այս փչացնում է մեր բարի գործը: Մենք պէտք է առաջուց կարգին ու անյողգողդ մեր իրաւունքները իշխանուհուն ներկայացնէինք և նոցա վրայ պնդէինք: Եթէ հիմա խօսենք, հիմա ժողովւենք, կասեն՝ միանում ենք խռովարարների հետ:

ՅԵՏՏԵՐ. Այո, սկզբում ամեն մարդ այդպէս է մտածում. այդպէս կը մտածէ: Ի՞նչ ես քիթդ առաջ ցցում, վիզդ էլ հօ հետը կերթայ:

ՀԻՒՄՆ. Ես սոսկում եմ, եթէ աղմուկը մի անգամ սկսւի ամբոխի մէջ, որը կորցնելու ոչինչ չունի: Նոքա պատրուկ են բռնելու ժողովրդի խռովութիւնը, այսինքն այն, ինչ որ մեզ ևս մեր պահանջ-

ների համար պէտք է հիմք ծառայէ, և երկիրը կը ձգեն դժբախտութեան մէջ: (Զօհրը առաջ է դալիս):

ԶՕԷՄՏ. Բարով, պարոններ: Ի՞նչ նոր բան կայ: Զշմարթ տէ, որ պատկերամարտներն ուղղակի այս կողմն են ուղղուած իրանց արշաւանքը:

ՀիշՄՍ. Պէտք է որ նոքա այստեղ ոչ մի բանի չըդիպչեն:

ԶՕԷՄՏ. Խանութի մի զինւոր մտաւ ծխախոտ գնելու, նրանից հարց ու փորձ արի: Ռէգէնտուհին, չընալելով որ քաջ, խելօք կին է, այս անգամ բոլորովին իրան կորցրել է: Պէտք է որ բանը շատ վատ գնալիս լինի, որ նա այդպէս ուղղակի իւր թիկնապահներէ ետեւն է թազնուում: Բերդը խիստ բռնած է: Կարծում են մինչև անգամ, իբրև թէ կամենում է քաղաքիցս փախչել:

ՀիշՄՍ. Նա չըպէտք է հեռանայ: Նորա ներկայութիւնը պաշտպանում է մեզ. և մենք նորան աւելի տալահովութիւն կը տանք, քան թէ իւր կարճամօրուսները: Իսկ եթէ նա մեր իրաւունքներն ու ազատութիւնը կանգուն պահէ, պատրաստենք նորան մեր ձեռներէ վրայ ման ածել: (Սապոնազործը առաջ է դալիս):

ՍԱՊՈՆԱԶՈՐԾ. Զգւելի, անպիտան խռովութիւն: Բաններս ձախ է: Աշխատեցէք հանգիստ լինել, որ ձեզ էլ խառնակիչ չըհամարեն:

ԶՕԷՄՏ. Գու էլ քեզ մեծ իմաստուն ես կարծում:

ՍԱՊՈՆԱԶ. Գիտեմ, այստեղ շատերը կան, որոնք ծածուկ կալինականների կողմն են, որոնք հայհուում են եպիսկոպոսներին և թագաւորից չեն ակնածում: Բայց հաւատարիմ հպատակը անկեղծ կաթոլիկն է: (Կամաց-կամաց մօտենում են ամեն տեսակի մարդիկ և ականջ դնում: Ֆանդէն առաջ է գալիս):

ՓԱՆԶԷՆ. Բարով, պարոններ. ի՞նչ նորութիւն:

ՀիշՄՍ. Պորան միք մօտենալ, դա վատերի մէկն է: ՅԵՏՏԷՐ. Գա գորտոր Աիեանի գրագիրը չէ:

ՀիշՄՍ. Նա արդէն շատ տէրեր է փոխել: Սկզբում նա գրագիր էր. և, երբ մէկ պատրոն միւսի ետեւից նորան խարդախութիւնների պատճառով տանից գուրս վճռեցին, հիմա՝ առանց իրաւունքի, նոտարական և փաստաբանական գործերի մէջ է խցկւում. և օղեճանի մէկն է: (Ժողովուրդն աւելանում ու խռնւում է):

ՓԱՆԶԷՆ. Գուք էլ էք հաւաքւել: Գլուխ գլխի տւէք: Սյդ մասին արժէ միշտ խօսել:

ԶՕԷՄՏ. Ես էլ եմ կարծում:

ՓԱՆԶԷՆ. Եթէ մենք ունենալինք այնպիսի մէկին, որ ունենալ սիրտ, դորա հետ և՛ գլուխ, կարող էինք ապանիական շղթաները միանգամից խորտակել:

ԶՕԷՄՏ. Ե՛յ, դուք չըպէտք է այդպէս խօսէք, մենք թագաւորին երգւել ենք:

ՓԱՆԶԷՆ. Թագաւորն էլ մեզ: Նկատեցէք այդ:

ՅԵՏՏԷՐ. Լաւ, դորանով ի՞նչ էք ուղղում տալ:

ՈՄԱՆՔ. Լսիր, նա բան է հասկանում: Նա եօթը մաղից հացկերածն է:

ՓԱՆԶԷՆ. Ես մի ծեր պարոն ունեի. նա ամենահին մագաղաթներ և թղթեր ունէր: Նա ունէր և ամենահազադալտ գրքեր: Մէկումը գրած էր մեր ամբողջ սահմանադրութիւնը, թէ ինչպէս մենք — նիդերլանդացիներս — սկզբում կառավարւում էինք առանձին իշխաններով և ամեն ինչ աւանդական իրաւունքների, արտօնութիւնների և սովորութիւնների համեմատ. ինչպէս մեր նախնիները բոլորեքեան պատկառանք էին տաճում զէպի իրանց իշխանները, եթէ նոքա կառավարում էին ինչպէս հարկն է. և թէ ինչպէս նոքա խսկոյն առաջն առնում էին, երբ իշխանը կամենում էր սահմանից դուրս գալ: Գաւառներն ևս խսկոյն մէջ էին

խառնուած, որովհետեւ իւրաքանչիւր նահանգ, որքան էլ փոքր լինէր, ունէր իւր ինքնավար գաւառներն ու ներկայացուցիչ մարմինները:

Հիշի՛՛՛՛՛՛՛. Ռէխներդ հաւաք պահեցէք, այդ վաղուց գիտենք: Ամէն մի օրինաւոր քաղաքացի, որքան նորան հարկաւոր է, ծանօթ է իւր երկրի սահմանադրութեան հետ:

ՅեՏՏԷՐ. Թողէք խօսի. մարդ միշտ մի բան աւելի է սովորում:

ԶՕԷՍՏ. Բոլորովին իրաւացի է նորա ասածը:

ՇԱՏԵՐԸ. Պատմեցէք, պատմեցէք: Այդպիսի բան մարդ ամեն օր չէ լսում:

ՓԱՆՋԷՆ. Այդպէս էք դուք քաղաքացիներդ: Ապրում էք առանց վաղաւան մասին մտածելու, և ինչպէս որ ձեր արհեստը ձեր ծնողներից ստացել էք, այդպէս էլ թողնում էք, որ կառավարութիւնը ձեզ հետ վարւի ձեռքից եկածի ու սրտի ուղածի պէս: Դուք չէք հարցնում — ոչ անցեալ, ոչ պատմութիւն, ոչ կառավարչի իրաւունք: Եւ ձեր աչքաթող անելով՝ սպանացիներն իրանց ցտնցի մէջ են ձգել ձեր գլուխները:

ԶՕԷՍՏ. Ո՞վ է մտածում դորա մասին, եթէ միայն մարդ իւր օրական պարէնն ունի:

ՅեՏՏԷՐ. Անիծեալ: Հապա ինչու մէկը չէ դուրս գալիս իւր ժամանակին և մարդու այդպիսի բան ասում:

ՓԱՆՋԷՆ. Ես այդ ասում եմ ձեզ հիմա: Իսպանիայի թագաւորը, որը բախտի բերմամբ նահանգներն իւր իշխանութեան տակն է ժողովել, խօսակցութեւն է ուրիշ տեսակ կառավարի, քան այն փոքրիկ իշխանները, որոնք երբեմն նոցա տիրում էին առանձին: Դուք այդ հասկանում էք:

ՅեՏՏԷՐ. Այդ մէկ լաւ պատմեցէք:

ՓԱՆՋ. Այդ պարզ է, ինչպէս լոյսը: Դուք ձեր

տեղական օրէնքներով չըպէտք է դատէք: Հապա ինչպէս պիտի լինի:

ՄԻ ԲԱՂԱԲԱՅԻ. Իսկ որ:

ՓԱՆՋ. Բրիւսէլցին Անտէրպէնցուց տարբեր իրաւունքներ չունի: Հապա այդ ինչիցն է:

ԱՅԼ ԲԱՂԱԲԱՅԻ. Աստուած վկայ:

ՓԱՆՋ. Բայց եթէ դուք թողնէք այդպէս շարունակի, ձեզ հետ շուտով ուրիշ կերպ կը վարւեն: Թո՛ւ. ինչ որ Կարլոս անվեհերը, Ֆրիդրիխս պատերազմողը, Կարլոս V-ը չէին կարողանում, հիմա անում է Ֆրիդպոլսը մի կնոջ ձեռքով:

ԶՕԷՍՏ. Այո՛, այո՛. հին իշխաններն էլ են փորձեղ այդ:

ՓԱՆՋԷՆ. Ի հարկէ — մեր նախնիները ուշադիր էին: Հէնց որ նոքա մի իշխանի հետ թշնամանում էին, յափըշտակում էին, օրինակ, նորա որդուն և ժառանգին, պահում էին նորան իրանց մօտ, և ազատում էին միայն ամենաձեռնառու պայմաններով: Մեր հայրերը մարդիկ էին: Նոքա ճանաչում էին իրանց շահերը: Նոքա գիտէին մի բան սկսել և գլուխ բերել: Օրինաւոր տղամարդիկ: Հէնց դորա համար էլ մեր արտօնութիւններն այդպէս օրո՛շ են, մեր իրաւունքներն այդպէս ապահոված:

ՍԱՊՈՆԱԳ. Այդ բնէ իրաւունքների մասին էիք խօսում:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. Մեր իրաւունքների, մեր արտօնութիւնների մասին: Ելի՛ պատմեցէք մեր արտօնութիւնների մասին:

ՓԱՆՋԷՆ. Թէև բոլոր նահանգների շահերն էլ ապահոված էին, բայց մասնաւորապէս մենք — Բրաբանտցիներս — ամենաաքանչելի իրաւունքների տէր էինք: Ես բոլորը կարդացել եմ:

ԶՕԷՍՏ. Ստացէք, տեսնենք:
ՅԵՏՏԷՐ. Պատմեցէք, լսենք:
ՔԱՂԱՔԱՅԻ. Խնդրեմ:
ՓԱՆԶԷՆ. Նախ դրած է. — Բրաբանտի դուքսը
պէտք է մեզ համար բարի և հաւատարիմ տէր լինի:
ԶՕԷՍՏ. Լաւ. այդպէս գրւած է:
ՅԵՏՏԷՐ. Իրաւ. ճշմարիտ.
ՓԱՆԶԷՆ. Հաւատացնում եմ ձեզ: Նա մեզ պար-
տաւորւած է, ինչպէս մենք նորան: Երկրորդ՝ նա պար-
տաւորւած է մեզ վրայ ոչ մի կամայականութիւն, ոչ
մի բռնութիւն գործ չըզնել, ոչ մի կերպ նկատել չըտալ
կամ իրան թող չըտալ մտքովն անգամ անցկացնել:
ՅԵՏՏԷՐ. Գեղեցիկ, գեղեցիկ, գործ չըզնել:
ԶՕԷՍՏ. Նկատել չըտալ:
ՌԻՐԻՇԸԼ. Եւ չըթող տալ իրան մտքովն անգամ
անցկացնելու, այս է գլխաւոր կէտը: Ոչ ոքին չըթող
տալ. ոչ մի կերպ:
ՓԱՆԶԷՆ. Բոլորովին պարզ ու որոշ բառերով աս-
ւած է այսպէս:
ՅԵՏՏԷՐ. Զարիւր մեզ համար այդ գիրքը:
1-ին ՔԱՂԱՔԱՅԻ. Այո, մենք պէտք է ունենանք
այդ գիրքը:
ՌԻՐԻՇԸԼ. Գիրքը, գիրքը:
2-րդ ՔԱՂԱՔԱՅԻ. Մենք այդ գիրքն առած իշխա-
նուհաւ մօտ կերթանք:
3-րդ ՔԱՂԱՔԱՅԻ. Խօսողը դուք պէտք է լինիք,
պարոն գովորդ:
ՍԱՊՈՆԱԳ. Խեղճ ողորմելիներ:
ՌԻՐԻՇԸԼ. Ելի մի բան պատմեցէք այդ գրքից:
ՍԱՊՈՆԱԳ. Նրա ատամները փորը կ'ածեմ, եթէ
էլի մի խօսք կ'ասէ:
ԺՈՂՈՎՈՐԴ. Հապա տեսնենք, թէ ով նրա վրայ

մօտ կը բարձրացնէ: Պատմեցէք մեզ, ուրիշ արտօնու-
թիւններ էլ ունի՞ք:
ՓԱՆԶԷՆ. Զանազան արտօնութիւններ. շատ լա-
ւերը, շատ փրկարարները: Այնտեղ գրւած է նոյնպէս.
Երկրի իշխանը՝ տառնց ազնականութեան և միւս զա-
տակարգերի համաձայնութեան, չըպէտք է փոփոխէ,
կամ բազմացնէ հոգւոր դասը: Նկատեցէք այս: Նոյն-
պէս չըպէտք է փոփոխէ երկրի սահմանադրութիւնը:
ԶՕԷՍՏ. Այդպէս է:
ՓԱՆԶԷՆ. Ես ցոյց կը տամ նոյն իսկ գիրքը՝ այն
էլ երկու-երեք հարիւր տարի առաջ գրւած:
ՔԱՂԱՔԱՅԻ. Եւ մենք համբերում ենք նոր եպիսկո-
պոսներին: Ազնականութիւնը պէտք է մեզ պաշտպանէ:
Մենք խռովութիւն կսկսենք:
ՄԻՐՍԵՆԸԼ. Եւ մենք թողնում ենք, որ հաւա-
տաքննութեամբ մեզ վստեցնեն:
ՓԱՆԶԷՆ. Այդ ձեր մեղն է:
ԺՈՂՈՎՈՐԴ. Մենք ունինք զիւ Էգմոնտ, դեռ
Օրանացի ունինք. նոքա հոգս են տանում մեր բարե-
բոստութեան մասին:
ՓԱՆԶԷՆ. Զեր Ֆլանդրիացի եղբայրները բարի
գործը սկսել են:
ՍԱՊՈՆԱԳ. Շնորհ: (Հարածում է նրան).
ՌԻՐԻՇԸԼ. (Ընդդիմադրում են և կանչում): Դու
էլ ես իսպանացի:
ՌԻՐԻՇԸԼ. Այս ինչ է. պատուաւոր մարդուն:
ՌԻՐԻՇԸԼ. Գիտնականին: (Մարտնագործի վրայ են
չարձակում):
ՀԻՒՍՆ. Ի սէր Աստուծոյ. հանգստացէք: (Միւսները
մէջ են խառնում). Բազաբացիներ, այս ինչ է նշանա-
կում: (Տղաները տալում են. քարեր են նետում, չնային քիւ
են դալիս. քաղաքացիները պէլ-պէլ կ'անգիտած են. ամբողջ

խառնում է, մի քանիսն անդարբեր աջ ու ձախ են գնում, միւսները զանազան խելկադակութիւններ են անում, աշաղակում, ցնծում):

ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ. Իրաւունք և արտօնութիւն. արտօնութիւն և իրաւունք:

ԷԳՄՈՆՏ. (Մտնում է ուղեկիցներով): Հանգիստ, հանգիստ, տղէք. ի՞նչ է պատահել. խաղաղութիւն. բաժանեցէք զոյց իրարից:

ՀՅԻՄՆ. Ողորմած տէր. զուք գալիս էք, ինչպէս երկնքի հրեշտակ: Խաղաղութիւն. ոչինչ չէք տեսնում, կոմս Էգմոնտն է. գլուխ տէք կոմս Էգմոնտին:

ԷԳՄՈՆՏ. Այստեղ էլ: Այդ թնչ էք տնում: Քաղաքացին քաղաքացու դէմ: Մինչև անգամ արքայազն իշխանուհու մերձակայութիւնն էլ չէ կարողանում այս անմտութեան առաջն առնել: Յրեցէք, զնացէք ձեր բանին: Այդ մի վատ նշան է, որ զուք լուր օրերը տօնում էք: Ի՞նչ էր պատահել: (Ամուկը կամաց-կամաց խալաւում է. բոլորեքիան հաւաքում են նոյա շուրջը):

ՀՅԻՄՆ. Նոքա ծեծւում են իրանց արտօնութիւնների համար:

ԷԳՄՈՆՏ. Որը նոքա լետու թեթևամտութեամբ կ'ոչնչացնեն: Եւ ովքեր էք զուք: Օրինաւոր մարդիկ էք երևում:

ՀՅԻՄՆ. Այդ մեր ձգտումն է:

ԷԳՄՈՆՏ. Ձեր արհեստը:

ՀՅԻՄՆ. Հիւսն և համբարի գլխաւոր:

ԷԳՄՈՆՏ. Իսկ զուք:

ԶՕԷՍ. Մանրավաճառ:

ԷԳՄՈՆՏ. Դո՛ւք:

ՅԵՏՏԷՐ. Ռերձակ:

ԷԳՄՈՆՏ. Յիշում եմ. զուք էլ իմ ծառաների համար լիվրէյներ կարողների մէջ էիք: Ձեր տնունը Յետաւէր է:

ՅԵՏՏԷՐ. Մեծ շնորհ է ինձ համար, որ լիշում էք տնունս:

ԷԳՄՈՆՏ. Ես հեշտ չեմ մոռանում ոչ ոքին, որին ես միանգամ տեսել և հետը խօսել եմ. ինչ որ ձեռներիցդ գալիս է խաղաղութիւն պահպանելու համար, արէք, տղէք: Առանց այն էլ ձեզնից գանգատաւոր են: Թագաւորին այլ ևս միք գրգռիլ: Վերջապէս իշխանութիւնն էլ հօ նորա ձեռին է: Կարգին քաղաքացին, որն ազնւութեամբ և աշխատասիրութեամբ վաստակում է իւր պարէնը, ամեն տեղ ունի այնքան ազատութիւն, որքան հարկաւոր է:

ՀՅԻՄՆ. Ի հարկէ. հէնց մեր ցուռն էլ այդ է: Դողերը, արբեցողները, դատարկապորտները, թող ներէ Ձերդ ողորմածութիւնը համարձակութեանս, ձանձրութիւնից խռովութիւններ են յարուցանում և քաղցից արտօնութիւնների ետեւից են ընկել: Հետաքրքիրները և դիւրահաւանների առաջ զանազան ստեր են փչում և մի բաժակ գարեջուր վճարել տալու համար՝ սկսում են վէճեր, որոնք հազարաւոր մարդոց անբախտացնում են: Նոցա ուզածն էլ հէնց այդ է: Մենք մեր տներն ու սնդուկները շատ զգուշութեամբ ենք պահպանում. եթէ ոչ՝ նոքա ուրախութեամբ կ'ուզէին կրօն ձգելով մեզ հալածել:

ԷԳՄՈՆՏ. Ամենայն օգնութիւն կը ստանաք: Ձեռնարկած են միջոցներ չարիքի առաջն առնելու համար: Ամսւր կացէք օտար վարդապետութեան դէմ՝ և մի՛ք հաւատալ, թէ խառնակութիւններով կարելի է հաստատել արտօնութիւնները: Տանը մնացէք և մի՛ք թողնիլ, որ նոքա փողոցներում խմբւին: Խելացի մարդիկ շատ քան կարող են անել: (Այլ միջոցի՛ն ամբօին մեծ մասամբ արդէն ցրւել է):

ՀՅԻՄՆ. Շնորհակալ ենք, ձերդ գերադանցութիւն,

շնորհակալութիւն լաւ կարծիքի համար: Ամէն բան կ'ա-
նենք, ինչ որ մեզնից է կախած: (Եգմոնտը զնում է):
Ի՛նչ ողորմած տէր, զուտ նիդերլանդցի, իսպանական
աշինչ չունի:

ՅԵՏՏԷՐ. Երանի նալիներ, մեր կոստիւմները, նո-
րան հաճութեամբ կը լսէինք:

ԶՕԼՄՏ. Թագաւորն այդ հեշտութեամբ չի անիլ:
Տեղը միշտ իրաններին է տալիս:

ՅԵՏՏԷՐ. Տեսնա՞ր զու նորա հագուստը: Ամենանոր,
արագի էր, իսպանական ձեով:

ՀԻՒՄՆ. Ի՛նչ զեղեցիկ տղամարդ:

ՅԵՏՏԷՐ. Նորա վիզը գէր պատառ կը լինէր գահճի
համար:

ԶՕԼՄՏ. Պէ՛տ էս, այդ իմար բռնը սրտեղից գըլ:
Խի՞զ փչեց:

ՅԵՏՏԷՐ. Բաւականին իմար բան է, երբ մէկի
գլխին այդպիսի բան է փչում, ես այդպէս եմ միշտ —
Երբ մի սիրուն, երկայն վիզ եմ տեսնում, իսկոյն
ակամայ մտածում եմ, «ինչ լաւ կը գլխատուի»: Անիծ-
ւած գլխատուութիւններ, մարդ չէ կարողանում մտքիցը
հանել: Երբ տղէքը լողանում են և մի մերկ մէջք եմ
տեսնում իսկոյն միտս են գալիս տասնեակներ, որոնց
տեսել և, թէ ինչպէս ճիպտաներով զոցա հոգիները
հանում էին: Հանգիպում է ինձ մի հաստափոր, կար-
ծես թէ տեսնում եմ նորան արդէն ձողիկն անցրած,
խորովելիս: Գիշերները երազում ամբողջ մարմինս դող-
գողում է: Մարդ մի ժամ ուրախութիւն չունի: Ամեն
զւարճութիւն, ամեն կատակ վաղուց մոռացել եմ: Այս
տորստիվի պատկերները բռնուի պէս ցցւած են ուղե-
գիւ մէջ:

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

Էգմոնտի բնակարանը

ՔԱՐՏՈՒՂԷՐ. (Թշնելով միտերանի մօտ անհանգիստ
որի է կանգնում). Այսքան ժամանակ նա չէ գալիս. Իսկ ես
արդէն երկու ժամ է, սպասում եմ գրիչը ձեռիս,
թուղթն առաջիս: Իսկ հէնց այսօր որքան կ'ուզէի շու-
տով հեռանալ: Կարծես ոտիս տակ ջեղջ լինի փռած:
Անհամբերութիւնից հալւում եմ: «Մի ժամից այնտեղ
եղիր» հրամայեց նա ինձ՝ հեռանալուց առաջ. բայց
նա չէ գալիս: Այնքան գործ կայ, որ մինչև կէս գի-
շերը չեմ վերջացնիլ: Ի հարկէ երբեմն նա էլ է մատ-
ների արանքով նայում, սակայն ես աւելի լաւ կը հո-
մարէի, որ նա աւելի խիստ լինէր, բայց և ուշեալ
ժամին մարդու ազատ թողնէր: Կարելի էր յարմարել
ժամանակին: Ուզեցնտուհու մօտից հիմա նա արդէն եր-
կու ժամ է հեռացել է. սկզբիտէ, էլի ումն է բռնել ճա-
նապարհին:

ԷԳՄՈՆՏ. (Եկող է մղմում) Ի՛նչպէս են գործերը:

ՔԱՐՏ. Ես պատրաստել եմ, և երեք սուրհանգակ
սպասում են:

ԷԳՄ. Երևում է բաւականին շատ եմ ուշացել:
դէմքդ թթւած է:

ՔԱՐՏ. Ձեր հրամանները լսելու վաղուց եմ սպա-
սում. ահա թղթերը:

ԷԳՄ. Պոննա Էլիբան կը չարանայ վրաս, երբ լսի
որ ես եմ Ձեզ աւչացրել:

ՔԱՐՏ. Կատակ էք անում:

ԷԳՄՈՆՏ. Ո՛չ, ո՛չ. մի ամաչիլ, երևում է, որ լաւ

ճաշակ ունիս: Նա սիրուն է: Իսկ ինձ համար շատ լաւ է, որ ամբողջում դու մի բարեկամուհի ունիս: Ի՞նչ են ասում նամակները:

ՔԱՐՏ. Նաո բան. բայց ուրախալի—շատ քիչ: ԷԳՄ. Լաւ է, որ մեր ուրախութիւնը տանն է և զբոսից սպասելու կարիք չունինք: Շատ են եկած:

ՔԱՐՏ. Բաւականին. երեք սուրհանդակ էլ սպասում են:

ԷԳՄ. Ի՛նչ ասան. միմիայն ամենակարեւորը:

ՔԱՐՏ. Բոլորն էլ կարեւոր են:

ԷԳՄ. Ի՛նչ ասան իրար ետեւից. միայն շուտ:

ՔԱՐՏ. Հարիւրապետ Բրէդա՛ն տեղեկացնում է, թէ ինչ է պատահել այնուհետեւ Գէնտում ու նորա շրջակայքում: Խռովութիւնը մեծ մասամբ խաղաղել է:

ԷԳՄ. Նա գրում է հարկաւ զանազան տգեղութիւնների և անմտութիւնների մասին:

ՔԱՐՏ. Այո, պատահում են:

ԷԳՄ. Ո՛հ. Ազատի՛ր ինձ դոցանից:

ՔԱՐՏ. Ելի վեցը բռնե՛մ են, որոնք Ֆէրվիսում

Ս. Աստուծոմօր պատկերը պատուել են: Նա հարցնում է, արդեօք նոցա էլ միւսների նման կախել տայ:

ԷԳՄ. Ես դադրել եմ, այնքան կախել եմ տւել:

Թող մէկ լաւ ծեծեն և արձակեն:

ՔԱՐՏ. Հետները երկու կին էլ կան. նոցա էլ պէտք է ծեծէ:

ԷԳՄ. Թող նոցա լանդիմանեն ու արձակեն:

ՔԱՐՏ. Բրէդա՛ն զինւորներից մինը Բրինկ անունով, զամենում է ամուսնանալ: Հարիւրապետը յոյս ունի, որ դուք նորան կը մերժէք: «Գնդի մէջ այնքան կին կայ — գրում է նա — որ, եթէ շարժւելու լինինք, կը նմանւենք, ոչ թէ զօրացուի, այլ բոշաների խմբի»:

ԷԳՄ. Նորա սիրոյն այս անգամ իրաւունք եմ տա-

լիս: Նա մի ջահէլ սիրուն երիտասարդ է: Հեռանալուցս առաջ նա ազաւելով ինդրում էր ինձ: Բայց այսուհետեւ թող էլ ոչոքին իրաւունք չըտրւի, թէ և շատ եմ ափսոսում, որ ստիպւած եմ ամենալաւ գլարճութիւնը մերժել այդ ողորմելիներին, որոնք առանց դորան էլ քիչ չեն տանջւել:

ՔԱՐՏ. Զեր մարդկանցից երկուսը—Սետէր և Հարտ—մի պանդուկապետի աղջկայ հետ վատ խաղ են խաղացել: Նորան բռնել են առանձին, և աղջիկը չէ կարողացել իրան պաշտպանել նոցա դէմ:

ԷԳՄ. Եթէ պատւաւոր աղջիկ է, և նոքա բռնութիւն են գործ դրել, թող երեք օր վրայուվրայ ծեծէ ճիպտով. իսկ եթէ կարողութեան տէր են, թող գրուէ նոցանից այնքան, որքան բաւական է աղջկանն օժիտ տալու:

ՔԱՐՏ. Ստար քարոզիչներից մինը Կոմինէսով ծածուկ անցնելիս բռնւել է: Նա երգում է, որ մտադիր է եղել անցնել Փրանսիա: Ըստ հրամանի նա պէտք է գլխատւի:

ԷԳՄ. Թող սուսուփուս նրան սահմանը հասցնեն և հաւատացնեն որ երկրորդ անգամ այդպէս չի ազատւիլ:

ՔԱՐՏ. Մէկ նամակ կայ Զեր բաժանուից: Գրում է, որ փողը սակաւ է ժողովում. և դժւար թէ կարողանայ այս շաբաթ ուղարկել պահանջած գումարը: Խռովութիւնն ամեն բանի մէջ ձգել է ամենամեծ խռովութիւնը:

ԷԳՄ. Փողը պէտք է ստացւի: Այդ իւր գործն է, թէ ինչպէս պէտք է ժողովէ:

ՔԱՐՏ. Նա ասում է, որ կտրելի եղածը կ'անէ. և վրամենում է վերջապէս Ռայմոնդի դէմ, որը երկտր ժամանակ Զեզ պարտ է, գանգատւել և նորան բանտարկել տալ:

ԷԳՄ. Նա հօ խոստացել է վճարել:

ՔԱՐՏ. Վերջին անգամ ինքը նշանակեց տասնու-
չորս օր ժամանակ:

ԷԳՄ. Թող էլի տասնուչորս օր ժամանակ տայ և
այնուհետև կարող է նորա դէմ դատ սկսել:

ՔԱՐՏ. Շատ էլ լաւ էք անում: Զրոտալու պատ-
ճառը ոչ թէ չբաւարարեցին, և այլ չար կամքը: Ան-
կասկած նա կը լրջանայ, երբ տեսնէ, որ դուք կատակ
չէք անում: Ապա ասում է բաժառուն. — նա ուզում է
այն ծեր զինուորականներին, որ բաւարարեցին և մի քանի
ուրիշներին, որոնց դուք մարդասիրաբար թողակ էիք
կատել, կէս ամսով հասանելիքը կտրել, մինչև մի ելք
գտնելը: Թող իրանց ճարը տեսնեն:

ԷԳՄ. Այդտեղ թնչ ճար տեսնելու բան կայ, այդ
մարդիկն ինչնից աւելի փողի կարիք ունին: Թող այդ
այդպէս թողնէ:

ՔԱՐՏ. Հապա որտեղից էք հրամայում, որ նա
փող ճարէ:

ԷԳՄ. Դորա մասին թող ինքը մտածէ: Նորան ար-
դէն առաջին նամակումը գրած է:

ՔԱՐՏ. Հէնց նորա համար էլ անում է նա այդ
առաջարկութիւնները:

ԷԳՄ. Դուք բանի պէտք չեն: Թող մի ուրիշ ելք
գտնէ: Թող այնպիսի առաջարկութիւններ անէ, որ
ընդունելի լինին: Իայց նախ և առաջ թող փող ճարէ:

ՔԱՐՏ. Ես կոմս Ուիլսոնի նամակը նորից այնտեղ
եմ գրել: Ներեցէք, որ գորա մասին ես ձեզ յիշեցնում
եմ: Այդ ծեր պարոնը ուրիշներից աւելի է արժանի
մանրամասն պատասխանի: Դուք կամենում էիք նորան
անձամբ գրել: Անկասկած նա ձեզ սիրում է ինչպէս
մի հայր:

ԷԳՄ. Ես չեմ հասնում: Շատ աւելի բաների մէջ

ինչ համար ամենատեղին է գրելը: Դու հօ շատ լաւ
կարողանում ես իմ ձեռքին նմանեցնել: Գրի՛ր իմ անու-
նից: Ես սպասում եմ Օրանացուն: Ժամանակ չունիմ:
Ես ինքս էլ կ'ուզէի, որ նորան իւր տարակուսանքների
մասին մի լաւ, հանգստացնող բան գրէի:

ՔԱՐՏ. Ասացէք ինչ ձեր կործիքը մօտաւորապէս,
ես արդէն պատասխանը կը շարագրեմ և Ձեզ կընե-
րկայացնեմ: Այնպէս պէտք է գրել, որ զատաստանի
առաջ էլ ձեր ձեռքի տեղ անցկենայ:

ԷԳՄ. Տուր ինչ նամակը: (Փռուցիկ նայելով). Բարի,
ազնիւ ծերուկ: Երկտասարդութեանդ ժամանակն էլ էիր
այդպէս շրջանկատ: Ոչ մի պատնէշի վրայ չեմ բարձ-
րացել: Պատերազմի մէջ ետեւն էիր մնում, ուր մնալու
խորհուրդ է տալիս խելօքութիւնը: Ինչ անկեղծ խնա-
մատար: Նա ցանկանում է ինչ կեանք և բախտաւորու-
թիւն և չէ հասկանում, որ արդէն մեռած է նա, ով
իրան ապահովելու համար է տալիս: Գրի՛ր նորան,
թող նա անհոգ լինի: Ես գործում եմ, ինչպէս պարտա-
ւոր եմ, իսկ զգուշանալ — ինքս արդէն գիտեմ: Իւր հե-
ղինակութիւնը թող պաշտոնում գործադրէ յօգուտ իմ
և հաւաստի լինի անկեղծ շնորհակալութեանս:

ՔԱՐՏ. Ուրիշ ոչինչ. օ... Նա աւելի է սպասում:

ԷԳՄ. Ել աւելի թնչ ասեմ: Ուզում ես երկարա-
բան լինել, այդ քո ձեռքին է: Հարցը միշտ միևնույն
կէտի շուրջն է պտտւում: Ասում է, որ ես զւարթ եմ,
իրերին նայում եմ թեթեւ աչքով, օրերս արագ են սա-
հում — այդ իմ բախտն է. և ես այդ չեմ փոխիլ գերեզ-
մանի կամարի ապահովութեան հետ: Իսպառնական կեն-
ցաղավարութեան ձևի և ոչ մի արեան կաթիլ չունիմ
երակներումս, ոչ էլ ցանկութիւն ունիմ քայլերս վար-
ժեցնելու պաշտական նոր և շրջանկատ քայլանշին:
Ապրում եմ միմիայն տպրելու մոտին մտածելու համար:

Ներկայ ընդհանուր շրջանակում, որպես զի ապագայի մասին ապահով լինիմ. և այն էլ նորից տեղի-անտեղի հոգսերով մաշեմ:

ՔԱՐՏ. Խնդրում եմ, տէր, մի՛ք լինիլ այդպես կոշտ ու կոպիտ գէպի այդ բարի մարդը: Ասացէ՛ք ինձ մի քաղցր խօսք, որն այն ազնիւ բարեկամին հանգըստացնէր: Տեսէ՛ք, ինչպէս հոգածու է, որքան նա քնքոյշ է շարժում Ձեզ:

ԷԳՄ. Սակայն հէնց միշտ այդ լարն է շարժում: Նա վաղուց գիտէ, թէ որքան ատելի են ինձ խրատները. նոքա միայն շփոթեցնում են մարդու, նոքա ոչինչ չեն օգնում: Եւ եթէ ես մի լուսնոտ լինէի և մի տան ամենավտանգաւոր կտրի վրայ գբօսնելիս, բարեկամական բան է՝ զգուշացնելու մտքով, անունս տալ, զարթեցնել ու սպանել: Թո՛ղ ամեն բան իւր ուղին գնայ: Թող նա իրան պահպանէ:

ՔԱՐՏ. Ձեզ վայել չէ հոգս քաշել. բայց ով ձեզ ճանաչում է և սիրում...

ԷԳՄ. (Նամակին նայելով): Յիշում է նորից հին հէքիաթները, ինչ որ մենք մի երեկոյ ընկերական ուրախ տրամադրութեան մէջ և գինու ազդեցութեան տակ արել ու խօսել ենք. և թէ դոցանից ինչ հետեւանքներ և եզրակացութիւններ են հանել մարդիկ և ողջ տէրութեան մէջ տարածել: Մենք մեր ծառաների թեքերի վրայ կարել էինք տւել բոժոժներով գգակներ և միմոսի պարեգոտներ և այդ լիմար զարգարանքը յետոյ դարձրել էինք սլաքների մի կապոց, ևս աւելի վտանգաւոր նշանակ բոլոր այն մարդոց համար, որոնք ուզում են մեկնութիւն տալ, ուր որ մեկնելու ոչինչ չըկայ: Մենք այս ու այն գժութիւնները մի ուրախ վայրկեանում յղանում ու ծնանում էինք: Մենք մեղաւոր ենք, որ ազնիւների մի ամբողջ խումբ՝ աղքատի պատկերով

և ինքնահնար մականուններով, թագաւորին յիշեցնում էր նորա պարտաւորութիւնները ծաղրական հեշտութեամբ: Շատ լաւ. մենք մեղաւոր ենք. յետոյ՝ Բարեկենդանի խաղը պետական դաւադրութիւն է: Պէտք է մեզ լանդիմանեն այն կարճ, խայտաճամուկ ցնցոտիների պատճառով, որ մի երիտասարդական ոգի, մի թարմացած երևակայութիւն մեր կեանքի խեղճ մերկութեան վրայ է ձգում: Եթէ կեանքի վրայ չտիպազանց յուրջ նայենք, իսկապէս ինչ կայ նորանում: Եթէ առաւօտը մեզ նոր ուրախութիւնների համար չըզարթեցնէր և երեկոյեան ոչ մի ցանկութիւն չըմնար յուսալու—էլ արժէ՞ր հաղնւել, հանւել: Արեգակն ինձ այսօր միթէ՞ նորա համար է երևում, որ խորհեմ, ինչ որ գուշակելի չէ—գալոց օրւայ բնախոր: Ազատի՛ր ինձ այդ խորհրդածութիւններից: Այդ մենք թողնենք աշակերտներին և պալատականներին: Թող նոքա ճարեն ու հանճարեն, թափառեն ու սողան, հասնեն, ինչին միայն կարող են հասնել, որսան, ինչ որ կարող են: Եթէ դու կարող ես այդ բոլորից մի բան օգտւել այնպէս, որ նամակդ գրքի ծաւալ չստանայ—ես ոչինչ չունիմ ասելու: Բարի ծերունուն ամեն ինչ ծանրակշիռ է երևում: Մի բարեկամ, որը երկար բռնել է մեր ձեռքը, աւելի ևս ամուր է սեղմում, երբ ուզում է բաց թողնել:

ՔԱՐՏ. Ներեցէ՛ք ինձ: Հետևակի գլուխը պտտում է, երբ տեսնում է մէկին՝ ձի հեծած, փոթորկի նման արշաւելիս:

ԷԳՄ.} Երեխայ, երեխայ. ուրիշ ոչինչ: Ժամանակի արեգակնային ձիերը՝ ինչպէս անտեսանելի ոգիներից մտրակւած, մեր ճակատագրի թեթեւ կառքի հետ սլանում-անցնում են. իսկ մեզ միմիայն մնում է ստանձնամուր բռնել, երբեմն աջ, երբեմն ձախ, այստեղ քալից, այնտեղ անկումից անիւր հեռու թեքել: Թէ ուր է

գնում, ով գիտէ այդ: Նա հազիւ լիշում է, թէ որտեղից էր գալիս:

ՔԱՐՏ. Տէր իմ, տէր:

ԷԳՄ. Ես բարձր եմ կանգնած. բայց կարող եմ և պէտք է էլ աւելի բարձրանամ: Ես զգում եմ մէջս յոյս, քաջութիւն, ոյժ: Ես դեռ աճման զագաթնակէտին չեմ հասած. իսկ երբ միանգամ վերը կանգնեմ, ապա կը կանգնեմ ամուր և աներկիւղ: Եթէ վճռւած է ինձ ընկնել՝ թող կայծակը, փոթորիկը, այս, մինչև անգամ մի սխալ քայլ ինձ անդունդը գլորի. այնտեղ ես կընկնեմ շատ հազարների հետ: Ես երբէք չեմ արհամարհած իմ բարի ղինակիցների հետ մի փոքրիկ շահի համար անգամ արիւնաբոյր վիճակը ձգել. և ես պէտք է հիմա վախենամ, երբ հարցը ազատութեան—կեանքի այդ ամենաթանկագին պարգևի մասին է:

ՔԱՐՏ. Ո՛հ, տէր իմ: Դուք չգիտէք, ինչ խօսքեր էք արտասանում: Աստուած Զեզ պահպանէ:

ԷԳՄ. Թղթերդ հաւաքիր: Օրանացին գալիս է: Պատրաստիր, ինչ որ ամենակարևորն է, որ սուրհանգողները մեկնեն մինչև դարպասների փակելը: Միւսների համար դեռ ժամանակ կայ: Կոմսի հասցէին նամակը թող մնայ մինչև առաւօտ: Զմոռանա ելւիրալին այցելելու և նորան իմ կողմից բարեւիր: Տեղեկացիր, ինչպէս է ռեզէնտուհին: Ասում են՝ լաւ չէ. թէև այդ նա ծածկում է: (Կրակիրը հեռանում է, մոռնում է Օրանացին). Բարև, Օրանացի: Մի փոքր անհամարձակ էք երևում:

ՕՐԱՆԱՑԻ. Ի՞նչ կ'ստէք ռեզէնտուհու հետ ունեցած մեր խօսակցութեան մասին:

ԷԳՄ. Ես գտայ, որ նա մեզ ընդունեց ըստ իւր սովորութեան. արտասովոր ոչինչ չըկար: Ես նորան

այդպէս շատ եմ տեսած: Ինձ երևաց նա ոչ-բոլորովին առողջ:

ՕՐԱՆԱՑԻ. Դուք նկատեցի՞ք, որ նա սովորականից աւելի չափաւոր էր: Դեռ ուզում էր ամբոխի ապստամբութեան վերաբերեալ մեր վարմունքին անխռով հաւանութիւն տալ. բայց երբ նկատեց, թէ ինչ սխալ մեկնութիւն կարելի է տալ այդ բանին, խօսքը փոխելով՝ անցաւ իւր հին ճառապնութեանը—թէ իւր սիրալիր և բարի վարմունքը, իւր բարեկամութիւնը դէպի մեզ—Նիդերլանդցիներս, երբէք լաւ չեն ճանաչւած, շատ թեթեւակի են գնահատւած, թէ ոչ մի բան ըղձալի ելք չէ ունենում. թէ վերջապէս համբերութիւնը կորցրել է, և թէ թագաւորը ստիպւած կը լինի ուրիշ միջոցների դիմելու: Լսեցի՞ք այս:

ԷԳՄ. Ո՛չ բոլորը. այդ միջոցին մի ուրիշ բանի վրայ էի մտածում: Նա մի կին է, բարի Օրանացի: Իսկ որովհետև նոքա խաղաղ բնավորութեան տէր են, ուստի միշտ կ'ուզէին, որ ամէն ինչ անխռով ձկւէր նոցա մեզմ լծի տակ, որ իւրաքանչիւր Հերկուլէս առիւծի մորթին դէն ձգէր և նոցա ստորին պալատականների թիւն աւելցնէր: Որովհետև նոքա խաղաղասէր են, կ'ուզէին, որ ամբողջ ժողովրդի լուզմունքը և զօրեղ ախոյեանների իրար դէմ լարուցած փոթորիկը մի քաղցր խօսքով մեղմանային և որ ամենահակառակ տարրերը նոքա ոտների մօտ խաղաղ համերաշխութեամբ միանային: Բայց որովհետև այդ չէ կարողանում աջողցնել, ապա էլ ուրիշ ճար չունի, ուստի դարձել է քմահաճ. գանգատուում է երախտամոռութեան և անիմաստութեան դէմ. սպառնում է ապագայում լինելիք սարսափելի հետևանքներով. նաև սպառնում է, որ ինքը կը հեռանայ:

ՕՐԱՆԱՑԻ. Դորան էլ չէք հաւատում, որ իւր սպառնալիքը կ'իրագործէ:

ԷԳՄ. Երբէք: Քանի քանի անգամ եմ տեսել նորան պատրաստ ճանապարհ ընկնելու: Արդեօք ո՞ւր է ուղղում գնալ: Այստեղ նա փոխարքայ է, թագուհի. հաւատում ես, որ նորան կըզբաղեցնէր իւր եղբօր պալատում աննշան օրերը թել մանելով անցկացնել, կամ Խոտալիս գնալ և հին ընտանեկան յարաբերութիւնների մէջ մնացած օրերը քարշ տալ:

ՕՐԱՆԱՅԻ. Նորան այդ վճիռների համար՝ ընդունակ էք համարում, որովհետեւ դուք տեսել էք նորան դանդաղելիս, որովհետեւ նորան տեսել էք ետ կանգնելիս. բայց և այնպէս նորանում այդ բանը կայ: Նոր հանգամանքները մղում են նորան դէպի երկար ժամանակ ուշաքրած վճիռը: Իսկ եթէ նա գնաւ և թագաւորն ուղարկէր մի ուրիշին:

ԷԳՄ. Ի՞նչ. նա կըգար և նոյնը կ'անէր: Նա կը գար մեծ նախագծերով ու մտքերով, որ ամէն ինչ վարէ, նւաճէ և միասին պահէ. սակայն այսօր այս չնչին բանով, վաղը մի ուրիշով կըբաղւէր, էլօր մի արգելք կը գտնէր, մէկ ամիս ծրագիրներով կ'անցկացնէր, միւս ամիսը — ի դերեւ ելած ձեռնարկութեան վրայ դժկամակելով. մի ամբողջ կիսամեակ կ'անցկացնէր հոգեւերի մէջ միմիայն մի նահանգի համար: Նորա համար տարին կ'անցնի, գլուխը կըպտտի և իրերը առաջւայ պէս կըպահպանեն իրանց ընթացքը. այնպէս որ փոխանակ ըստ նախագծած շաւղի դէպի լայն ծովը նաւավարելու, թող Աստուծոց շնորհակալ լինի, եթէ այս փոթորկի ժամանակ նաւը ժայռից ազատէ:

ՕՐԱՆ. Եթէ թագաւորին խորհուրդ տային նոր փորձ անելու:

ԷԳՄ. Օրինակ:

ՕՐԱՆ. Տեսնելու, թէ ինչ կ'անէր բունն առանց գլխի:

ԷԳՄ. Ինչպէս:

ՕՐԱՆ. Եզմոնտ, շատ տարիներից ի վեր կրում եմ սրտումս մեր բոլոր հանգամանքները, ես շախմատ խաղացողի նման եմ. և հակառակորդի ոչ մի քայլը աննշան չեմ համարում: Ինչպէս որ պարապ մարդիկ ամենամեծ խնամքով չարչարում են բնութեան գաղտնիքների վրայ, ես էլ այնպէս՝ ամէն մի իշխանի պարտքն ու կոչումն եմ համարում — բոլոր կուսակցութիւնների մտածութիւններն ու խորհրդածութիւնները ճանաչել: Ես պատճառ ունիմ վախենալու գոտութիւնից: Թագաւորը երկար ժամանակ գործում է որոշեալ սկզբունքների համեմատ. նա տեսնում է, որ դժուարով չէ հասնում նպատակին, դժուարից էլ հաւսկան թնջ կայ, որ նա այդ բանը մի ուրիշ ճանապարհով փորձէ:

ԷԳՄ. Ձեմ կարծում: Երբ մարդս ծերանում է և այնքան փորձելուց յետոյ աշխարհս էլի չի ուղղում կարգի ընկնել, վերջապէս նա պէտք է ձեռք վերցնի:

ՕՐԱՆԱՅԻ. Մի բան նա դեռ չէ փորձել:

ԷԳՄ. Այսինքն:

ՕՐԱՆԱՅԻ. Ժողովրդին խնայել, իսկ իշխաններին ոչնչացնել:

ԷԳՄ. Քանիսն են արդէն մտածել այդ անելու, բայց վախեցել են: Դա հոգս չէ:

ՕՐԱՆ. Առաջ հոգս էր. կամաց-կամաց հաւանականութիւն, վերջապէս ինձ համար համոզումն է դարձել:

ԷԳՄ. Միթէ թագաւորը մեզնից աւելի հաւատարիմ ծառաներ ունի:

ՕՐԱՆ. Մենք նորան ծառայում ենք մեր ձեռով: Եւ, խօսքը մեր մէջ մնայ, լաւ կշռել գիտենք թագաւորի իրաւունքները և մերը:

ԷԳՄ. Բայց ո՞վ չէ այդպէս անում: Մենք նորան հպատակ ենք և տալիս ենք զկայսերն կայսեր:

ՕՐԱՆԱՅԻ. Իսկ եթէ նա իրան աւելի իրաւունք վերադրէ և համարէ այն անհաւատարմութիւն, ինչ որ մենք համարում ենք մեր իրաւունքների սահման:

ԷԳՄ. Մենք կարող ենք մեզ պաշտպանել: Թող կանչէ Ոսկեգեղմի բոլոր ասպետներին միասին, թող նոքա մեզ դատեն:

ՕՐԱՆ. Իսկ եթէ վճիռը տրւէր հարցաքննութիւնից առաջ և պատիժը դատավճռից առաջ:

ԷԳՄ. Այդ կը լինէր մի անարդարութիւն, որով Փիլիպպոս իրան երբէք չի արատաւորիլ, և մի անմեղութիւն, որին ես ընդունակ չեմ կարծում ո՛չ նորան և ո՛չ նորա խորհրդականներին:

ՕՐԱՆ. Լաւ. բայց եթէ նոքա անարդար և անմիտ լինին:

ԷԳՄ. Ո՛չ, Օրանացի, այդ անկարելի է: Ո՞վ պէտք է համարձակէր մեզ վրայ ձեռք բարձրացնել: Մեզ ձերբակալելը կը լինէր մի զուր և անպտուղ ձեռնարկութիւն: Ո՛չ, նոքա չեն յաւակնիլ բռնաբարութեան դրօշը այդքան բարձրացնել: Այն հողմը, որն այդ լուրը կը տարածէր ամբողջ երկրում, մի սարսափելի հրշեհ կը բուրբոքէր: Եւ մտքերն ինչ է: Դատել և դատապարտել թագաւորը չէ կարող մեն-մենակ: Իսկ նոքա միթէ կ'ուզէին մարդասպան լինել մեր անձին: Նոքա այդ չեն կարող կամենալ: Մի սարսափելի դաշն կարող էր ժողովրդին մի վայրկեանում միացնել: Եւ բռնի կերպով կը հրատարակէր մի սարսափելի և յաւիտենական բաժանումն իսպանական անունից:

ՕՐԱՆ. Այն ժամանակ բոցը կը լափիլդէր մեր շիրիմները և մեր թշնամիների արիւնը կը հոսէր իբրեւ քաւութեան անմեղ զոհ: Թող մտածենք, Էգմոնտ:

ԷԳՄ. Բայց նոքա ինչպէ՞ս պէտք է անէին այդ ամէնը:

ՕՐԱՆ. Այլեւն ճանապարհին է:

ԷԳՄ. Ձեմ հաւատում:

ՕՐԱՆ. Ես գիտեմ:

ԷԳՄ. Ռէզէնտուհին այդ մասին լսել անգամ չէր ուզում:

ՕՐԱՆ. Եւ նոյնքան աւելի եմ համոզւած: Ռէզէնտուհին նորան կը զիջէ իւր տեղը: Նորա արիւնոքութիւնը ես ճանաչում եմ: Նա հետը զօրք է բերում:

ԷԳՄ. Նահանգները նորից ծանրաբեռնելու: Ժողովուրդը ծայրայեղ նեղութեան մէջ կ'ընկնի:

ՕՐԱՆ. Նոքա իրանց կ'ապահովցնեն ժողովրդի առաջնորդներից:

ԷԳՄ. Ո՛չ, ո՛չ:

ՕՐԱՆ. Գնանք իւրաքանչիւրս մեր նահանգը: Այնտեղ ամրանանք. նա իւր դործը ակնյայտնի բռնութեամբ չի սկսիլ:

ԷԳՄ. Չըպէտքէ՞ ողջունենք նորան, երբ գայ:

ՕՐԱՆ. Մենք կը դանդաղենք:

ԷԳՄ. Իսկ եթէ նա իւր գալստեանը մեզ պահանջէ յանուն թագաւորի:

ՕՐԱՆ. Պատրւակներ կ'որոնենք:

ԷԳՄ. Եթէ նա պնդէ:

ՕՐԱՆ. Ներողութիւն կ'ընենք:

ԷԳՄ. Եթէ նա իւր ասածին հաստատ մնայ:

ՕՐԱՆ. Եւս առաւել չենք գալ:

ԷԳՄ. Եւ կոիւր հրատարակած է և մենք ապտամբներ ենք: Օրանացի, թող խելօքութիւնդ քեզ չըզայլթակեցնէ: Ես գիտեմ, որ երկիւղը չէ կարող քեզ լեռ կանգնեցնել: Կշռադատիր քայլերդ:

ՕՐԱՆ. Ես կշռադատել եմ:

ԷԳՄ. Մտածիր, թէ ինչ բանի համար պատասխանատու կ'լինիս: Մի աւերիչ կուէի համար, որը երբ

և է մի երկիր ամայացրել է: Դո մերժումն մի նշան
կ'լինի, որը նահանգները միանգամից զէնքի կը կանչէ
և որը կարգարացնէ ամէն մի բարբարոսութիւն, որի
համար Իսպանիան վաղուց սիրով մի պատրուակ է որո-
նում: Ինչ որ մենք չարչարանքով վաղուց հանգստա-
ցրել ենք, դու մի վայրկեանում կը գրգուես գէպի սար-
սափելի խառնակութիւն: Մտածի՛ր քաղաքների, ազնու-
կանութեան, ժողովրդի, վաճառականութեան, երկրա-
գործութեան, արհեստների մասին. և երեակայի՛ր այն
աւերումները, սպանութիւնը: Զինւորը սառնասրտու-
թեամբ տեսնում է դաշտում իւր կողքին ընկերոջն ընկ-
նելիս: Բայց այնպէս քո հանդէպ կըլողան գետն ի վայր
քաղաքացիների, երեսանների, կոյսերի զիականքը, որ
դու զարհուրանքով սառած կըմնաս և այլ ևս չես գի-
տենալ, ո՛ւմ իրաւունքներն ես պաշտպանում, քանի որ
կործանւում են նոքա, որոնց ազատութեան համար դու
զէնք ես բարձրացնում: Եւ ի՞նչ կը լինի քո դրութիւնը,
երբ ինքդ քո մէջ պէտք է խոստովանես. «Իմ ապահո-
վութեան համար զոհեցի նոցա»:

ՕՐԱՆ. Մենք մասնաւոր մարդիկ չենք, Էգմոնտ:
Եթէ մեզ վայել է մեր անձը նւիրել հազարին, ապա
վայել է այն հազարի համար մեզ նոյնպէս և՛ խնայել:

ԷԳՄ. Ով իրան խնայում է, պէտք է ինքն իր աչ-
քում կտակածելի դառնայ:

ՕՐԱՆ. Ով իրան ճանաչում է, կարող է ապահով
կերպով թէ առաջ գնալ, թէ նահանջել:

ԷԳՄ. Չարիքը, որից վախենում ես, քո վարմուն-
քով կ'իրականանայ:

ՕՐԱՆ. Խոհեմի և քաջի բան է—անխուսափելի
չարիքի առաջը գնալ:

ԷԳՄ. Այսպիսի մի վտանգի ժամանակ թեթեւ լոյսն
էլ հաշի է առնւում:

ՕՐԱՆ. Մենք ամենաթեթեւ քայլի համար անգամ
էլ տեղ չունինք: Ուղիղ անդնդի գլխին ենք:

ԷԳՄ. Թագաւորի բարեհաճութիւնը միթէ այդքան
նեղ շաւիղ է:

ՕՐԱՆ. Այնքան նեղ չէ, բայց լարծուն:

ԷԳՄ. Աստուծ վկայ, անիրաւացի են վարւում թա-
գաւորի դէմ: Տանել չեմ կարող, երբ նորա մասին տե-
արժանօրէն են մտածում: Նա Կարլոսի որդին է և ո՛չ
մի ստորութեան ընդունակ:

ՕՐԱՆ. Թագաւորներն ստոր ոչինչ չեն անում:

ԷԳՄ. Պէտք էր նորան լաւ ճանաչել:

ՕՐԱՆ. Հէնց այդ ճանաչողութիւնն է մեզ խոր-
հուրդ տալիս մի վտանգաւոր փորձի չապասել:

ԷԳՄ. Վտանգաւոր չէ ոչ մի փորձ, որի համար
մարդս քաջութիւն ունի:

ՕՐԱՆ. Դու տաքանում ես, Էգմոնտ:

ԷԳՄ. Ես պէտքէ իմ աչքերով տեսնեմ:

ՕՐԱՆ. Ո՛հ, երանի՛ այս անգամ տեսնէիր իմ աչ-
քերով: Բարեկամս, որովհետեւ աչքերդ բաց ես արել,
կարծում ես, թէ տեսնում ես: Ես գնում եմ. դու մնա-
ցիր Ալբայի գալստեան և Աստուծ քեզ հետ: Գուցէ
իմ մերժումն քեզ ազատէ: Գուցէ վիշապը ոչինչ բռնած
չըհամարէ, եթէ մեզ երկուսիս միատեղ և միանգամից
չըկլանէ: Գուցէ դանդաղի, որպէս զի իւր ձեռնարկու-
թիւնն աւելի ապահով գլուխ բերէ, և գուցէ այդ մի-
ջոցին իրերն իրանց խսկական գոյնով տեսնես: Բայց այն
ժամանակ շուտ, շուտ. ազատի՛ր, ազատի՛ր քեզ: Մնաց
բարև: Թո՛ղ ուշադրութիւնիցդ ոչինչ չըխուսափի—թէ
որքան զօրք է բերում հետը, ինչպէս է քաղաքը գրա-
ւում, ինչ իշխանութիւն է իրան վերապահում ռէգէն-
տուհին, ինչպէս են տրամադրւած բարեկամներն—ինձ
տեղեկութիւն տաս, Էգմոնտ:

ԷԳՄ. Ի՞նչ ես ուզում:

ՕՐԱՄ. (Նորա ձեռք բռնելով): Համոզվի՛ր, արի՛ հետո:

ԷԳՄ. Այս քնն է: Արտասո՞ւք, Ուանացի:

ՕՐԱՄ. Լալ կորածին—այս էլ տղամարդութիւն է:

ԷԳՄ. Դու ինչ կորած ես համարում:

ՕՐԱՄ. Դու կորած ես: Լալ մտածիր: Քեզ շատ կարճ ժամանակ է մնում: Մնա՛ս բարե: (Գնում է):

ԷԳՄ. (Միայնակ): Որ ուրիշների մտքերը մեզ վրայ այդպիսի ազդեցութիւն ունին—երբէք մտքովն չէր անցած: Եւ այդ մարդը ներշնչեց իմ մէջ իւր հոգածութիւնը: Հեռո՛ւ... Այդ մի օտար կաթիլ է իմ արեան մէջ: Բարի՛ բնակարանութիւն, գո՛ւրս ձգիր նորան արիւնիցս: Բայց իմ ճակատից մտածութեան կնճիռները սըը-բելու համար հօ կայ դեռ մի քաղցր միջոց:

ՎԱՐԱԳՈՅՐ:

ԵՐՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՌԷԳԷՆՏՈՒՆՈՒ ԱՎԱՐԱՐ

ՄԱՐԳԱՐԻՏ Պարմացի. ապա ՄԱՐԻԱՒԵԼԼ

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. (Միայնակ). Ես պէտք է այս գուշակած լինէի: Հա, երբ մարդ օգերն անց է կացնում նեղութեան և աշխատութեան մէջ, կարծում է թէ ամեն բան անում է, ինչ որ միայն հնարաւոր է. իսկ ով հեռւից է նայում ու հրամայում, կարծում է՝ թէ միմիայն այն է պահանջում, ինչ որ միայն կարելի է: Ո՛հ, թագաւորներ: Երբէք չէի կարող երևակայել, թէ իշխելը կարող է ինչ այդպիսի տհաճութիւն պատճառել: Ի՞նչ հիանալի բան է իշխելը, բայց հրաժարւելը:—Ես չեմ հասկանում, թէ հայրս ինչպէս էր կարող այդ անել, բայց ես էլ նոյնն եմ կամենում: (Վաքիւսէլը երևում է բեմի խորքում): Մօտ եկէք, Մաքիւսէլլ, ես մտածում եմ եղբօրիցս ստացած նամակի վրայ:

ՄԱՐԻԱՒԵԼԼ. Իրաւունք կը տաք ինչ իմանալու, թէ քնն է բովանդակութիւնը:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Այնքան քնքոյշ ուշադրութիւն դէպի ինչ, որքան խնամք իւր նահանգների համար: Նա գովում է այն անյողդողղութիւնը, ջանքն ու հաւատարմութիւնը, որոնցով ես այս երկիրներում նորին մեծու-

Թեան իրաւունքների վրայ հսկել եմ մինչև օրս: Նա ցաւում է, որ այս անսանձ ժողովուրդն այնքան հոգ-տեր է պատճառում ինձ: Նա այնպէս հաստատ համոզ-ւած է իմ խորագիտութեանը և այնչափ գոհ իմ խելօք վարեցողութիւնից, որ ես համարեա պէտք է ասեմ. — նամակն իբրև թագաւորի գրած, շատ է սիրուն, իբր եղբօր — ևս առաւել:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Այս առաջին անգամը չէ, որ նա արտայայտում է ձեզ իւր իրաւացի գոհութիւնը:

ՄԱՐԳ. Բայց առաջին անգամն է գրւածի այս ճար-տասանական ձևը:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Ես ձեզ չեմ հասկանում:

ՄԱՐԳ. Կը հասկանաք: Այս ներածութիւնից լետոյ ասում է նա. — Որովհետև առանց զինւորների, առանց գէթ փոքր զօրքի այստեղ ես միշտ մի տխուր դեր պէտք է խաղամ, ուստի անիրաւացի վարւած կը լինինք, եթէ՛ բնակիչների գանգատին ուշադրութիւն դարձնելով, մեր զօրքը դուրս հանենք գաւառներից: Մի սլահապան զօրք, որը քաղաքացիների մէջքին կը ծանրանայ՝ նորա ասելով, կ'արգելէ նոցա այդ ծանրութեան տակ մեծ թռիչքներ գործելու:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Այդ նոցա չափազանց կը գրգռէր:

ՄԱՐԳ. Սակայն թագաւորն այդպէս է կարծում, լսում ես: Նա կարծում է, որ մի արի զօրավար, մի այնպիսին, որը բնաւ ոչ մի պատճառաբանութիւն չէ բնդունում, կարող կը լինի ժողովրդի, ազնւականութեան, քաղաքացիների ու գիւղացիների հետ շատ շուտ վեր-ջացնել. և այդ պատճառով բազմաթիւ զօրքով ուղար-կում է նա դուքս Ալբային:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Ալբային:

ՄԱՐԳ. Գու գարմանում ես:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Գուք ասում էք. «նա ուղարկում է». նա, երևի, հարցնում է, արդեօք ուղարկէ:

ՄԱՐԳ. Թագաւորը չէ հարցնում: Նա ուղարկում է:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Ուրեմն մի փորձած զինւոր կ'ու-նենաք Ձեր ձեռքի տակ:

ՄԱՐԳ. Իմ ձեռքի տակ: Նիտակ խօսիր, Մաքիաւէլլ:

ՄԱՔ. Ես չեի ուզենալ Ձեզնից առաջ ընկնել:

ՄԱՐԳ. Բայց ես կ'ուզենայի կեղծել: Այդ ինձ համար զգալի է, շատ զգալի: Ես սիրով կ'ու-ղէի, որ եղբայրս ասէր, թէ ինչ է մտածում, քան թէ ստորագրէր այն ձեական նամակներին, որ մի դի-ւանագլխի գրում է:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Միթէ չըպէտք նկատէին, որ...

ՄԱՐԳ. Ես նոցա ճանաչում եմ տակէ տակ: Նո-քա սիրով կը ցանկային, որ ամենը լաւ սրբած ու աւ-լած լինէր, և որովհետև իրանք անձամբ չեն ձեռնար-կում, ուստի վստահութիւն է գտնում ամեն ոք, ով գալիս է աւելը ձեռին: Ո՛հ, ինձ այնպէս է թւում, որ կարծես թէ տեսնում լինիմ թագաւորին և նորա խորհուրդը այն գորգի վրայ գործելիս:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Այդպէս կենդանի:

ՄԱՐԳ. Ոչ մի գիծ չըկայ պակաս: Նոցա մէջ բա-րի մարդիկ կան: Ազնիւ Ռոդրիկսը, որը այնպէս փորձ-ւած և չափաւոր է, որ ոչ չափազանց բարձրին է ձգ-տում, ոչ էլ իւր աստիճանից մի մազաչափ իջնում. շի-տակ Ալոնցօն, աշխատասէր Փրէնէզա՛ն, հաստատամիտ Լաս-Վարգասը և էլի մի քանիսը, որոնք միշտ հետն են գնում, երբ լաւ կուսակցութիւնը զօրեղանում է: Բայց ահա նստած է և խորակն Տոլէդացին երկաթէ ճակա-տով և հրացայտ աչքերով. նա բարբառնում է կանանց թուլութեան, նոցա վաղաժամ զիջողութեան մասին, թէ կանայք թէև վարժ ձիերի վրայ լաւ վազում են, բայց

իրանք շատ վատ ձիավարժներ են, և նման կատակներ, որ ես երբեմն ստիպւած էի լսել քաղաքապետ պարոններէից:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Նկարի համար ներկերի լաւ անօթ էք ընտրել:

ՄԱՐԳ. Միայն թէ խոստովանեցէք, Մաքիւռէլլ, որ իմ ամբողջ ստեղծարարութեան մէջ, որով ես երբեք կարող էի նկարել, ոչ մի երանգ այնպէս գորշ-դեղին և այնքան սև-լեղի չէ, ինչպէս Ալբայի դէմքի գոյնը և քան այն գոյնը, որով նա ինքն է նկարում: Ամեն ոք նորա աչքում սրբապիղծ և տիրանենգ է, որովհետև այդ հիման վրայ կարելի է նոցա բոլորին անիւի տակ ձգել, ցից հանել, յոշոտել, այրել: Լաւը, ինչոր ես այստեղ արել եմ, հեռւից անկասկած ոչինչ է երևում, հէնց նորա համար, որ լաւ է: Մատին փաթեթ է շինում ամեն մի ստահակութիւն, որը մոռացւած է, յիշում է ամեն մի խռովութիւն, որը հանգստացրած է. և թագաւորի աչքին այնքան դաւաճանութիւն, ապստամբութիւն, խիզախութիւններ են պատկերանում, որ նա երևակայում է, թէ այստեղ մէկ մէկու ուտում են, երբ մեզ մօտ մի կոպիտ ժողովրդի թեթև անկարգութիւնը վաղուց մոռացւած է: Եւ յղանում է նորա սրբտում անսահման ատելութիւն դէպի այդ խեղճ ժողովուրդը: Նոքա պատկերանում են նորան զգւելի, այո, ինչպէս զազաններ ու հրէշներ: Նա դիմում է հրի ու սրի օգնութեան և կարծում է՝ թէ այդպիսով կարող են մարդոց սանձել:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Շատ զրգուած էք երևում: Շատ մեծ նշանակութիւն էք տալիս իրերին: Դուք ուէգէնտուհի չէք մնում:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ. Գիտեմ: Նա հետք մի հրահանգ կրբերէ: Գաղաքական գործերի մէջ բաւականին վարժւած եմ և

գիտեմ, թէ ինչպէս կարելի է մէկին տեղից վռնդել, առանց պաշտօնը ձեռից խլելու: Նախ մի հրահանգ կրբերէ, որը կըլինի անորոշ և երկդիմի: Եւ իւր ձեռքը կըձգէ ամեն ինչ, որովհետև իշխանութիւն ունի, և երբ գանգատւեմ, պատրակ կրբերէ մի ուրիշ գաղտնի հրահանգ. եթէ տեսնել ուզենամ, պատէպատ ման կ'ածէ ինձ. եթէ ես պնդեմ, մի ուրիշ թուղթ ցոյց կըտայ, որը բոլորովին ուրիշ բան է բովանդակում: Իսկ եթէ դորանով էլ չբաւականանամ, նա ուշք չի դարձնի, ինչքան էլ խօսեմ: Այն ինչ նա տրած կը լինի այն, ինչ որ ես վախենում եմ անել, և ինչ որ ես եմ ցանկանում — դէն կը լինի նետած:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Եթէ կարողանայի, կ'ուզէի ձեզ հակաճառել:

ՄԱՐԳԱՐ. Ինչ որ ես անասելի համբերութեամբ խաղաղորդի, նա իւր կոշտութեամբ ու վայրագութեամբ կը գրգռէ. ես պէտք է աչքիս առաջ իմ գործը կորած տեսնեմ և, բացի դորանից, նորա մեղն էլ վրաս առնեմ:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Սպասէ թող Զերդ բարձրութիւնը:

ՄԱՐԳԱՐ. Ես այնքան իշխում եմ ինձ, որ կորող եմ հանգիստ մնալ: Թող նա գայ: Ես ամենալաւ ձեռով նորան տեղ կ'անեմ, նախքան նա ինձ տեղահան կ'անէ:

ՄԱՔԻԱՆԷԼԼ. Այդպէս շուտ այդպիսի ծանր քնյլ:

ՄԱՐԳԱՐ. Աւելի ծանր, քան կարծում ես: Ով իշխելու սովոր է, ով այնտեղն է հասցրել, որ օրական հազարաւորների բախտն իւր ձեռին ունի բռնած, — նորա համար գահից իջնելն ու գերեզման մտնելը — մէկ է: Բայց աւելի լաւ է այդպէս, քան թէ կենդանիների մէջ մնալ՝ ինչպէս ուրաւական, և դատարկ անունով կամենալ մի տեղ իջնել, որն արդէն ուրիշն է ժառանգել, և արդէն տիրում է ու վայելում:

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Կլարայի ընակարանը

ԿՐԱՐԱՆ և իւր ՄԱՅՐԸ, ապա ԵԳՄՈՆՏ

ՄԱՅՐԸ. Այդպիսի մի սէր, ինչպէս Բրակենբուրգինն է, երբէք չեմ տեսած: Կարծում էի, թէ այդ միայն դիւցազներգութիւնների մէջ է լինում:

ԿԼԱՐԱ. (Սենեակում գնում-գալիս է մի երգ մրմնջալով):

Երջանիկ միմիայն

է սիրող հոգին:

ՄԱՅՐԸ. Նա գուշակում է քո յարաբերութիւնը Էգմոնտի հետ: Եւ ես կարծում եմ, որ եթէ մի փոքր սիրալիւր լինէիր դէպի նա, եթէ ուզենայիր, հիմա էլ քեզ հետ կ'ամուսնանար:

ԿԼԱՐԱ. (Երգում է):

Խնդում, ցաւում է, մտածում է միշտ.

Զգտում, անձկում է, տանջում է մեծ վիշտ,

Անհուն ցնծում է, ցմահ արտմազին:

Երջանիկ միմիայն է սիրող հոգին:

ՄԱՅՐԸ. Թող այդ օրօր-նանիկը:

ԿԼԱՐԱ. Միք կշտամբիլ, սա մի ազդու երգ է: Ես երբեմն սորանով մեծ երեխայ եմ քնայրել:

ՄԱՅՐԸ. Դու հօ ոչինչ չունիս գլխումդ, բացի քո սէրից: Միայն թէ ամեն ինչ չմոռանայիր այդ մէկի պատճառով: Բրակենբուրգին դու պէտք է պատուով վերաբերես, ասում եմ քեզ. նա դեռ կարող է քեզ մի օր բախտաւորացնել:

ԿԼԱՐԱ. Նա:

ՄԱՅՐԸ. Օ, լաւ. կը գայ մի ժամանակ: Դուք

երեխաներդ ոչինչ չէք նախատեսում, և ականջի ետեւէք զցում մեր փորձերը: Երիտասարդութիւնն ու սիրուն սէրը—ամեն ինչ վերջ ունի: Եւ ժամանակ է գալիս, երբ մարդ Աստուծոց շնորհակալ է լինում, եթէ կարողանում է մի որ և է պատասպարան գտնել:

ԿԼԱՐԱ. (Յնջւում է, լուռ, վերջը բացականչում). Թող գայ, մայր իմ, այդ ժամանակը, ինչպէս մահ: Առաջուց նորա վրայ մտածելը սարսափելի է. բայց երբ կը գայ, երբ մենք ստիպւած կը լինինք՝ ապա մի կերպ կ'ապաստանենք: Եգմոնտ, ես ասանց քեզ ապրեմ: (Արտասում է): Պէ, անկարելի է. այդ անկարելի է:

ԷԳՄ. (Հեծելաշորերով, գլխարկը ձեռքին՝ ճերս է մըրում): Կլարա:

ԿԼԱՐԱ. (Մի քալ առաջ, ապա ետ). Էգմոնտ: (Գլուկում է նրան և վրան հանգչում). Ո՛հ, դու բարի՛ս, քաղցրի՛կս. դու այստեղ ես:

ԷԳՄ. Բարի՛ երեկոյ, մայրիկ:

ՄԱՅՐԸ. Աստուծոյ բարին, ազնիւ պարոն: Փոքրիկս համարեա՞ հալւել է, որ դուք այդքան երկար բացակայ էք: Ամբողջ օրն էլ Զեր մասին է երգել ու խօսել:

ԷԳՄ. Արդեօք ինձ ընթրիք կըտա՞ք:

ՄԱՅՐԸ. Անչափ շնորհ կը լինէր, միայն թէ մի բան ունենայինք:

ԿԼԱՐԱ. Ի հարկէ. դուք հանգիստ կացէ՛ք, մայրիկ, այդ մասին ես ամեն ինչ կարգադրել եմ, ես բան եմ պատրաստել. ինձ մի՛ք մատնիլ:

ՄԱՅՐԸ. Բաւականին աղքատիկ:

ԿԼԱՐԱ. Դեռ սպասեցէ՛ք: Բայց ահա թէ ինչ եմ կարծում.—երբ նա ինձ մօտ է, ես ամենեւին քաղց չեմ զգում. պէտք է որ նա էլ մեծ քաղց չունենայ, երբ ես նորա մօտ եմ:

ԷԳՄ. Կարծում ես: (Կլարան որով Դովում է և տհաճ շրջում): Ի՞նչ է պատահել քեզ:

ԿԼԱՐԱ. Այսօր ինչպէս սնուն էք: Դուք դեռ ոչ մի համբույր չէք առաջարկել ինձ: Ինչո՞ւ էք բազուկներդ վերարկուով նորածնի պէս փաթաթել: Վայել չէ ոչ զինւորին, ոչ սիրահարին բազուկները փաթաթել:

ԷԳՄ. Երբեմն, սիրելիս, երբեմն: Երբ զինւորը դարան է մտել և ցանկանում է թշնամուց բան կորզել, իրան հաւաք է պահում, կծկւում է և իւր հարւածն է կշռում: Իսկ մի սիրահար...

ՄԱՅՐԸ. Խնդրեմ, նստէք. եղէք, ինչպէս ձեր տանը: Ես պէտք է խոհանոց գնամ: Երբ դուք այստեղ էք, Կլարան էլ ոչնչի վրայ չէ մտածում: Պէտք է գոհ մնաք:

ԷԳՄ. Ձեր բարի ցանկութիւնն ամենալաւ համեմունքն է: (Մայրը գնում է):

ԿԼԱՐԱ. Հապա իմ սէրն ինչ է:

ԷԳՄ. Ինչ որ ուզում ես:

ԿԼԱՐԱ. Համեմատեցէք նորան, եթէ սիրտ ունիք:

ԷԳՄ. Ուրեմն նախ և առաջ ահա (վերարկուն դէն է ձգում և երևում է չքել հագուստի մէջ):

ԿԼԱՐԱ. Զի՞հ...:

ԷԳՄ. Հիմա բազուկներս ազատ են: (Նորան սեղմում է կրծքին):

ԿԼԱՐԱ. Թողէք. ես կը փճացնեմ: (Յետ է քաշում): Ի՞նչ չքեղ է. էլ չքալիտի համարձակեմ Ձեզ գիպչել:

ԷԳՄ. Դու գոհ ես: Ես քեզ խոստացայ միանգամ մօտդ գալ իսպանական տարազով:

ԿԼԱՐԱ. Վաղուց է, որ ձեզ այդ մասին էլ չեմ խնդրած: Կարծում էի, թէ չէք կամենում: Ա՛խ, և այս ոսկեզեղմը:

ԷԳՄ. Դու հիմա հօ տեսնում ես:

ԿԼԱՐԱ. Այդ թագաւորն է վրադ կախել:

ԷԳՄ. Այո, սիրելիս: Թէ շղթան և թէ նշանը դո՛ւք կրողին տալիս են ամենամեծ իրաւունքներ: Ես երկրիս երեսին իմ գործունէութեան վրայ ոչ մի դատաւոր չեմ ճանաչում, բացի այդ պատւանշանի գրոսմէյստրից և ասպետների համագումար ժողովից:

ԿԼԱՐԱ. Օ՛հ. դու համարձակ կարող էիր թողնել ողջ աշխարհը քեզ դատելու: Թաւիշը շատ հիանալի է, հապա այս բուզմէյստները. հապա գործւածքը, մարդ չը գիտէ, որից սկսէ:

ԷԳՄ. Դէ մի լաւ կուշտ մտի՛կ տուր:

ԿԼԱՐԱ. Իսկ ոսկեզեղմը: Դուք ինձ գորա պատմութիւնն անում էիք և ասում, որ դա մի նշան է ամենամեծի ու ամենաթանկագնի, ինչ որ մարդս ջանքով ու տանջանքով ձեռք է բերում: Դա շատ թանկագին է: Ես այդ կարող եմ համեմատել քո սիրոյ հետ: Ես կրում եմ այն նոյնպէս սրտումս. իսկ լետոյ—

ԷԳՄ. Ի՞նչ ես ուզում ասել:

ԿԼԱՐԱ. Յետոյ էլ համեմատել չէ լինում:

ԷԳՄ. Ինչպէս թէ:

ԿԼԱՐԱ. Ես այն ջանքով ու տանջանքով չեմ վաստակել, ձեռք ձգել:

ԷԳՄ. Սիրոյ բանն այլ է: Դու վաստակում ես այն, երբ նորան չես հետամտում: Եւ մեծ մասամբ այն մարդիկն են ստանում, որոնք նորա ետեւից չեն վազում:

ԿԼԱՐԱ. Քեզ ես օրինակ վերցնում: Այդ հպարտ նկատողութիւնն անում ես քո մասին, որին ամբողջ ժողովուրդը սիրում է:

ԷԳՄ. Երանի թէ նորա համար մի բան ունենայի արած, երանի կարողանայի նորա համար մի բան անել: Իսկ ինձ սիրելը—իւր բարի կամքն է:

ԿԼԱՐԱ. Անկասկած զու այսօր ռէգէնտուհու մօտ էիր. չէ՞:

ԷԳՄ. Նորա մօտն էի:

ԿԼԱՐԱ. Ի՞նչ նորա հետ լսու ես:

ԷԳՄ. Մենք մէկմէկու հետ քաղցր ենք և կամակատար: Այդպէս է գէթ արտաքուստ:

ԿԼԱՐԱ. Իսկ ներքուստ:

ԷԳՄ. Յանկանում եմ նորա լաւը: Ամեն մէկս մեր զիտաւորութիւններն ունինք: Բայց զա կապ չունի գործի հետ: Նա պատւական կին է, ճանաչում է իր մարդոցը. և նա բաւականին խորագետ կըլինէր, եթէ հետը կասկածստ էլ չըլինէր: Ես նորան շատ հոգս եմ պատճառում, որովհետեւ նա իմ վարմունքի մէջ միշտ գաղտնիք է որոնում, իսկ ես չունիմ ոչ մէկը:

ԿԼԱՐԱ. Ամենեին ոչ մէկը:

ԷԳՄ. Հա, ասենք, մի փոքրիկ զարանակալութիւն կայ: Ամէն գինի՝ ժամանակի ընթացքում, տակաւնը ունի քար է նստեցնում: Օրանացին հօ նորա համար աւելի լաւ զբաղմունք է և միշտ նոր առեղծած: Օրանացին իւր մասին աշխարհի կարծիք է կազմել տւել, թէ նա անպատճառ մի ինչ-որ գաղտնի մտադրութիւն ունի: Ուստի և նա միշտ նայում է Օրանացու ճակատին, թէ արդեօք ինչ է մտածում, և նորա քայլերին, թէ արդեօք ուր է ուղղում:

ԿԼԱՐԱ. Ռէգէնտուհին կեղծաւոր է:

ԷԳՄ. Ռէգէնտուհի. և զու հարցնում ես:

ԿԼԱՐԱ. Ներեցէք. ուզում էք հարցնել. — նա խարդախ է:

ԷԳՄ. Ոչ աւելի և ոչ պակաս քան ամէն ոք, որն ուզում է նպատակին հասնել:

ԿԼԱՐԱ. Եթէ ես ինձ ու ինձ մնայի, գլուխս կը կորցնէի: Բայց նա առնական ոգի էլ ունի, նա մեզնից

— հասարակ դերձակներէցս ու խոհարարուհիներէցս — տարբեր կին է. նա մեծ է, սրտոտ, վճռական:

ԷԳՄ. Այո, եթէ իրերը տակն ու վրայ չեն եղած: Սակայն այս անգամ նա վրդովւած է:

ԿԼԱՐԱ. Ինչպէս:

ԷԳՄ. Նա մի բեխիկ էլ ունի վերին շրթունքի վրայ և երբեմն ոսկրացաւ: Կատարեալ ամազոնա:

ԿԼԱՐԱ. Մեծաշուք կին. ես կը վախենաի նորա առաջ դուրս գալ:

ԷԳՄ. Դու հօ առ հասարակ երկչոտ չես: Բայց սա իսկապէս երկիւղ էլ չէր լինիլ, այլ կուստկան ամօթ-խածութիւն: (Կլարան աչքերը գետին է ձգում, բռնում է գմռնի ձեռքը և լենում նորան): Հասկանում եմ քեզ, սիրելի աղջիկ, զու կարող ես աչքերդ բարձրացնել, (համբուրում է նորա աչքերը):

ԿԼԱՐԱ. Թող լսեմ. թող քեզ բռնեմ, թող նայեմ աչքերիդ, ամէն ինչ մէջը գտնեմ և՛ ուրախութիւն և՛ տրտմութիւն: (Նա գրկու է Լեզմոնի և նորան նայում): Ասա ինձ, ասա, չեմ հասկանում. զու Էգմոնտն ես, կոմս Էգմոնտը, որն այնքան հեղինակութիւն ունի, որի մասին լրագիրներում գրում են, որին յարած են նա-հանգները:

ԷԳՄ. Ո՛չ. ոիրելի Կլարա. ես այն չեմ:

ԿԼԱՐԱ. Ինչպէս:

ԷԳՄ. Տեսնում ես, Կլարա, թող նստեմ: (Նա նըստում է. Կլարան չոզում է խոնարհում նորա առաջ մի հստաբանի վրայ. ձեռները դնում նորա զոգին և նորան նայում): Այն Էգմոնտը մի ձանձրալի, կոշտ, սառն Էգմոնտ է, որը ստիպւած է իրան զսպել, մէկ՝ այս տեսակ, մէկ՝ այն տեսակ գէմք ցոյց տալ: Տանջւած, չըգնահատւած, խճճւած է նա, մինչ մարգիկ համարում են նորան ուրախ ու զւարթ. սիրւած մի ժողովրդից, որն ինքը

չէ իմանում, թէ ինչ է ուզում. յարգւած ու մեծարած մի ամբողից, որի հետ ոչինչ չէ կարելի անել. շրջապատւած բարեկամներով, որոնց նա չէ կարող վստահանալ իւր անձը. նկատւած մարդկանցից, որոնք ամեն կերպ կ'ուզէին նորան բռնել. աշխատող, տանջող, յաճախ առանց նպատակի, մեծ մասամբ առանց վարձի. Ո՛հ, թող լուծ, թէ նա ինչպէս է, ինչ սրտի է: Բայց սա, Կլարա, սա հանգիստ է, անկեղծ, բախտաւոր, սիրւած ու ճանաչւած ամենալաւ սրտից, որին և նա է ճանաչում և ամենայն սիրով ու վստահութեամբ սրտին է սեղմում: (Նա գրկում է Կլարային). Սա քո էգմոնտն է: ԿԼԱՐԱ. Այսպէս թող մեռնեմ: Աշխարհս սորանից բարձր ուրախութիւն չի կարող տալ ինձ:

ՎԱՐԱԳՈՅՐ:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

Փ Ո Ղ Ո Գ

ՅԵՏՏԵՐ, ՀԻՒՄՆ

ՅԵՏՏԵՐ. Է՛յ, Է՛յ, տօ. հարեան, մի խօսք:

ՀԻՒՄՆ. ձանադարհդ շարունակիր և սո՛ւս կաց:

ՅԵՏՏԵՐ. Մէկ խօսք միայն. նոր ոչքն չըկայ:

ՀԻՒՄՆ. Ոչինչ, բացի այն, որ մեզ նորից արգելւած է խօսել:

ՅԵՏՏԵՐ. Ինչպէս:

ՀԻՒՄՆ. Այստեղ՝ տանը մօտեցէք, զգուշացէք: Դուքս Ալբան գալն և եթ իսկոյն մի հրաման է հրատարակել, որի զօրութեամբ, երբ մի կամ երկու մարդ փողոցում խմբեն ու խօսեն՝ առանց քննութեան պետական գաւազիրներ կը հրատարակեն:

ՅԵՏՏԵՐ. Աւաղ:

ՀԻՒՄՆ. Յմահ բանտարկութեամբ արգելւած է պետական գործերի մասին խօսել:

ՅԵՏՏԵՐ. Ափսոս մեր իրաւունքներ:

ՀԻՒՄՆ. Եւ մահաւան պատժով արգելւած է կառավարութեան արարքը պարսաւել:

ՅԵՏՏԵՐ. Վայ մեր գլխներին:

ՀԻՒՄՆ. Եւ մեծ խոտուածներով հրաւիրում են

հայրերը, մայրերը, որդիները, ազգականները, բարեկամները, ծառաները—ինչ որ տների խորքերում պատահում է, առանձին հաստատուած դատարանում յայտնել:

ՅԵՏՏԵՐ. Գնանք տուն:

ՀԻՒՄՆ. Հլու հպատակներին խոստանում են չը հասցնել ոչ մի վիրաւորանք՝ ոչ անձի կողմից, ոչ կալւածքի:

ՅԵՏՏԵՐ. Որչափ ողորմածութիւն: Ես հէնց իսկոյն ցաւ զգացի, երբ դուքս Ալբան քաղաք մտաւ: Այն ժամանակից ի վեր թւում է ինձ, կարծես երկիրը մի սև քողով պատած լինի և այնքան խորը ցած ընկած, որ մարդ պէտք է կորանայ, որ չըդիպէ:

ՀԻՒՄՆ. Բայց թնչպէս դիւր եկան քեզ նորա զինւորները: Արժէ. դուք մեր սովորաբար տեսածներից տարբեր ցեղի խնցդետիներ են:

ՅԵՏՏԵՐ. Թո՛ւ. մարդու սիրտ է կծկւում, երբ տեսնում է մի հրոսակ փողոցում արշաւելիս: Մոմերի պէս ուղիղ, օտարոտի հայեացքով, քայլելիս՝ կարծես, մի անձն է շարժւում: Իսկ երբ նոքա պահապան են կոնգնած և դու մօտներովն անցնում ես, կարծես ուզում են քեզ տակէտակ տեսնել և այնպէս կոշտ ու բարկացկոտ են երևում, որ թւում է՝ թէ ամեն անկիւնում դահիճ ես տեսնում: Նոքա ամենեւին դիւր չեն գալիս ինձ: Մեր տեղացի զօրքը հօ մի ուրախ ժողովուրդ էր. նոքա համարձակ էին, ոտները չոած, գլխարկները տականջներին թեքած, ասլրում էին և ապրել էին տալիս: Բայց սոքա կարծես մեքենաներ լինին, որոնց մէջ սատանայ է նստած:

ՀԻՒՄՆ. Եթէ այդպիսի մէկը կանչէր՝ «կանգնիր» և նշան դնէր, թնչ ես կարծում, մարդ կը կանգնէր:

ՅԵՏՏԵՐ. Ես տեղն ու տեղը կը մեռնէի:

ՀԻՒՄՆ. Գնանք տուն:

ՅԵՏՏԵՐ. Լաւ բան չեմ սպասում. ցտեսութիւն: ՁՕԷՍՏ. (Մօռնում է առաջիններին): Բարեկամներ, հարևաններ:

ՀԻՒՄՆ. Լո՛ւ, եկէք գնանք:

ՁՕԷՍՏ. Գիտէք:

ՅԵՏՏԵՐ. Չափից էլ աւելի:

ՁՕԷՍ. Ռէզէնտուհին հեռացել է:

ՅԵՏՏԵՐ. Հիմա արդէն Աստուած ազատէ:

ՀԻՒՄՆ. Նա դեռ էլի մեզ պահում էր:

ՁՕԷՍՏ. Միանգամից ու սուսովուս: Նա չի կարողացել դուքս Ալբայի հետ հաշտել: Նա ազնւականութեանը յայտնել է տւել, որ կը վերագառնայ, բայց ոչ ոք չի հաւատում այդ բանին:

ՀԻՒՄՆ. Աստուած թող ներէ ազնւականութեանը, որ նա այս պատիժը բերաւ մեր գլխին: Նոքա կարող էին խափանել: Մեր արտօնութիւնները կորան:

ՅԵՏՏԵՐ. Ի սէր Աստուծոյ, արտօնութեան մասին խօսք մի տսիլ: Ես առաւօտուայ գլխատութեան հոտ եմ զգում: Արեգակը չէ ուզում ծագել. մշուշից արիւնի հոտ է գալիս:

ՁՕԷՍՏ. Օրանացին էլ է գնացել:

ՀԻՒՄՆ. Դէ ուրեմն մենք բոլորովին անպաշտպան ենք:

ՁՕԷՍՏ. Կոմս Էգմոնտը դեռ այստեղ է:

ՅԵՏՏԵՐ. Փառք Աստուծոյ. բոլոր սուրբերը նորան այնպէս զօրացնեն, որ ձեռքից եկածն անէ. միայն նորա ձեռքից կարող է մի բան գալ:

ՓԱՆՋԷՆ. (Գալիս է): Կըգտնեմ վերջապէս մի զոյգ, որ դեռ մտած չըլինին ծակերը:

ՅԵՏՏԵՐ. Շնորհ արէք մեզ. ճանապարհներդ շարունակեցէք:

ՓԱՆՋԷՆ. Դուք քաղաքավարի չէք:

ՀիշՄՍ. Կոմպլիմենտների ժամանակ չէ բնաւ Զեր կուզը էլի՞ քոր է գալիս. արդէն տուողը ցէ՛ք:

ՓԱՆՋԷՆ. Հարցնում էք մի զինւորի նորա վէրքերի մասին: Եթէ ես հարւածներին նշանակութիւն տւած լինէի, իմ օրումն ինձնից մարդ դարձող չէր լինիլ:

ՅԵՏՏԷՐ. Իրերը կարող են աւելի ծանր կերպարանք ընդունել:

ՓԱՆՋԷՆ. Բարձրացող փոթորկից, երևում է, չափազանց յոգնածութիւն էք զգում ձեր անդամների մէջ:

ՀիշՄՍ. Քո անդամները շուտով մի ուրիշ տեղ մարզութիւն կ'անեն, եթէ չըհանգստանաս:

ՓԱՆՋ. Թշուառ մկներ, որոնք խկոյն յուսահատւում են, երբ տան աէրը մի նոր կառու է ճարում: Թէն մի փոքր ուրիշ ձևով, բայց մենք կը շարունակենք այսուհետև մեր կենցաղավարութիւնը առաջւայ պէս, անհոգ կացէք:

ՀիշՄՍ. Դու յանդուգն անպիտան ես:

ՓԱՆՋ. Ապուշիների թագաւոր. թող դքսին իւր քանուգործին: Ծեր կատուն այնպէս է երևում, կարծես՝ մկների տեղ սատանաներ լինի լափած և հիմա կարողանում չըլինի մարսել: Դեռ թող նորան: Նա էլ պէտք է ուտէ, խմէ, քնի, ինչպէս միւս մարդիկ: Ես չեմ վախենում, եթէ միայն մենք ժամանակից օգուտ քաղենք: Սկզբում բանն արագ է գնում, բայց յետոյ նա էլ կըգտնէ, որ աւելի լաւ է ապրել սեղանատանը իւղոտ պատառների մօտ և գիշերները հանգստանալ, քան թէ շտեմարտնում հատ-հատ մկներ որսալ: Գնացէք, ես ճանաչում եմ կառավարչապետներին:

ՀիշՄՍ. Այդպիսի մարդու համար ամեն բան անպատիժ է անցնում: Եթէ երբ և է այդպիսի բան ասած լինէի, մի բոպէ չէի կարող ինձ ասպահով համարել:

ՓԱՆՋ. Անհոգ կացէք: Աստուած երկնքում չէ տեղեկանում ձեր ճճիւերիդ մասին, ուր մնաց ուէգէն-տուհին:

ՅԵՏՏԷՐ. Լեզուգար:

ՓԱՆՋ. Ես ճանաչում եմ միքանիսին, որոնք երանի թէ հերոսական քաջութեան փոխարէն նապաստակի սիրտ ունենային իրանց կրճքում:

ՀիշՄՍ. Դորանով թնչ էք ուզում ասել:

ՓԱՆՋ. Հը՛մ. խօսքս կոմսի մասին է:

ՅԵՏ. Եզմոնտի. նա ընչից պէտք է վախենայ:

ՓԱՆՋ. Ես մի հէգ արարած եմ և կարող էի ամբողջ տարի ապրել նորա մի երեկոյում կորցրածովը. բայց և այնպէս նա կարող էր տալ ինձ իւր ամբողջ տարւայ եկամուտը, եթէ մի քառորդ ժամ նա իմ գլուխն ունենար:

ՅԵՏ. Դու քեզ մի բան ես կարծում: Եզմոնտի մագերի մէջ աւելի խելք կայ, քան քո ուղեղում:

ՓԱՆՋ. ձառում էք, բայց ոչ նուրբ: Տէրերը խաբւում են ամենաառաջինը: Նա չըպէտք է հաւատար:

ՅԵՏ. Ինչ է դուրս տալիս: Այդպիսի մի քաջ:

ՓԱՆՋ. Հէնց որովհետև նա մի քաջ է և ոչ երկչոտ նապաստակ:

ՅԵՏ. Պիղծ ուէի!

ՓԱՆՋ. Կըցանկայի, որ նա գէթ մի ժամ իր անդամներում ունենար ձեր սրտատուութիւնը, որը նորան այնտեղ անհանգստութիւն պատճառէր, և այնքան յուզէր ու գրգռէր, մինչև որ կ'ստիպէր քաղաքից հեռանալ:

ՅԵՏ. Զեր ասածները բոլորովին անհասկանալի են: Նա այնպէս ասպահով է, ինչպէս ասողը երկնքում:

ՓԱՆՋ. Երբէք չեմ տեսել նոցա ընկնելիս. հեաքն անգամ չէ մնում:

ՀիշՄՍ. Իսկ ո՞վ է ուզում նորան բան անել:

ՓԱՆՁ. Ո՞վ է ուզում: Չըլինի թէ ուզում ես ար-
գելիք: Կ'ուզես մի ապստամբութիւն յարուցանել, եթէ
նորան բռնեն:

ՅԵՏ. Ա՛հ:

ՓԱՆՁԷՆ. Նորա սիրոյ համար ուզում ես կողերից
ձեռք վերցնել:

ՁՕԷՍԸ. Է՛հ:

ՓԱՆՁ. (Նոցա խեղկարակելով). Ի՛հ, օհ, ուհ, և կրկ-
նեցէք բոլոր բացականչութիւնները: Ասածս ասած է.
թող Աստուած պահպան լինի նորան:

ՅԵՏ. Ես սարսափում եմ ձեր անամօթութիւնից:
Այդպիսի մի ազնիւ, աննենգ մարդ պէտք է բանից վա-
խենա՞ր:

ՓԱՆՁ. Ստահակը ամեն տեղ օգտուում է: Ամբաս-
տանեալի նստարանի վրայ՝ ծաղրում է դատաւորին,
դատաւորի աթոռի վրայ՝ ամբաստանեալին հաճութեամբ
շինում է ոճրագործ: Ինչ պատահել է արտագրել մի
այնպիսի արձանագրութիւն, ուր մի ոստիկան պալատից
ստանում էր խոշոր գումար և գովասանք, որովհետեւ
մի ազնիւ թշուառի, իրանց ուղածի համեմատ՝ հարց ու
փորձով խաբեբայ էր դուրս բերել:

ՀԻՆՍ. Ա՛յս էլ պոչաւոր սուտ էր: Արդեօք հարց
ու փորձով ինչ կարելի էր դուրս բերել, երբ մէկը ան-
մեղ է:

ՓԱՆՁ. Հաստագլուխ: Ուր որ հարց ու փորձով չէ
կարելի բան դուրս բերել, այնտեղ ներս են հալում:
Շիտակութիւնը մարդու զարձնում է անկշռադատ ու
կամապաշտ: Նախ թեթեւ կերպով են հարցնում, և ձեր-
բակալածը՝ հպարտ իւր իբր թէ վկայած անմեղու-
թեան վրայ, ուղղակի պատմում է ամենը, ինչոր մի
հասկացող կը ծածկէր: Ապա հաւատի քննիչը պատաս-
խաններից նոր հարցեր է շինում և ուշք է դարձնում,

ուր որ մի չնչին հակասութիւն է երևում, այնտեղից
կապում է իւր ցանցը, և թողնում խեղճ ողորմելուն,
որ շփոթւի թէ ինչու այստեղ մի փոքր աւելի, այնտեղ
մի փոքր պակաս է ասել. կամ թէ, Աստուած ոչ գիտէ,
ինչու մի հանգամանք լուրթեան է տւել, կամ մի որ և է
տեղ վախեցել է. և ահա մենք արդէն ուղիղ ճանապար-
հի վրայ ենք: Եւ ես հաւատացնում եմ, որ մուրացիկ
պառաւները աղբիւսից փալասները այնքան հոգատա-
րութեամբ չեն ժողովում, որքան մի այդպիսի խար-
դախը չնչին, երկդիմի, եղծած, խանգարած, ճմրու-
տած, վերջացած, ծանօթ, ատած ցուցմունքներից և
հանգամանքներից վերջ ի վերջոյ մի ծիծաղելի խրաւի-
լակ է շինում, որպէս զի իւր ամբաստանեալին գէթ
երեւակայութեամբ կարողանայ կախել: Եւ թող թշու-
առականը փառք տայ Աստուծուն, եթէ կարողանայ իրան
կախելիս տեսնել:

ՅԵՏ. Լեզւանին է հա:

ՀԻՆՍ. ձանճերի համար կարելի է որ պէտք գայ,
բայց պիճակները կը ծիծաղեն ձեր սարդի ոստայնի վրայ:

ՓԱՆՁ. Նայելով թէ ինչ սարդեր են: Տեսէք. եր-
կայն դուքսը մի խաչասարդի պատկեր ունի, ոչ հաս-
տափորի—նոքա այնքան վնասակար չեն,—այլ երկայն
ոտներով, բարակ փորով, որն ուտելուց չէ կշտանում
և քաշում է շտա նուրբ, բայց նոյնքան և մածուցիկ
թելեր:

ՅԵՏ. Էգմոնտը Ոսկեգեղմի ասպետ է, ո՞վ է կարող
նորան ձեռք տալ: Միայն իրան հաւասարներից կարող
է նա դատել, միայն ամբողջ կարգից՝ Քո անասնձ ուէ-
խը, քո չար խիղճն են քեզ գայթակղեցնում դէպի մի
այդպիսի դատարկախօսութիւն:

ՓԱՆՁ. Մի՞թէ դորանով ես նորա վատն եմ ուզում:
Ինչ համար ողջ մէկ է: Նա հիւանալի տղամարդ է: Իմ

բարեկամներից մի զոյգին, որոնք ուրիշ տեղ արդէն կախաւած կը լինէին, նա բաց է թողել, մէջքերնին լաւ ճիպոտներ հասցնելով: Դէ գնացէք, գնացէք: Հէնց ես ինքս եմ խորհուրդ տալիս ձեզ այդ: Ահա էլի պահ-նորդներ են երևում: Ձի երևում, որ նոքա անպէս շուտով մեզ հետ ընկերաթաս խմէին: Սպասենք և հան-դարտ դիտենք: Ես հօրեղբօր մի զոյգ աղջիկներ ունիմ և մի օղեվաճառ կնքաւոր: Թէ որ սոցա մօտ կուշտ հաց ու-տեն և էլի ձեռնասուն չըդառնան, ապանոքա երկաթի ստամոքսով գայլեր են:

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

**Էռլէնբուրգեան պալատը. դուքս Ալբալի
բնակարանը:**

ՍԻԼԻՍ. և ԳՈՄԷՅ միմեանց հանդիպում են:

ՍԻԼԻՍ. Վատարե՛լ ես դուքսի հրամանները:

ԳՈՄԷՅ. Կէտառկէտ: Բոլոր օրական պահնորդնե-րին պատւիրած է որոշեալ ժամանակին գտնել զանա-զան տեղերում, ուր նոցա նշանակել եմ: Նոքա առայժմ չըջում են՝ ըստ սովորութեան, քաղաքի մէջ կարգ պահ-պանելու համար: Ոչ մէկը չըգիտէ միւսի մասին. ամեն ոք կարծում է, թէ պատւերը միայն իրան է վերաբե-րում. և կարելի է յետոյ մի ակնթարթում զօրաշղթայ կապել և պալատի բոլոր ճանապարհները բռնել: Գի-տէս դու այդ հրամանի պատճառը:

ՍԻԼԻՍ. Ես սովոր եմ կուրօրէն հնազանդելու. և ո՛ւմ է աւելի հեշտ հնազանդել, քան դուքսին, երբ

շուտով հետեանքը ցոյց է տալիս, որ նա իրաւացի է հրամայել:

ԳՈՄԷՅ. Լա՛ւ, լա՛ւ. նաև զարմանալի չէ որ դու այդպէս նորա նման ծածկամիտ ու սակաւախօս ես, որովհետեւ դու պէտք է միշտ նորա մօտ լինիս: Բայց ինչ ալդ օտարոտի է թւում, որովհետեւ ես սո-վոր եմ իտալական աւելի թեթեւ ծառայութեանը: Հա-ւատարմութեամբ ու հնազանդութեամբ ես հինն եմ. բայց ես հիմա սովորել եմ շատախօսութեան և վիճա-բանութեան: Դուք բոլորդ էլ լռակեաց էք և ոչինչ չէք ուզում լսել: Դուքսը իմ աչքում նմանում է մի երկաթեայ աշտարակի, առանց դռան, որի համար պահ-նորդները պէտք է թևեր ունենալին: Նորերս ճաշի վրայ լսեցի, թէ ինչպէս նա մի ուրախ ու սիրալիր մարդու մասին ասում էր, որ նման է վատ պանդուխտի, օղի վտճառելու ցուցադրով՝ զատարկաշրիկներին, մու-րացկաններին և գողերին ներս գրաւելու համար:

ՍԻԼԻՍ. Բայց մի՞թէ նա լռութեամբ չառաջնորդեց մեզ այստեղ:

ԳՈՄԷՅ. Դորա դէմ ոչինչ չունիմ ասելու: Ան-կասկած՝ ով վկայ է նորա խելօքութեան, որով նա զօրքը Խալիլայից ալստեղ առաջնորդեց, նա բան տե-սած մարդ է: Ինչպէս նա դուրս պրծաւ բարեկամի ու թշնամու, ֆրանսիացիների, թագաւորականների և հե-րետիկոսների, շէյքարցիների և զաշնակիցների միջից հաւասարապէս, ամենախիստ կարգ պահպանեց և մի արշաւանք, որն անպէս վտանգաւոր էին համարում, իմացաւ հեշտ և առանց խոչնդոտի գլուխ բերել: Մենք սովորելու արժանի շատ բան ենք տեսել:

ՍԻԼԻՍ. Մի՞թէ այստեղ ևս ամեն ինչ հանգիստ ու խաղաղ չէ: Այնպէս որ, կարծես, ոչ մի ապստամ-բութիւն եղած չըլինէր:

ԳՈՄԷՑ. Ասենք մեր գալուց առաջ էլ մեծ մասամբ խաղաղ էր:

ՍԻԼԻԱ. Նա հանգներում աւելի ևս խաղաղել են. և եթէ էլի մէկը շարժուած է՝ միայն փախչելու նպատակով է: Բայց դուրս ճանապարհներն էլ շուտով կը կապէ, կարծեմ:

ԳՈՄԷՑ. Հիմա՛յ որ իսկապէս թագաւորի հաճութեանը կ'արժանանայ:

ՍԻԼԻԱ. Իսկ մեզ համար ամենակարեւորը մնում է, որ մենք չենորս հաճութեանն արժանանանք: Երբ թագաւորն այստեղ գայ, անկասկած անվարձ չեն մնալ դուքսը և նորա ներկայացրած մարդիկ:

ԳՈՄ. Հաւատում ես թագաւորի գալուն:

ՍԻԼԻԱ. Այնքան պատրաստութիւններ են տեսնում, որ շատ ու շատ հաւանական է:

ԳՈՄ. Ինչ չեն համոզում դոքա:

ՍԻԼԻԱ. Դէ այդ մասին մի խօսիլ գոնէ: Որովհետեւ, եթէ թագաւորի կամքն էլ չըլինէր գալ, այսքանը հօանկասկած է, որ մարդ պէտք է հաւատայ:

ՓԵՐՐԻՍ. (Մտնում է). Հայրս դեռ դուրս չէ եկել:

ՍԻԼԻԱ. Նորան ենք սպասում:

ՓԵՐՐԻ. Իշխանները շուտով այստեղ կըլինին:

ԳՈՄ. Այսօր են գալիս:

ՓԵՐՐԻ. Օրանացին և Եգմոնտը:

ԳՈՄԷՑ. (Սիւլալին ցածր). Հիմա՛յ մի փոքր գլխի եմ ընկնում:

ՍԻԼԻԱ. Դէ այդ քեզ համար պահիր: (Դուքս Ալբան, մտնում է և առաջ զնալու հետ միւսները ետ են քաշում).

ԱԼԲԱ. Գոմէց:

ԳՈՄ. (Առաջ գալով). Տէր իմ:

ԱԼԲԱ. Պահանջները բաժանել և կարգադրել ես:

ԳՈՄ. Ամենաճշտօրէն: Յերեկաւ պահանջները...

ԱԼԲԱ. Բաւական է: Դաւանում կըսպասես: Սիւլանքեզ կ'ասէ ըոպէն, երբ դու պէտք է նոցա հաւաքես, պալատը տանող ճանապարհները պահանջներով բռնես: Մնացածը գիտես:

ԳՈՄ. Այո, տէր իմ: (Գնում է):

ԱԼԲԱ. Սիւլա:

ՍԻԼԻԱ. Այստեղ եմ:

ԱԼԲԱ. Ամենը, ինչոր վաղուց ի վեր քեզնում գնահատել եմ — քաջութիւն, վճռականութիւն և վճռածն անխափան գլուխ բերել — ցոյց տուր այսօր:

ՍԻԼԻԱ. Շնորհակալ եմ ձեզնից, որ առիթ էք տալիս ինձ ապացուցանելու, որ ես հինն եմ:

ԱԼԲԱ. Հէնց որ իշխանները ներս մտնեն ինձ մօտ, դու շտապիլ իսկոյն Եգմոնտի գրագրին ձերբակալելու: Միւս նշանակածներին ձերբակալելու. համար բոլոր պատրաստութիւնները տեսել ես:

ՍԻԼԻԱ. Աստահացիր մեզ: Նոցա ճակատագիրը, ինչպէս ճիշտ հաշւած արեգակնային խաւարումը, կը կատարւի կէտառկէտ և սարսափելի կերպով:

ԱԼԲԱ. Դու նոցա ճիշտ գիտել ես տւել:

ՍԻԼԻԱ. Բոլորովին: Եգմոնտին ամենից առաջ: Նա միակն է, որ ձեր այստեղ գալուց ի վեր չի փոխել իւր վարմունքը: Ամբողջ օրը մի ձիուց միւսին է թռչում, հիւրեր է հրաւիրում, սեղանի վրայ միշտ ուրախ է և զարճախօս, խաղում է, նետում է, և գիշերները սըլկում է սիրեկանի մօտ: Միւսները՝ ընդհակառակը, նկատելի միջադադար են արել իրանց կենցաղավարութեան ձևի մէջ. նոքա տանն են մնում: Եւ նոցա դռներն այնպէս են, կարծես՝ տանը հիւանդ լինէր:

ԱԼԲԱ. Ուստի շուտ, քանի դեռ նոքա բարեբախտաբար չեն առողջացել:

ՍԻԼԻԱ. Ես կը կանգնեցնեմ նոցա: Զեր հրամանով

մենք նոցա մեծամեծ պատիւներ կը տանք: Նոքա սոսկում են: Քաղաքագիտօրէն նոքա երկչոտութեամբ շնորհակալութիւն են յայտնում. զգում են, որ ամենալաւը փախչելն է, բայց ոչ մէկը չի համարձակուում մի քալլ անել: Նոքա զանգաղում են. մենակ չեն կարողանում, իսկ առանձնակի մի որ և է համարձակ քալլ անելուց էլ նոցա յետ է պահում ընկերական ոգին: Նոքա սիրով ուզում են ամեն մի կասկածից ազատել, բայց աւելի կասկածաւոր են դարձնում իրանց: Ուրախութեամբ տեսնում եմ արդէն ձեր ողջ նախագիծը կատարած:

ԱԼԲԱ. Ես ուրախ եմ միայն կատարածի համար և այն էլ ոչ բոլորովին. որովհետեւ միշտ մնում է դեռ էլի մի բան, որ մեզ մտածել և հոգս քաշել է տալիս: Բախտն իրասածի է. յաճախ ստորը, չնչինը—ազնւացնում է, իսկ լաւ նախամտածած գործերը՝ մի անարգ ելքով անպատում: Մնացի մինչև իշխանների գալը, ապա Գոմէցին պատէր տուր փողոցները բռնել, իսկ ինքդ շտապիր ձերբակալելու Եգմոնտի գրագրին և բոլոր նշանակածներին: Երբ կատարւած լինի այս, եկ այստեղ և յայտնիր որդուս, որ նա այդ լուրը խորհրդարանում ինձ հասցնէ:

ՍԻԼԻԱ. Ես յոյս ունիմ, որ այս երեկոյ ձեր առաջ պարզերես դուրս կը գամ: (Աւրան մօտենում է իւր որդուն, որը մինչև այժմ կանգնած էր շալաւում: Յսմը): Ես չեմ վստահանում խոստովանել, բայց յոյսս տատանում է: Ես տեսնում եմ առաջ ոգիներ, որոնք լուռ և մտալուզ կշռում են սև նժարներում իշխանների և շատ հազարաւորների բախտը: Դանդաղ վեր ու վեր անում լեզակիր: Դատաւորները, երևում է, խորասուզւած են մտածութեան մէջ: Վերջապէս իջնում է մէկ նժարը, բարձրանում է միւսը բախտի քմահաճութեամբ և վճռւած է: (Գնում է):

ԱԼԲԱ. (Ֆէրիշանի չոր առաջ գալով): Ինչպէս գտար քաղաքը:

ՓԷՐՐԻ. Ամեն ինչ թաղաղ է: Ես՝ իբրև թէ ժամանակ անցկացնելու համար, ձիով զբօսնում էի փողոցն ի վեր: Զեր լաւ բաժանած պահնորդները այնպէս լաւած են պահում երկիւղը, որ ոչ ոք չէ համարձակում շրուկ հանել: Քաղաքը նման է մի դաշտի, երբ հեռւից փայլում է կայծակը. չեն նկատում ոչ թռչուն, ոչ անասուն, բացի նոցանից՝ որոնք շտապով դէպի ապաստանարան են վազում:

ԱԼԲԱ. Քեզ ուրիշ ոչինչ չը պատահեց:

ՓԷՐՐԻ. Եգմոնտն էր մի բանիսի հետ ձի հեծած դէպի շուկան արշաւում: Մենք միմեանց բարեկցինք: Նա մի վայրագ ձի ունէր, որն ես ստիպւած էի գովել: «Շտապենք մեր ձիերը վարժեցնելու, չուտով պէտք կ'ունենանք—կանչեց դէպի ինձ: Նա ինձ այսօր նորից կը տեսնի—ասաց նա—և գալիս է ձեր պահանջման համեմատ ձեզ հետ խորհրդակցելու:

ԱԼԲԱ. Նա քեզ նորից կը տեսնէ:

ՓԷՐՐԻ. Այստեղ իմ ճանաչած բոլոր ասպետների մէջ նա ինձ ամենից շատ է գիւր գալիս: Երևի բարեկամներ կը գտնանք:

ԱԼԲԱ. Դու դեռ ևս չսփազանց շտապող և անչափ անզգոյշ ես. դեռ նկատում եմ քո մէջ մօրդ թեթեւամտութիւնը, որը նորան այնպէս անալոյման իմ գիրկը նետեց: Քանի քանի վտանգաւոր յարաբերութիւնների մէջ ես մտել շտապով՝ արտաքինից չլացած:

ՓԷՐՐԻ. Զեր հրամանին ես միշտ հնազանդ եմ գտնւած:

ԱԼԲԱ. Քո երիտասարդ արեան ներում եմ այս թեթեւամիտ բարեկամութիւնը, այս անզգոյշ գլարթամտութիւնը: Միայն դու մի մոռանալ, թէ ես ինչ գործի

եմ ուղարկեալ և թէ դորանից քեզ ինչ մասն կ'ուզէի
հասնել:

ՓԷՐԴ. Յիշեցրէք ինձ և մի ք խնայիլ, երբ կարեւոր
էք համարում:

ԱԼԱԱ. (Արաճարե լուսթիւնից լեզու): Որդեակ իմ:

ՓԷՐԴ. Հայր իմ:

ԱԼԱԱ. Շուտով կը գան իշխանները. Օրանացին և
Եգմոնտը կը գան:

Անվատահուծիւնից չէ, որ քեզ հիմա նոր եմ յայտ-
նում այն, ինչ որ պէտք է կատարել: Նոքա այնտեղից
այլ ևս չեն գուրս գալու:

ՓԷՐԴ. Այդ ինչ միտք է:

ԱԼԱԱ. Վճռած է բռնել նոցա: Դու զարմանում
ես: Լսիր անելիքդ: Պատճառներն այնքան կ'իմանաս,
երբ իրողութիւնը կատարւած կը լինի: Հիմայ այլ ևս
ժամանակ չէ մնում այդ բացատրելու: Քեզ հետ միայն
կ'ուզէի ամենամեծ և ամենախորհրդաւոր բանի մասին
խօսել: Մի ամուր կտայ պահում է մեզ միասին շղթա-
յած: Դու ինձ համար թանկ ես և սիրելի: Քեզ վրայ
կ'ուզէի ձգել բոլոր ծանրութիւնը: Ես չէի կամենալ
տպաւորել քո մէջ միմիայն հնազանդելու սովորութիւնը,
այլ կ'ուզէի պատաստել քո մէջ նաև հրամայելու, միտքը
արտայայտելու, գլուխ բերելու զգացմունքը. կ'ուզէի
կտակել քեզ մի մեծ ժառանգութիւն և թագաւորին
ամենահպւստակ ծառայ. օժիտ տալ քեզ ամենալաւը,
ինչ որ ունիմ, որ եղբայրներիդ մէջ մտնելիս՝ ամաչելու
տեղիք չունենաս:

ՓԷՐԴ. Ինչ ասես, որ ես քեզ պարտական չեմ
լինիլ այդ սիրոյ համար, որը դու տարածում ես միայն
ինձ վրայ, մինչ քո առաջ մի ամբողջ պետութիւն է
գողում:

ԱԼԱԱ. Դէ լսիր, թէ ինչ պէտք է արած: Հէնց որ

իշխանները ներս մտնեն, պալատի բոլոր մուտքերը կը
բռնւին: Այդ մասին կարգադրել է Գոմէցը: Սիլւան
կըշտապի ձերբակալելու Եգմոնտի զրազրին՝ ամենակա-
կածաւորների հետ միասին: Իսկ դու պահնորդներին
զարպասում և բակերում կարգի կը պահես: Ամենից
առաջ այս մերձակայ սենեակում պահնորդներ զիր ամե-
նավստահելի մարդոց. ապա մնացիւր դաշնում, մինչև
Սիլւան ետ գառնայ. և բեր ինձ մի որ և է թղթի կտոր
ինչան, որ նորա պատէրը կատարւած է. ապա մնացիւր
զաւթում, մինչև Օրանացին հեռանայ, ու նորան հե-
տևիր. ես կը պահեմ Եգմոնտին այնտեղ՝ իբրև թէ նո-
րա հետ էլի խօսելու բան ունենայի: Դաշնի ծայրում
պահանջիր Օրանացու սուրը. մօտ կանչիր պահնորդնե-
րին, բռնիր շուտ ամենավտանգաւոր մարդուն. իսկ ես
այնտեղ կը բռնեմ Եգմոնտին:

ՓԷՐԴ. Հնազանդւում եմ, հայր իմ. բայց առաջին
անգամ այսպէս խոցւած սրտով և անձկութեամբ:

ԱԼԱԱ. Ես այդ ներում եմ քեզ: Կեանքումդ այդ
առաջին ամենամեծ օրն է:

ՍԻԼՆԱ. (Ներս է գալիս). Անտէրպէնից սուրհան-
գակ: Ահա Օրանացու նամակը: Նա չի գալիս:

ԱԼԱԱ. Սուրհանգակն էր ասում այդ:

ՍԻԼՆԱ. Ո՛չ, սիրտս է վկայում:

ԱԼԱԱ. Քո բերանով խօսում է իմ չար հրեշտակը:
(Նամակը կարդալուց լեզու նշան է անում երկուսին. նոքա
գալաններն են քաշում. ինքը միայնակ է մնում—բեմի առա-
ջին մասում). Նա չի գալիս: Մինչև վերջին բռպէն յե-
տաձգում է իւր միտքը պարզ արտայայտել: Նա հա-
մարձակում է չըգալ: Այսպէս ուրեմն, այս անգամ
հակառակ ենթադրութեանս, խելօքը չափազանց խելօ-
քութիւնից անխելք գտնւեց: Ժամացոյցը շարժւում
է, էլի սլաքի մի փոքր ճանապարհ—և մի մեծ գործ

կամ գլուխ է բերւած, կամ կորցրած, անդարձ կորցրած, որովհետեւ էլ չի կարելի ոչ նորից ուղղել, ոչ էլ ծածկել: Ես վաղուց ամենը հասուն կերպով կշռադատել էի և այդ հանգամանքն էլ էի աչքի առաջ ունեցել ու վճռել, թէ այս դէպքում ինչ պէտք էր արած. իսկ հիմալ, երբ գործելու ժամանակ է, հազիւ եմ գիմադրում, որ թերն ու դէմը նորից հոգուս մէջ չըտատան ին: Արդեօք լաւ է միւսներին բռնել, երբ նա իմ ձեռքից դուրս պրծնի: Յետաձգեմ և թողնեմ Եգմանտին իւրախներին հետ, այնքանի հետ դուրս ուղիւ, որոնք միմիայն հէնց այսօր են գուցէ ձեռքումս: Աւերակներս բախտը քեզ վրայ էլ է բռնանում, դու անբռնաբարելիք: Ինչ երկար մտածած, ինչ լաւ պատրաստած, ինչ սիրուն նախադիւ: Յոյսը որքան մօտ էր նպատակին: Եւ այդ վճռական բոլորին երկու չարիքի մէջն ես: Ինչպէս բւեւորի մէջ՝ ձեռքդ մեկնում ես դէպի մութ ապագան. ձեռքդ ընկածը գլորւում է առանց պի մութ ապագան. թէ արդեօք սպիտակ է, թէ սև: (Նա քո գիտութեան, թէ արդեօք սպիտակ է, թէ սև: (Նա ուշադիր է դառնում. ինչպէս մէկը, որ մի բան է լուսւմ, մօտենում է պատուհանին): Այս նա է, Եգմանտը: Զիդ այդպէս հեշտ ներս բերեց քեզ և չըխրտեց արեան հոտից և սուսերամերկ սգուց, որը դուան մօտ քեզ ընդունում է: Ահա՛ դու հիմա մի ստով գերեզմանումն ես. ահա՛ և երկուսով: Այն, գուրգուրէր դորան և մէջքը շոյի՛ր քեզ վերջին, որտոտ ծառայութեան համար: Ինչ մի ընտրութիւն չէ մնում: Այսպիսի կուրութեամբ, ինչպէս Եգմանտն է այստեղ մօտենում, նա չէ կարող երկրորդ անգամ իրան քո ձեռք մատնել: Լսեցէք (Ֆերդինանդն ու Սիւան մօտենում են): Կանէք, ինչ որ հրամայել եմ, վճիռ չեմ փոխելու: Ես կըբռնեմ, ինչպէս կարող եմ, Եգմանտին, մինչև դու Սիւանից լուր բերես: Ապա՛ մնացի՛ր մօտիկ: Քեզանից էլ է բախտը լսիշտո-

կում ամենամեծ թշնամուն քո ձեռով բռնելը: (Սիւանին): Շնորհակալ: (Ֆերդինանդին): Պնա՛ նորա առաջ: (Աւանմունք է միայնակ մի բանի վարկեան և լուս գնում-գալիս):

ԷԳՄ. (Ներս է գալիս): Ես գալիս եմ թագաւորի հրամանը լսելու. տեղեկանալու, թէ ինչ ծառայութիւն է պահանջում մեր հաւատարմութիւնից, որը նորան լաւիտեան նւիրած կրմնայ:

ԱԼԲԱ. Նա ցանկանում է նախ և առաջ ձեր խորհուրդը լսել:

ԷԳՄ. Ինչ առարկայի մասին: Օրանացին էլ է գալու: Ես նորան այստեղ էի կարծում:

ԱԼԲԱ. Ցաւում եմ, որ հէնց այս ծանրակշիւ ժամին նա բացակայ է: Զեր խորհուրդը, ձեր կարծիքն է ուզում լսել թագաւորը, թէ ինչպէս պէտք է այս նահանգները նորից խաղաղել: Այն, նա յոյս ունի, որ դուք զօրեղ աշակցութեամբ կ'օգնէք նորան այս անհանգստութիւնները խաղաղելու և նահանգներում կարգը կատարեալ և յարատեւ անելու:

ԷԳՄ. Դուք ինձնից աւելի լաւ կարող էք գիտենալ, որ ամեն ինչ բաւականին խաղաղցրած է. այն, աւելի ևս խաղաղցրած էր, մինչ նոր զինուորների երեւալը երկիւղով ու հոգսերով պղտորեց նոցա մտքերը:

ԱԼԲԱ. Դուք, երևում է, ուզում էք հասկացնել, որ ամենից լաւն այն եղած կը լինէր, եթէ թագաւորը ամենեւին ինչ այնպիսի զիւրքի մէջ գրած չըլինէր, որ ձեզ հարց տայի:

ԷԳՄ. Ներեցէք: Արդեօք թագաւորը պէտք է զօրք ուղարկած լինէր, թէ, ընդհակառակը, նորին մեծութեան ներկայութիւնը աւելի զօրեղ տպաւորութիւն չէր թողնիլ. այդ դատելն իմ գործը չէ: Զօրքն այստեղ է, ինքը—ոչ: Բայց մենք պէտք է շատ տպերախտ, մոռացկոտ լինինք, եթէ չըլինէք, թէ որքան

մենք պարտական ենք ռեգէնտուհուն: Խոստովանում ենք, որ նա իւր՝ որքան խելօք, նոյնքան և քաջ վարժունքով, ուժով և հեղինակութեամբ, համոզելով և խորամանկութեամբ ապստամբներին խաղաղցրեց և, ի դարմանս աշխարհի, մի ապստամբ ժողովրդի սակաւ ամիսների ընթացքում ճանաչել տւեց իւր պարտաւորութիւնները:

ԱԼԲԱ: Ես այդ չեմ ուրանում: Խռովութիւնը հանգըստացրած է, և ամենքը երևում են իրանց հնազանդութեան սահմանը մտած. բայց ամեն մէկի քմահաճութիւններից չէ կախած թողնել այդ սահմանը: Ո՞վ պէտք է ժողովրդին արգելէ ապստամբել: Ո՞ւր է նորան խտրանող ոյժը: Ո՞վ է երաշխաւորում մեզ, որ նոքա այնուհետև հաւատարիմ և հպատակ կըմնան: Նոցա բարի կամքն է բոլոր գրաւականը, որ մենք ունինք:

ԷԴՄ՝ՈՆՏ. Բայց մթթէ մի ժողովրդի բարի կամքը ամենաապահով և ամենաազնիւ գրաւականը չէ: Ասուած վկայ, որ մի թագաւոր այն ժամանակ կարող է իրան աւելի ապահով զգալ, երբ կանգնած են ամենքը մէկի և մէկն ամենքի համար, աւելի ապահով՝ ընդդէմ ներքին և արտաքին թշնամիների:

ԱԼԲԱ: Հիմա դուք ուզում էք համոզել մեզ, որ այստեղ հիմա այդպէս է:

ԷԴՄ. Եթէ թագաւորը հրատարակէր մի ընդհանուր ներողութիւն, նա կըխաղաղցնէր մտքերը և շուտով կ'երևար, թէ ինչպէս հաւատարմութիւնն ու սէրը վստահութեան հետ նորից վերադառնում են:

ԱԼԲԱ: Եւ ամեն ոք, որը թագաւորի մեծութիւնը, կրօնի սրբութիւնն անպատուել է, արձակ համարձակ չըջէր. ապրէր ուրիշներին իբրև պարտոստի օրինակ, թէ ինչպէս հրէջաւոր յանցանքներն անպատիժ են մնում:

ԷԴՄ. Բայց անմտութեան և արբեցութեան լանցանքը աւելի լաւ չէ ներել, քան թէ անգութ կերպով պատժել, մանաւանդ որ այդպիսի հաստատ յոյս ու հաւաստիութիւն կայ, որ չարիքն էլ չի կրկնուելու: Թագաւորներն այդպիսով աւելի ապահով չեն: Ներկայ և ապագայ սերնդից չեն գնահատուիլ և գովելի նոքա, որոնք կարողացել են իրանց պատւին հասած վերաւորանքը ներել, ափսոսալ և արհամարհել: Նոքա հէնց նորա համար չեն Աստուծոյ հաւասար ընդունում, Որը այնքան մեծ է, որ չէր ուզենալ ամեն սրբապղծութեան վրէժխնդիր լինել:

ԱԼԲԱ: Հէնց դորա համար էլ պէտք է թագաւորը Աստուծոյ կրօնի արժանաւորութեան, իսկ մենք՝ թագաւորի հեղինակութեան համար պատեւազմենք: Ինչ որ պետն արհամարհում է պատժել, մեր պարտքն է վրէժխնդիր լինել: Անպատիժ, ըստ իմ կործեաց, չըպէտք է մնայ ոչ մի լանցանք:

ԷԴՄ. Կարծում ես, թէ դու նոցա բոլորին կըհասնես: Ամեն օր չէ լսում, թէ երկիւղը նոցա դէս ու գէն է ցրում և երկրից դուրս քշում: Հարուստներն իրանց ստացւածքները, իրանց որդիներին, բարեկամներին կ'առնեն, կը փախցնեն, աղքատն իւր օգտակար ձեռները հարևանին կ'առաջարկէ:

ԱԼԲԱ: Կ'անեն նոքա, եթէ չըկարողանան նոցա արգելել: Ուստի և թագաւորը իւրաքանչիւր իշխանից պահանջում է խոչհուրդ և գործ, ամեն կուսակալից՝ շրջութիւն, այլ ոչ պատմութիւն, թէ բանն ինչպէս է, ինչպէս կը լինէր, եթէ թողնէին շարունակել իւր նախկին ձևով: Մէկ չարիքի գէմ կանգնել-նայել, յոյսերով իրան խաբել, իրան ժամանակի բերմունքին յանձնել, մէկմէկ վրան յարձակել, ինչպէս բարեկենդանի խաղերում, այնպէս որ աղմուկ լինի և երևայ, թէ մի

քան են շինում, երբ ոչինչ չէ շինում — այդ չէ նշանակում կասկածանքի տակ ձգել իրան, թէ զւարճութեամբ ես տեսնում այդ ապստամբութիւնը, որը կ'ուզէիր թէև չըլարուցանել, բայց գէթ նայել սիրով: (Եզմոնդը տրամադիր է բարկանալ, բայց իրան զսպում է. մի փոքր լսելուց չեմոյ խօսում է խաշա):

ԷԳՄՈՆՏ. Ամեն գիտաւորութիւն ակնյայտնի չէ լինում և շատ մարդոց գիտաւորութիւնը կարելի է չար մեկնել: Մարդ ստիպւած է, օրինակ, ամեն կողմից լսելու, թէ թագաւորի գիտաւորութիւնը այնքան նահանգները միաձև և պարզ օրէնքներով կառավարելը չէ, կըօնի վեհութիւնն ազատհոգելը և իւր ժողովրդին մի ընդհանուր խտրողութիւն տալը չէ, որքան աւելի նոցա անպարման նւաճելը, նոցա հին իրաւունքները լափը շատակելը, իրան նոցա կալածների տէր դարձնելը, սահմանափակել ազնւականութեան գեղեցիկ իրաւունքները, որոնց համար և եթ ազնւականութիւնը կարող է նորան ծառայել, նորան նւիրել իր կեանքն ու արեւը: Արօնը, ասում են, մի հոյակապ գործ է, որի յետեւ մարդ ամեն վտանգաւոր միտք աւելի հեշտ կարող է լղանալ: Ժողովուրդը ծռնել է չոքում, աղօթում և կորած սուրբ նշանին, իսկ ետեւ դարաք է մտած թրոջ նորսը, որը ուզում է նոցա որսալ:

ԱԼԱԱ: Սլս պէտք է լսեմ ես քեզնից:

ԷԳՄ. Ինչնից, բայց ոչ իմ մտածմունքները, այլ այն, ինչ որ երբեմն այնտեղ, երբեմն այստեղ մեծ ու փոքր, խելօք ու խելառ խօսում ու արձակ տարածում են: Նիդերլանդցիները փախենում են մի կրկնակի լծից: Եւ ով է երաշխաւորում նոցա ազատութեան մասին:

ԱԼԱԱ: Ազատութիւն, սիրուն խօսք, երբ մարդ ուղիղ հասկանալ: Ի՞նչ ազատութիւն են ուզում: Ի՞նչ է ամենատղատի ազատութիւնը. — գործել իրաւը: Բայց

թագաւորը այդ չի արգելել: Ո՛չ, ո՛չ. նոքա իրանց ազատ չեն համարում, երբ չեն կարող վնասել, թէ իրանց և թէ ուրիշներին: Աւելի լաւ չէր լինի հրաժարելի, քան մի այդպիսի ժողովուրդ կառավարել: Երբ նեղում են արտաքին թշնամիները, որոնց մասին ոչ մի քաղաքացի չէ մտածում, այլ միայն իւր մերձաւորով է զբաղւած, և թագաւորը պահանջում է օգնութիւն, այնժամ նոքա միմեանց հետ գժտում են, դաւաճանելով պետութեան, միանում են թշնամիների հետ: Աւելի լաւ չէ նոցա այնպէս սահմանափակել, որ կարելի լինի պահել, ինչպէս երեսանների, և, ինչպէս երեսանների՝ առաջ նորդել դէպ իրանց բարին: Հաւատա՛ ինձ, որ ամբոխը չի ծերանում, չի խելօքանում, ամբոխը միշտ մնում է երեսայամիտ:

ԷԳՄ. Ինչպէս սակաւ է պատահում, որ մի թագաւոր խելքի գալ: Բայց աւելի լաւ չէ, որ շատերը շատերին վստահանալին, քան թէ մէկին. և ոչ անգամ մէկին, այլ այդ մէկի քչերին, ժողովրդին, որը ծերանում է իւր տիրոջ աչք և ունքը պահելով: Այդ միայն իրաւունք ունի խելօք լինելու:

ԱԼԱԱ: Գուցէ հէնց նորա համար, որ նա, ժողովուրդը, իւր կամքին չէ թողնւած:

ԷԳՄ. Եւ դորա համար էլ ոչ ոք չէր ուզենալ յօժարութեամբ ինք իւր գլխին մնալ: Թող անեն, ինչ ժարութեամբ ինք իւր գլխին մնալ: Ես ճանաչում եմ իմ երկրացիներին: Նոքա Աստուծոյ հոգը կ'օխելու արժանի մարդիկ են. իւրաքանչիւրը պինդ իւր համար, մի փոքրիկ թագաւոր, տոկուն, գործօն, ընդունակ, հաւատարիմ, յարած հին բարքերին: Գժւար է նորա վստահութիւնը գրաւել, բայց հեշտ է պահել: Յամառ և աննկուն: Նոցա ճնշել կարելի է, բայց նւաճել — ո՛չ:

ԱԼԱԱ: (Այդ միջոցին մի քանի անգամ չուրջն է նայում):
Եւ դու կարող պէտք է լինէիր այդ բոլորը թագաւորի
ներկայութեամբ կրկնել:

ԷԳՄ. Աւելի վատ, եթէ նորա ներկայութիւնն ինձ
վախեցնէր: Աւելի լաւ նորա համար, նորա ժողովրդի
համար, եթէ նա ինձ սիրտ տար, եթէ նա ինձ վստա-
հութիւն ներշնչէր դեռ աւելի շատ ասելու:

ԱԼԱԱ: Ինչ որ օգտակար է, ես էլ կարող եմ լսել
նորա նման:

ԷԳՄ. Ես նրան կ'ասէի.— հովիւը հետուութեամբ
կարող է քշել իւր առաջը ոչխարների մի հօտ. եղբ
քաջում է իւր արօրն տռանց ընդգիմադրութեան. բայց
երբ ազում ես մի աղնիւ ձի հեծնել, պէտք է նորա
բնոյթին յարմարուիս. նորանից ոչ մի անխելք բան, ոչինչ
անխելք կերպով չը պահանջես: Դորա համար և քա-
ղաքացին ցանկանում է պահպանել իւր հին սահմանա-
դրութիւնը, կառավարել իւր հայրենակիցներից, որով-
հետեւ նա գիտէ թէ ինչպէս պէտք է առաջնորդւի,
որովհետեւ կարող է նոցանից յուսալ անշահախնդրու-
թիւն և իւր վիճակին կարեկցութիւն:

ԱԼԱԱ: Եւ պետք պէտք է իշխանութիւն չունենայ
այս վաղեմի սովորութիւնը փոփոխելու. և ուղղակի այս
չը պիտի լինէր նորա ամենասիրուն արտօնութիւնը: Ինչ
կայ մնայուն այս աշխարհում, որ մի պետական կար-
գադրութիւն կարողանայ մնալ: Որոշեալ ժամանակամի-
ջօցում միթէ՞ ամեն յարաբերութիւն չը պէտք փոխւի:
Եւ մի հին կազմակերպութիւն դորա համար չի՞ կարող
ուղղակի հազարաւոր չարիքների պատճառ դառնալ,
որովհետեւ ժողովրդի ներկայ վիճակին լիովին չէ հա-
մապատասխանում: Ես վախենում եմ, որ գուցէ այս
հին իրաւունքները նորա համար են հաճելի, որովհետեւ
կազմում են թագստոցներ, որոնց մէջ խելօքը, ուժեղը՝

է վնաս ժողովրդի, կարող է թագնւել, կամ միջին դուրս
պրծնել:

ԷԳՄ. Իսկ բարձրագոյն իշխանութեան անսահման
ձեռնաձգութիւնները և այս քմահաճ փոփոխութիւնները
միթէ՞ սուք նշաններ չեն, թէ մէկն ուզում է անել
այն, ինչոր հազարներն իրաւունք չունին անելու: Նա
կամենում է միայն իրան ազատ դարձնել, որ կարողա-
նայ իւր ամեն մի ցանկութեանը յազուրդ տալ, իւր
ամեն մի դիտաւորութիւնը ի կատար ածել: Եթէ մենք
նորան, այդպիսի բարի և իմաստուն թագաւորին, բո-
լորովին վստահանայինք, երաշխաւորում է նա մինչև
իւր յաջորդների համար, որ նոցանից ոչ մէկը առանց
ակնածութեան և առանց խնայելու չի կառավարի:
Ո՞վ կ'ազատէ մեզ այն ժամանակ կատարեալ քմահա-
ճութիւնից, եթէ նա իւր ծառաներին, իւր մերձաւոր-
ներին ուղարկէր, որոնք առանց երկիրն ու նորա կա-
քիքը ճանաչելու՝ ըստ իրանց քմահաճութեան ձևէին
ու կորէին, ոչ մի ընդգիմադրութիւն չը գտնէին և
իրանց ազատ համարէին ամեն պատասխանատուութիւնից:

ԱԼԱԱ. (Որը այդ միջոցին էլի չուրջն է նայում): Դո-
րանից էլ աւելի բնական բան չը կայ, քան որ մի թա-
գաւոր կամենում է լինել ինքնակալ, և իւր հրաման-
ներն ամենայն սիրով նոցա է յանձնում կատարելու,
որոնք նորան հասկանում և հասկանալ են ուզում և
որոնք նորա կամքը անպայման կատարում են:

ԷԳՄ. Նոյնքան բնական է և՛ այն, որ քաղաքա-
ցին ուզում է կառավարել նորա միջոցով, ով նորա
հետ ծնւել աւ սնւել է, ով նորա հետ նման գաղա-
փար ունի կազմած իրաւի ու անիրաւի մասին, և որին
նա կարող է ընդունել եղբօր տեղ:

ԱԼԱԱ. Եւ օակայն ազնւականութիւնը իւր այս
եղբայրներին շատ անհաւատար է բաժին հանել:

ԷԳՄ. Այդ դարերից առաջ է պատահել և հիմա տանում են առանց նախանձի: Բայց եթէ նոր մարդիկ առանց կարիքի, ուղարկեն, որոնք կամենալին երկրորդ անգամ ի հաշիւ ազգի հարստանալ, եթէ մարդ տեսնի իրան մի խիստ, յանդուգն և անպայման շահախնդրութեան զոհ գնալիս, այս մի անպիսի խռովութիւն առաջ կը բերէր, որ անպէս հեշտ ինքն իրան չէր խաղաղիլ:

ԱԼԲԱ. Դու ինչ ասում ես այն, ինչ որ ես չըպէտք է լսէի: Ես էլ եմ օտարական:

ԷԳՄ. Եթէ այդ տուում եմ քո երեսին, այդ ցոյց է տալիս, որ քեզ չունիմ աչքի առաջ:

ԱԼԲԱ. Եւ այդպէս էլ չէի ուզենալ լսել այդ քեզնից: Թագաւորն ուղարկեց ինչ ալն լուսով, որ այստեղ ես ազնւականութեան աջակցութիւնը պէտք է գտնէի: Թագաւորի ասածն ասած է: Թագաւորը երկար կշռադատելուց յետոյ տեսել է, թէ ինչ է նպաստաւոր մի ժողովրդի. իրերը չեն կարող մնալ ու շարունակել, ինչպէս մինչև հիմա: Թագաւորի գիտաւորութիւնն է նոցա սահմանափակել իրանց իսկ սեպհական օգտի համար. նոցա սեպհական փրկութիւնը, եթէ այլ կերպ չի կարելի, զօրով ընդունել տալ նոցա. վնասակար քաղաքացիներին զոհել, որպէս զի մնացածները խաղաղութիւն գտնեն, կարողանան մի իմաստուն կառավարութեան բարիքը վայելել: Այս է նորա վճիռը: Այս բանն ազնւականութեանն յայտնելու հրամանն ունիմ: Եւ խորհուրդ եմ պահանջում յանուն նորա, թէ «ինչպէս» և ոչ թէ «ինչ» պէտք է անել, որովհետև «ինչ» ը նա է վճռել:

ԷԳՄ. Դժբախտաբար ձեր խօսքերը արդարացնում են ժողովրդի սարսափը, ընդհանուր սարսափը: Որովհետև նա անպէս է վճռել, ինչպէս ոչ մի իշխան չը

պէտք է վճռէր: Նա իւր ժողովրդի ոյժը, նոցա սրտերը, այն զաղափարը, որը նոքա իրանց մասին կազմել են, ուզում են թուլացնել, ճնշել, խորտակել, որպէս զի կարողանայ հեշտ կառավարել: Նա կամենում է նոցա ինքնուրոյնութեան ներքին ծուծը փճացնել, անկասկած նոցա բախտաւորացնելու գիտաւորութեամբ: Նա կամենում է նոցա ոչնչացնել, որպէս զի նոքա մի «ինչ» դառնան, մի «ուրիշ ինչ»: Ո՛հ, եթէ նորա գիտաւորութիւնը բարի է, ապա սխալ ճանապարհ է բռնել: «Թագաւորին» չեն ընդդիմադրում, այլ հակառակում են «այն թագաւորին», որը առաջին զժբախտ քայլն է տնուում դէպի մի սխալ ճանապարհ:

ԱԼԲԱ. Ինչպէս որ դու ես մտադրւած, երևում է, զուր փորձ է մեր միաբանել կամենալը: Դու թագաւորի մասին աննշան և նորա խորհրդականների մասին—անարգական համարումն ունիս, եթէ կարծում ես, որ այս ամենը արդէն չի մտածւած, դատւած ու կշռադատւած: Ես ոչ մի պատէր չեմ ստացել մէկ էլ նորից քննելու ամեն թեր ու դէմ: Հնազանդութիւն եմ պահանջում ժողովրդից, իսկ ձեզնից—առաջնորդներից և ազնւաներից—խորհուրդ ու գործ, իբրև գրաւական այս անսպասման պարտաւորութեան:

ԷԳՄ. Դէ պահանջիր մեր գլուխները, և ամեն ինչ միտնգամից կը վերջանայ: Արդեօք պարանոցը պէտք է այս լծի տակ ծուլի, թէ կացնի տակ կծկւի—մի ազնիւ հազու համար կարող է միւսնոյնը լինել: Հէնց իզուր եմ ալդքան խօսել: Այդքան խօսելն զուր ժամաւաճառութիւն է եղել:

ՓԷՐԴ. (Գալիս է). Ներեցէք, որ ընդհատում եմ Ձեր խօսակցութիւնը: Ահա մի նամակ, որի բերողը թախանձանքով մնում է պատասխանի:

ԱԼԱԱ. Իրաւունք տւէք բովանդակութիւնն իմանալու (մի կողմ):

ՓԷՐԴ. (Էգմոնտին). Շատ հիանալի ձի է, որը ձեր մարդիկը բերել են ձեզ տուն տանելու:

ԷԳՄ. Նա ամենավատը չէ: Բաւականին ժամանակ է, ինչոր նա ձեռքիս է. մտադիր եմ ձեռքիցս հանել: Եթէ ձեզ դիւր է գալիս, գուցէ համոզանիմ վաճառել:

ՓԷՐԴ. Լաւ, տեսնենք: (Ալբան ակնարկում է իւր որդուն, որը լսոյ է քաշում):

ԷԳՄ. Մնաք բարով: Արձակեցէք ինձ, որովհետեւ, Աստուած վկայ, էլ ասելու ոչինչ չունիմ:

ԱԼԱԱ. Բարեբախտաբար դէպքն արգելեց քեզ միտքդ աւելի մտանելու: Անգղուշաբար ետ ես տալիս սրտիդ ծալքերը և դու քո դէմ աւելի խիստ ես գանգաւորում, քան մի ոխերիմ հակառակորդ կարող էր անել:

ԷԳՄ. Այդ յանդիմանութիւնն ինձ չի շփոթում: Ես ինձ բուականին ճանաչում եմ և գիտեմ, ինչպէս եմ թագաւորին պատկանում. աւելի շատ, քան շատերը, որոնք՝ նորա ծառայութեան մէջ, իրանց անձին են ծառայում: Ակամայ եմ բաժանում այս վէճից՝ առանց այն վերջացրած տեսնելու. բայց ցանկանում եմ միայն, որ տիրոջ ծառայութիւնն ու երկրի շահը կարողանան մեզ շուտով միաբանեցնել: Գուցէ մի երրորդ խօսակցութիւն, մնացած իշխանների ներկայութիւնը, որոնք այսօր բացակայ են, մի բախտաւոր վայրկեանում գլուխ բերեն այն, ինչոր այսօր անկարելի է թուում: Այս յուսով հեռանում եմ:

ԱԼԱԱ. (Իսկոյն Ֆերդինանդին նշան է դալիս). Կտնդնիր, Էգմոնտ, սուրդ: (Միջին շուրջ բացում է, շալանք լինէն է զինուորներով, որոնք անշարժ են):

ԷԳՄ. (Չարմացած, լուսթիւնից լսելով). Այս էր նպա-

տակդ: Դորա համար ես կանչել ինձ: (Սուրբ քաշելով պաշտպանելու), Միթէ ես անգէն եմ:

ԱԼԱԱ. Թագաւորի հրամանով դու իմ գերին ես: (Երկու կողմից զինուորները մոտում են):

ԷԳՄ. (Մի փոքր լուելուց լսելով), Թագաւորի. Օրանացի, Օրանացի: (Մի փոքր լուելուց լսելով փախ է սուրբ): Դէ առ, նա աւելի յաճախ թագաւորի դատն է պաշտպանած, քան այս կուրծքը հովանաւորած: (Միջին շուրջ նորա է մոտում սենեակի. զինուորները հետում են ճորան, նոյնպէս Ֆերդինանդը կանգնած է մնում):

ՎԱՐԱԳՈՅՐ:

ՀԻՆԳԵՐՈՒԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

Փողոց. մթնշաղ

ԿԼԱՐԱ. ԲՐԱՍԵՆԹՈՒՐԴ, ԲԱՂԱՔԱՅԻՆԵՐ

ԲՐԱՍԵՆԹՈՒՐԴ. Սրբելիս, ի սէր Աստուծոյ, քնչ ես ուզում անել:

ԿԼԱՐԱ. Արի հետս, Բրակենբուրգ: Երևում է, որ մարդոց չես ճանաչում. մենք նորան կ'ազատենք անկասկած, որովհետեւ դէպի նա տաժաժ սէրը անսահման է: Երգւում եմ, որ իւրաքանչիւր ոք զգում է իւր մէջ ամենաջերմ տենչանք նորան ազատելու, աչդպիսի թանկագին կեանքը վտանգից կորցելու և ամենաազատին վերագարձնելու ազատութիւնը: Արի. միմիայն մի ձայն է պակաս, որ նոցա համախմբէ: Նոցա հագու մէջ դեռ բոլորովին թարմ կենդանի է այն, ինչոր նոքա պարտական են նորան: Եւ գիտեն, որ նորա ամենակարող բազուկն է միայն նոցա կարօտից հեռու պահում. գիտեն, որ թէ նորա և թէ իրանց սիրոյն պէտք է ամեն ինչ վտանգի դնեն: Բայց քնչ ենք վտանգում: Շատ-շատ մեր կեանքը, որը պահպանելու համար չորժէ էլ չարչարելի, երբ նա էլ կենդանի չի լինի:

ԲՐԱՄ. Դժբախտ, դու չես տեսնում այն ոյժը, որը մեզ երկաթէ շղթայով կապել է:

ԿԼԱՐԱ. Այդ ոյժն ինձ անյաղթելի չէ երևում: Զուր տեղը թող խօսք չըվատնենք: Ահա գալիս են հին, ազնիւ, քաջ տղամարդիկ: Լսեցէք, բարեկամներ, հարևաններ, ասացէք, ինչ եղաւ Էգմոնտի հետ:

ՀԻՒՄՆ. Ինչ է ուզում այդ տղջիկը. լռեցրէք նորան:

ԿԼԱՐԱ. Մօտեցէք, որ ցածր խօսենք. մինչև որ միանանք՝ մի վայրկեան անգամ չըպէտք է դանդաղենք: Յանգուզն բռնաբարութիւնը, որը համարձակում է նորան շղթայել, արդէն սրում է դաշոյնը՝ նորան ուղանելու: Ո՛հ, բարեկամներ, աշջամղջի ամեն մի քայլի հետ ես աւելի երկչոտ եմ դառնում: Ես փախենում եմ այդ գիշերից: Եկէք բաժանւենք. արագ տունէտուն վազելով՝ քաղաքացիներին դուրս կանչենք: Ամեն ոք թող վերցնէ իւր հին սուրը: Ետևայում մենք նորից միմեանց կը հանդիպենք, և մեր հոսանքն իւրաքանչիւրին իւր հետը կը մղէ: Թշնամիները կը տեսնեն իրանց մեզնից շրջապատւած և ողողւած, ու կը ճնշւեն: Մի բուռն ստրուկներ ինչպէս կը կարողանան մեզ ընդգիծագրել: Եւ նա նորից կը վերագառնայ մեր մէջ, կը տեսնէ իրան ազատւած և կարող է միանգամ շնորհակալ լինել մեզնից, մեզնից, որոնք նորան այնքան շատ ու շատ պարտական ենք: Կը տեսնէ գուցէ, անկասկած նա նորից կը տեսնէ արշալոյսը ջինջ երկնքում:

ՀԻՒՄՆ. Ինչ է պատահել քեզ, տղջիկ:

ԿԼԱՐԱ. Միթէ դուք ինձ չէք հասկանում: Կոմսի մասին եմ խօսում. ես խօսում եմ Էգմոնտի մասին:

ՅԵՏՏԵՐ. Այդ անունը մի տալ, դա մահաբեր է:

ԿԼԱՐԱ. Անունը չըտալ. ինչպէս. այդ անունը չը տալ: Ո՛վ չէ այդ անունը տալիս ամեն մի դէպքում: Որտեղ չէ նա գրւած: Այն աստղերի մէջ ես յաճախ կարգացել եմ նորա անունը տառառտառ: Զ'անւանել:

այս քննչ է նշանակում բարեկամներ: Բարի, ազնիւ հարեաններ, դուք երազում էք: Ուշքի եկէք. ինչ մտիկ միք անիլ այդպէս ակնապիշ և երկչոտ: Դէս ու դէն միք նայիլ զարգանդած: Ես միայն այն եմ աղաղակում, ինչ որ իւրաքանչիւրը ցանկանում է. միթէ իմ ձայնը ձեր սրտի ձայնը չէ: Այս սարսափելի գիշերը ո՞վ չէր ծնկների վրայ ընկնիլ և դեռ իւր խռովայնոյ գանկողինը չըմտած՝ ջերմեռանդ չէր աղերսիլ երկնքից նորա համար ազատութիւն: Մէկմէկու էք հարցնում դուք. թող ամեն մէկն իրան հարցնէ: Եւ ո՞վ չի հետաաղաղակիլ. «Էգմոնտի ազատութիւնը, կամ մեր մահը»:

ԹԵՏԵՏԵՐ. Աստուած ազատէ, ա՛յ դժբախտութիւն:

ԿԼԱՐԱ. Մնացէք, մնացէք և գաղտուկ միք փախչիլ նորա անւան առաջ, որին դուք սովորաբար այնպէս ուրախ վազում էիք զիմաւորելու: Եթէ լսում էին նորա մասին, երբ ասում էր «Էգմոնտը գալիս է, նա գալիս է Գէնտից», իրանց բախտաւոր էին համարում այն փողոցի բնակիչները, որոնց միջով նա պէտք է իւր ձին քշէր: Իսկ երբ դուք նորա ձիերի դովիւնը լսում էիք, ամեն ոք աշխատանքը դէն էր ձգում: Նորա դէմքից ուրախութեան և լուսոյ հայեացքը՝ արեգակի ճառագայթի նման, անցնում էր ձեր տրտմած դէմքերին, որը դուք պատուհաններից դուրս էիք հանում: Գուներէ շէմքերում երեխաներիս վեր էիք բարձրացնում և նոցա հասկացնում. «Տես, այն Էգմոնտն է, ամենամեծը. սա նա է, որից դուք մի օր սպասելու էք աւելի երջանիկ օրեր, քան ձեր խեղճ հայրերն են անցրել»: Միք թողնիլ, որ մի օր ձեր երեխաները ձեզ հարցնեն. «Ո՛ւր է նա, ո՛ւր են այն ժամանակները, որ դուք խոստանում էիք»: Եւ այդպիսի դատարկախօսութեամբ և անգործութեամբ մենք նորան զաւաճանում ենք:

ԶՕԷՍ. Ամաչեցէք, Բրակենբուրգ. միք թողնիլ

նորան այդպէս վարւել: Աղէտք էք բերելու մարդու գլխին: ԲՐԱԿ. Սիրելի Կլարա, արի գնանք. քննչ կ'ստէ մայրդ. գուցէ...

ԿԼԱՐԱ. Գուցէ՛ն որն է: Ինչ երեխայ ես կարծում, թէ խելացնոր: Ել ոչ մի յուսով չես կարող խախտել իմ մէջ այս սարսափելի համոզումը: Դուք պէտք է ինչ լսէք. և դուք կը լսէք, որովհետեւ ես ձեզ այլալուծ եմ տեսնում, իսկ ինքներդ չէք կարող ձեզ սիրտ տալ: Թողէք ներկայ վտանգի վրայով միայն մի հայեացք ձգենք տնցեալի վրայ, մօտակայ տնցեալի: Դարձրէք ձեր ուշքը դէպի ապագան: Միթէ կարող էք դուք ապրել. կապրէք դուք, եթէ նա մեռնի: Նորա վերջին շնչի հետ—ազատութիւնն էլ իւր վերջին շունչը կը փչէ: Ի՞նչ էր նա ձեզ համար: Ո՛ւմ համար ենթարկեց նա իրան վերահաս վտանգին: Նորա վերքերն ստացւում ու առողջանում էին միմիայն ձեզ համար: Այն մեծ հոգին, որը ձեզ բոլորիդ բովանդակում էր, փակւած է մի բանտում ու նենգ սպանման սարսափը սաւառնում է նորա շուրջը: Նա մտածում է գուցէ ձեր մասին. նա յոյս ունի ձեր վրայ, նա, որը սովոր էր միմիայն տալու, միայն կատարելու:

ՀԻՆՍ. Քաւոր, եկէք:

ԿԼԱՐԱ. Թէեւ ես ձեզ նման բազուկներ և ուղեղ չունիմ, բայց ունիմ այն, ինչ որ հէնց ձեզ պակաս է— քաջութիւն և արհամարհանք դէպի վտանգը: Երանի իմ շունչը կարողանար ձեզ վառել, երանի կարողանայի իմ կրծքիս սեղմելով ձեզ տաքացնել: Եկէք: Ես ձեզնով շրջապատւած եմ ուզում գնալ: Ինչպէս անգէն դրօշը ծածանելով առաջնորդում է մարդոց մի ազնիւ բանակ, այդպէս էլ պէտք է իմ հոգին ձեր գլուխների վրայ շողշողայ, իսկ սէրն ու քաջութիւնը տատամսկոտ, ցրւած ժողովրդին միացնէ ու սարսափելի զօրք կազմէ:

ՅԵՏԵՐ. Մի կողմը տա՛ր սորան, ափսոսա գալիս է՝
(Քաղաքացիները ետ են քաշում)։

ԲՐԱԿ. Կլարա, չէ՞ս տեսնում, որտեղ ենք։

ԿԼԱՐԱ. Որտեղ. երկնքի տակ, որը՝ կարծես, այն-
պէս յաճախ աւելի հիանալի էր կամար կապում, երբ
ազնիւր նորա տակ շրջում էր։ Այս պատուհաններից
չորս-հինգ գլուխ մէկմէկու վրայ դուրս էին ցցւում։
Այս դռներում նոքա դոփում էին, գլուխ տալիս, երբ
նա այդ վատերին էր մտիկ տալիս։ Ինչպէ՛ս նոցա սի-
րում էի ես, երբ նոքա պատում էին նորան։ Եթէ նա
բռնակալ եղած լինէր, թող նորա անկումից մի կողմը
քաշէին։ Բայց նոքա սիրում էին նորան։ Ո՛հ, դուք
ձեռներ, որոնք դէպի գլխարկներն էիք պարզւում,
չէք կարող հիմայ պարզել դէպի սուրը։ Իսկ մէ՛նք,
Բրակենբուրգ, նոցա յանդիմանում ենք։ Այս բազուկ-
ները, որոնք նորան այնպէս սեղմում էին, ի՛նչ են անում
նորա համար։ Խորամանկութիւնն աշխարհումս այնքան
բաներ արաւ։ Դու ճանաչում ես ճանապարհներն ու
արահետները, ճանաչում ես հին ամրոցը։ Անկարելի
ոչինչ չրկայ։ Ինձ մի խորհուրդ տուր։

ԲՐԱԿ. Երբ մենք տուն գնանք։

ԿԼԱՐԱ. Լա՛ւ։

ԲՐԱԿ. Այնտեղ անկիւնում տեսնում եմ Ալբայի
պահնորդներին։ Թող բանականութեան ձայնը քո սրտի
մէջ ներս թափանցի։ Դու ինձ երկչոտ ես համարում։
Ձեռ հաւատում, որ ես կարող լինէի քո սիրոյն մեռնել։
Մրդ երկուսս էլ գիժ ենք. ինչպէս դու, այնպէս էլ
ես։ Ձեռ տեսնում անկարելին։ Երանի ուշքի գալիւ։
Ուշքդ վրէժ չէ։

ԿԼԱՐԱ. Ուշքս վրէժ չէ։ Ձգւելի է։ Բրակենբուրգ,
ձեր խելքը տեղումը չէ։ Առաջները համարձակ հերո-
սին պատում էիք, նորա բարեկամ, պաշտպան և յոյս

էիք անւանում. նորան կեցցէ՛ էիք ազադակում, երբ
գալիս էր։ Առաջները կանգնում էի անկիւնում, պա-
տուհանը կիսատ բաց անում և ականջ դնում թագուն,
և իմ սիրտն աւելի թունդ էր զարկում, քան ձեր բո-
լորինդ։ Եւ հիմա էլ իմ սիրտն աւելի թունդ է զար-
կում, քան ձեր բոլորինդ։ Դուք թագնւում էք, երբ
կարիք կայ. ուրանում էք նորան և չէք զգում, որ
դուք կորած էք, եթէ նա կորչի։

ԲՐԱԿ. Արի գնանք տուն։

ԿԼԱՐԱ. Տո՛ւն։

ԲՐԱԿ. Ուշքի եկ միայն. շուրջդ նայիր։ Այս այն
փոյոցներն են, ուր դու միայն կիւրակիներն էիր ոտ
կոխում, որոնցով դու եկեղեցի էիր գնում ամօթխած,
ուր դու չափազանց լրջօրէն բարկանում էի՛ս, երբ ես
քաղցր, բարեւի խօսքերով քեզ ընկերանում էի։ Դու
կանգնում ես, խօսում, գործում ողջ աշխարհի աչքի
առաջ։ Մտածիր, սիրելիս. ի՛նչ օգուտ մեզ նորանից։

ԿԼԱՐԱ. Տո՛ւն, այ՛ն, ուշքի եմ գալիս։ Գնանք տուն,
Բրակենբուրգ։ Դու ճանաչում ես մեր տունը։ (Գնում են)։

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

Բանտը մի լապտերով լուսաւորւած, խորքում
մի բազմոց։

ԷԴՄ. (Միայնակ). Հի՛ն բարեկամ, անդաւաճան քուն,
դու էլ ես ինձնից փախչում, ինչպէս մնացեալ բարե-
կամներս։ Ինչպէս յօժարութեամբ ցած էիր իջնում
ազատ գլխիս վրայ և սիրոյ ձիթենեաց պսակի նման

քունքերս զովացնում: Պատերազմի մէջ, կեանքի ալիք-
ներում, հանգստանում էի ազատ շնչելով քս զրկում,
նորափթիթ մանկան նման: Երբ փոթորիկները ոստերի
ու տերևների միջով վշվշում էին, ճիւղ ու կտար
ճռռալով շարժում, ներսը միջուկի կորիզը հօ անշարժ
էր մնում: Հիմա թնչն է քեզ սարսեցնում: Ի՞նչ է հի-
մա գորդում քո աննկուն և հաստատուն միտքը: Ես
զգում եմ, սպանման կացնի ձայնն է այս, որը արմատ-
ներս շարժում է: Դեռ կանգնած եմ ուղիղ. բայց մի ներ-
քին սարսուռ անցնում է ամբողջ մարմնովս: Այո, յաղ-
թում է նա, նա, այդ մատնիչ բռնութիւնը: Նա փո-
րում է այն ամուր, բորձը բնի տակը և, նախքան կլե-
պի չորանալը՝ ճռռալով ու ջարդուփշուր լինելով կրնկ-
նի նորա կատարը: Բայց դու ինչո՞ւ հիմա, որ այնքան
անգամ ծանր հոգսերը սապոնի պղպշակների նման
գլխիցդ հալածել ես, ինչո՞ւ ոյժ չունիս փախցնելու այն
նախազգացմունքը, որը քո մէջ հազար տեսակ վեր ու
վեր է անում: Երբեանք է քեզ երկիւղալի թւում մահը,
որի փոփոխուող ուրականների հետ, ինչպէս երկրային
միւս պատկերների հետ, դու խաղաղ ապրում էիր: Ելի
նոյնը չէ, նոյն վաղահաս թշնամին, որին կարօտով
ախոյեանի պէս առողջ կուրծքդ դէմ էիր դնում: Բանտը,
այդ գերեզմանի նախապատկերը՝ հերոսին, ինչպէս և
վատին հակակրելի է: Երբ իշխանները մեծահանգէս
ժողովներում հեշտ վճռելու բանը հազար անգամ ծամ-
ծրմելով կշռադատում էին, արդէն այն ժամանակ ան-
տանելի էր ինձ բրդեայ տիֆուի վրայ նստելը, և դահ-
լիճի ազօտ պատերի մէջ առատադի գերաններն ինձ
ճնշում էին: Աւատի շտապում էի հեռանալ, հէնց որ
հնար էր լինում, և շուտով ձի հեծնում, խոր շունչ
քաշելով: Եւ շուտով դուրս, այնտեղ, ուր մենք պէտք
է լինենք, գէպի գնալը, ուր մեզ շրջապատում են երկ-

քից գոլորշիացող բնութեան ամեն բարիքը և երկնքի
միջով շնչող աստղերի բոլոր օրհնութիւնները, ուր մենք
երկրածին տիտանի նման մեր մայր-հողի հետ շփւելովն
աւելի ուժով ենք վեր սաւառնում. ուր մենք զգում
ենք մեր բոլոր երակներում ամբողջ մարդկութիւնն ու
մարդկային ձգտումները. ուր առաջ նեւաւելու, յաղթե-
լու, կոտորելու, իւր բռունցքը գործածելու, տիրելու,
նւաճելու ցանկութիւնը բորբոքում է երիտասարդ որ-
որդի հոգում. ուր զինուորն արագ քայլերով ողջ երկ-
րին տիրելն իւր բնատուր իրաւունքն է համարում և
սարսափելի ազատութեամբ՝ ինչպէս կարկտախառն մըր-
րիկը, մարգագետին, դաշտ ու անտառ փճացնելով,
ջարդում է և մարդկային ձեռքով քաշած ոչ մի սահ-
ման չէ ճանաչում:— Իսկ միայն պատկեր ես, երազա-
կան լիշողութիւն այն բախտի, որն ես այնպէս երկար
վայելում էի, ուր է առաջնորդել քեզ ճակատագիրը
նենգօրէն: Մերժում է ճակատագիրը քեզ օր-ցերեկով
մահ պարգևել, որից երբէք չէիր վախեցած, որպէս զի
քեզ համար գերեզմանի նախաճաշը զգւելի մզլահոտու-
թեան մէջ պատրաստէ: Ինչպիսի՞ զգւանք է շնչում
այս քարերից. արդէն կեանքս սառնում է և մահճա-
կալից, ինչպէս գերեզմանից՝ խորշում է ոտքս:— Ո՛հ,
հոգս, հոգս, դու որ ժամանակից առաջ սկսում ես սպա-
նութիւնը, դադար տուր: Բայց երբեանք է Եգմոնտը
միայնակ, այսպէս մին-մենակ այս աշխարհում: Քեզ
կասկածն է անզգայացնում, ոչ բախտը: Միթէ՞ թագա-
ւորի իրաւագատութիւնը, որին դու ցմահ վստահ էիր,
և իշխանուհու բարեկամութիւնը, որը համարեան (այդ
կարող ես ինքդ քեզ խոստովանել) սէր էր, գիշերալ փայ-
լուն հրապատկերի պէս միանգամից անհետացան և
քեզ լեռ են թողում մենակ՝ ազօտ շաւղում: Օրանացին՝
քո բարեկամներին գլուխ կանգնած, լանդուզն մտքեր

չի լղանալ: Ժողովուրդը չի հաւաքուի և հետզհետե՝
աճող ուժով հին բարեկամին չի ազատիլ:

Ո՛հ. դուք որմեր, որ ինձ պատոււմ էք, այնքան
ողինների բարեհաճ բազմութիւնը ինձնից միք հեռու
տանիլ և ինչ արիութիւն որ իմ աչքերը սովորաբար
նոցա էին ներշնչում, թող այն հիմայ նորից վերադառ-
նայ նոցա սրտերից իմի մէջ: Ո՛հ... Այո, նոքա կը շարժ-
ւին հագարներով, նոքա կը գան, կը կանգնեն կշտիս:
Նոցա պարեպաշտ աղօթքը կշտապի թափանցել երկինքը
և կը խնդրէ մի հրաշք: Եթէ իմ ազատութեան համար
երկնքից հրեշտակ չ'իջնի էլ, գէթ կը տեսնեմ նոցա
տէգ ու սրեր ձեռքն առնելիս: Դարպասները կը ճեղք-
ւին, վանդակապատերը կը խորտակին, նոցա ձեռքերի
առաջ պարիսպները կը գլորւին, և ծագող օրւայ ազա-
տութեանը հզմանոր կը դիմաւորէ ուրախութեամբ: Շատ
ծանօթ դէմքեր ինչպէս կ'ընդունեն ինձ հուռուայով:
Ա՛խ, Կլարա, եթէ 700 տղամարդ լինէիր, կը տեսնէի
քեզ անկասկած այստեղ էլ առաջինը, և շնորհակալ
կը լինէի քեզնից՝ ինչի համար մի թագաւորից շնորհա-
կալ լինելը ծանր է - ազատութեանս համար:

ՏԵՍԱՐԱՆ Պ.

Կլարայի տունը:

(Կլարան 700-ըս է դալիս սենեակից մի լապտեր և մի բաժակ-
ջուր ձեռին. բաժակը դնում է սեղանի վրայ և մօտենում է
պարուհանին):

ԿԼԱՐԱ. Բրակենբուրգ. այս դուք էք: Հապա թնջ
լսեցի: Դեռ ոչ ոք. ոչ ոք չկար: Ես լամպը պատուհա-

նին կը դնեմ, որպէս զի նա տեսնէ, թէ ես դեռ ար-
թուն եմ և դեռ սպասում եմ իրան: Նա խոստացել է ինձ
լուր բերել: Լուր. սարսափելի է որ հաւատացած եմ թէ
հզմանոր դատապարտւած է. թնջ դատարան կը համաբ-
ձակւի նորան դատել. իսկ նոքա դատապարտում են նո-
րան: Թագաւորն է նորան դատում, թէ դուքսը: Իսկ
իշխանուհին խոյս է տալիս: Օրանացին և միւս բարե-
կամները զանդադում են: Այս է այն աշխարհը, որի
փոփոխամտութեան և անվստահութեան մասին շատ
բան եմ լսել, բայց ոչինչ չեմ կարողացել ըմբռնել. այս
է այն աշխարհը: Ո՞վ կը լինէր այնքան չար - թանկագին
տէգն չարիք բաղձալու: Միթէ չարութիւնն այնքան
զօրեղ կը լինէր ամենքից ճանաչւածին շուտով գլորելու:
Այն ինչ այդպէս է, այո. այդպէս է: Ո՛հ, հզմանոր,
քեզ ապահով էի կարծում Սատուծոյ և մարգոց առաջ,
ինչպէս իմ գրկում: Դու ինձ քոնն ես անւանել. իմ
ամբողջ կեանքը ես նւիրել էի քո կեանքին: Ի՛նչ էի
ես քեզ համար և թնջ եմ այժմ. իզուր եմ ձեռքս պար-
զում դէպի այն չւանը, որը քեզ բռնած է: Դու
անօգնական, իսկ ես ազատ: Ահա տանս բանալին, իմ
ազատ կամքիցն է կախւած գնալս ու գալս, բայց քեզ
համար ոչինչ չեմ տնում: Ո՛հ, կապեցէք ինձ. ես յու-
սահատուում եմ, և ձգեցէք ինձ ամենախոր բանտը, որ
ես գլուխս այն խոնտու պատերին խփեմ, ազատութիւնը
ողբամ, քերտեմ, թէ ես ինչպէս պէտք է նորան ազա-
տէի. եթէ շղթաներն ինձ չ'արգելէին, ինչպէս նորան
կ'ազատէի: Ահա ես ազատ եմ, և ազատութեանս մէջ է
անկարողութեան երկիւղը: Ես ինքնաճանաչ եմ, բայց
անընդունակ եմ նորան օգնելու համար մէկ անդամս
շարժելու: Ա՛խ, ափսոս, քո էութեան փոքրիկ մաս-
նիկը, քո Կլարան էլ քեզ նման բռնւած է և՛ հոգեվարքի
մէջ, երբեմնակի շարժում է վերջին ուժերը. ես լսում

եմ շփոց, հազոց, — Բրակենբուրգ — այս նա է: Թշւառ, քարի մարդ. քո բախտը միշտ մնում է միւսնոյնը: Գիշերը սիրունիք բաց է անում է քեզ դուռը. բայց աւանդ, որ պիտի աղետալի տեսակցութեան համար: (Բրակենբուրգը ճերս է մոնում): Ինչ դուռնաա զարգանդած ես գալիս, Բրակենբուրգ, թնչ է եղել:

ԲՐԱԿԵՆ. Ոլոր-մոլոր ճանապարհներով և վտանգների միջով որոնում եմ քեզ: Մեծ փողոցները բռնաւած են: Կողմնակի ճանապարհներով և վտանգի միջով եմ քեզ մօտ սլկւել:

ԿԼԱՐԱ. Պատմիր, ինչպէս է բանը:

ԲՐԱԿ. (Նստելով) Ա՛խ, Կլարա, թող՝ ինչ, որ լաց լինեմ: Ես չէի սիրում նորան: Նա այն հարուստ մարդն էր, և զրուեց աղքատի միակ գառը դէպի աւելի պարտ մարգագետինը: Բայց երբէք նորան չեմ անիծած: Աստուած ինչ ստեղծել է անխարդախ և փափկասիրտ: Յաւերի մէջ կեանքս հալում էր և ամէն օր մնում էի հալւելուն:

ԿԼԱՐԱ. Մոռացիր այս, Բրակենբուրգ, մոռացիր՝ ինքդ քեզ: Խօսիր հետս նորա մասին: Զշմարթ ե: Դատապարտւած է նա:

ԲՐԱԿ. Նա գատապարտւած է, այդ ես բոլորովին հաստատ գիտեմ:

ԿԼԱՐԱ. Բայց դեռ ապրում է:

ԲՐԱԿ. Այո, դեռ ապրում է:

ԿԼԱՐԱ. Ինչպէս ես ուզում հաստատել այդ: Այս գիշեր բռնակալութիւնը կը մօրթէ սքանչելուն: Ամէնքի աչքերից ծածկւած կը հոսի նորա արիւնը: Երկչոտ, քնի մէջ ընկղմւած է անզգայացած ժողովուրդը և երազում է ազատութեան մասին, երազում է իւր անզօր ցանկութիւնների իրազօրծման մասին, մինչ նորա հո-

գին, մեզնից տփգոհ, թողնում է այս աշխարհը: Նա վերացաւ — մի խաբիլ ինչ, մի խաբիլ քեզ:

ԲՐԱԿ. Անկոտկած ոչ. նա ապրում է: Բայց աւանդ. իսպանացին պատրաստում է ժողովրդի համար, որին նա ուզում է ոտնատակ տալ, մի սարսափելի տեսարան. բռնութեամբ առ միշտ փշրել ամէն մի սիրտ, որ բախում է ազատութեան համար:

ԿԼԱՐԱ. Շարունակիր և խաղաղ արտասանիր իմ մահւան վճիռն էլ: Ես՝ քանի գնում, մօտենում եմ արդէն այն երջանիկ դաշտերին: Արդէն ինչ է հասնում այն խաղաղութեան աշխարհից մխիթարութիւնը: Դէ աստ:

ԲՐԱԿԵՆ. Թէ պահնորդների վրայ և թէ երբեմն այստեղ, երբեմն այնտեղ լուող խօսակցութիւնից ես կարողացայ նկատել, որ հրապարակում դադարուկ մի զարհուրանք է պատրաստում: Ես շեղ ուղիներով, ծանօթ անցքերով քեռուս տունը սպրդեցի և մի յետին պատուհանից նայում էի հրապարակին: Իսպանական զինուորների մի մեծ շրջանի մէջ դէս ու դէն ջահեր էին ծածանում: Ես սրեցի անսովոր աչքս և մթութեան միջից աչքիս ընկաւ մի սև կախաղան, ընդարձակ, բարձր. ես սարսուռացի տեսքից: Չորս կողմը զբաղւած՝ շատերն աշխատում էին, որպէս զի՝ ինչ սր դեռ սպիտակ և տեսանելի տեղ կար մնացած՝ սև կտաւում փաթաթելով ծածկեն: Վերջը սանդուխքներն էլ սևով ծածկեցին. ես լաւ տեսնում էի: Նրան մի սարսափելի զոհի ներդադործութիւն էին պատրաստում: Մի սպիտակ խաչելութիւն, որը մթութեան մէջ արծաթի պէս շողշողում էր, մի կողմում բարձր ցցեցին: Քանի նայում էի, աւելի ու աւելի էր ստուգւում սոսկալի հաւաստիութիւնը: Շուրջը տեղ-տեղ դեռ երբում էին ջահերը, փոքր առ փոքր ծուեցան նոքա և հանգան:

Պիշերուայ հրէշային ծնունդը միանգամից իւր մօր գոգն էր վերադարձել:

ԿԼԱՐԱ. Հերիք է, Բրակենբուրգ, հերիք է: Թող այս քողը հոգուս վրայ խաղաղի: Անհետացած են ուրակահանները: Իսկ դու, չքնաղ գիշեր, վերադարձու՛ր շնորհիւ երկրին, որը եռում է: Նա էլ երկար չի կրել այս զգւելի բեռը. սոսկալի կերպով կը պատառէ իւր խոր ճեղքերը և կը փշրէ ու կը լափէ սպանութեան շէնքեր: Եւ Աստուած կուղարկէ մի որեւէ հրեշտակ, որին նոքա իբր իրանց կատաղութեան վկայի, կ'արատաւորեն: Հրեշտակի սուրբ հպումով կը լուծւին նիգերն ու կապերը և նա բարեկամի վրայ կը թափէ խաղաղ լոյս: Նա կ'առաջնորդէ նորան մթութեան միջով գէպի ազատութիւն, մեղմօրէն և ազատութեամբ: Եւ իմ ճանապարհն էլ է գնում գաղտուկ այս մթութեան միջով՝ նորան հանդիպելու:

ԲՐԱՅ. (Նորան բռնելով). Որդիս, ո՛ւր: Ի՞նչ ես խիզախում:

ԿԼԱՐԱ. Յածր, սիրելիս, որ ոչոք չըզարթնի, որ ինքներս մեզ չսթափեցնենք: Չանաչում ես այս սրահը, Բրակենբուրգ: Ես այն վերցրի կատակով քեզ համար, երբ դու յաճախ անհամբեր սպանում էիր վաղահաս մահով: Եւ այժմ, բարեկամ:

ԲՐԱՅ. Ի սէր ամենայն սրբոց:

ԿԼԱՐԱ. Դու ոչինչ չես կարող արգելել: Ես մահաւան եմ, և ցանկացիր ինձ խաղաղ, արագահաս մահ, որն ինքդ քեզ էիր պատրաստում: Տո՛ւր ինձ ձեռքդ: Այս վայրկեանիս, երբ բանում եմ մութ գուռը, որտեղից էլ դարձուղի չըկայ, երանի թէ կարենայի այս աջը սեղմելով քեզ ասել, թէ որքան եմ քեզ ողբացել: Եղբայրս մատաղահաս մեռաւ, քեզ ընտրեցի ես նորան փոխարինելու. բայց քո սիրտը հակառակեց. տանջեց:

Թէ քեզ, թէ ինձ: Պահանջում էիր ջերմ, միշտ ջերմագին այն, ինչ որ քեզ չէր վիճակւած: Ներքի ինձ և մնաս բարեաւ: Թող քեզ եղբայրս անւանեմ: Այս մի անուն է, որն իւր մէջ շատ անուններ է պարունակում: Անկեղծ սրտով վերցրո՛ւ բաժանողների վերջին գեղեցիկ ծաղիկը—վերցրո՛ւ այս համբույրը: Մահը միացնում է բոլորին, Բրակենբուրգ, ուրեմն նոյնպէս և մեզ: ԲՐԱՅ. Թող ինձ ուրեմն, որ քեզ հետ մեռնեմ: Կիսիր, կիսիր. այդ բաւական է երկու կեանք հանգցնելու համար:

ԿԼԱՐԱ. Մնացիր: Դու պէտք է ապրես. դու կարող ես ապրել: Նեցուկ եղի՛ր մօրս, որը՝ առանց քեզ, աղքատութեան մէջ կը մաշէր: Նորա համար եղի՛ր այն, ինչ որ ես այլ ևս չեմ կարող լինել: Ապրեցէ՛ք միասին և ողբացէ՛ք ինձ: Ողբացէ՛ք հայրենիքը և նորան, որը միայն կարող էր պահպանել այդ: Ներկայ սերունդն այս թշուառութիւնից չի ազատւել: Վրէժխնդրութեան կատաղութիւնն անգամ չի զօրիլ նորան ջնջել: Անցկացրէ՛ք դուք, խեղճեր, օրեր, որոնք օրեր չեն: Այսօր աշխարհս միանգամից կանգ է առնում. կանգ է առնում նորա շրջանը: Իսկ իմ երակը հազիւ դեռ մի քանի քոպէ կը խփէ: Մնաս բարեաւ:

ԲՐԱՅ. Ո՛հ... ապրիր մեզ համար, ինչպէս և մենք միայն քեզ համար: Դու քեզնով մեզ ես սպանում. ո՛հ, ապրիր և համբերիր: Մենք անբաժան քու երկու կողքին կը կանգնենք և միշտ մտադիր սէրն իւր կենդանարար բազուկներում կը պատրաստէ ամենասիրուն մխիթարութիւնը: Եղի՛ր մերը, մերը: Ես չեմ համարձակւում ասել իմը:

ԿԼԱՐԱ. Հանդարտ, Բրակենբուրգ. դու չըզիտես ինչ վէրք ես նորոգում: Ուր քեզ յոյս է երևում, այնտեղ ինձ համար յուսահատութիւն է:

ԲՐԱՍ. Կենդանիների յոյսին մասնակից եղիր: Մնա
անդնդի ավին. նայիր ցածր և վեր նայիր ինձ:

ԿԼԱՐԱ. Ես յաղթել եմ, ինձ նորից կուր մի կանչիլ:

ԲՐԱՍ. Դու անզգայացած ես: Մթուժեան մէջ
խարխափած, որոնում ես խորքը: Դեռ աշխարհին վերջը
չէ: Կրգան օրեր...

ԿԼԱՐԱ. Վայ քեզ, վայ: Անգթօրէն պատառում
ես դու աչքիս առաջի վարագոյրը: Այո, կը ծագի մի
օր, զուր են բոլոր մշուշները կուտակում և ակամայից
ցրում: Երկիւղով նայում է քաղաքացին պատուհանից,
գիշերը թողնում է ետեից մի սև բիծ: Նա նայում է
և յոյսի մէջ սարսափելի կերպով բարձրանում է կախա-
ղանք: Նոր խաչելութիւնը իւր անարգաւած Աստուծային
պատկերը դարձնում է վերը դէպի Հայրը: Արեգակը չի
համարձակում ծագել, նա չի ուզում նշանակել այն
ժամը, երբ Էգմոնտը պէտք է մեռնի: Համը գնում են
սլաքները իրանց ճանապարհը և ժամը խփում է մէկը
միւսի ետեից: Մնա, կանգնիր, հիմայ ժամանակն է:
Առաւօտեայ նախազգացումն ինձ դէպի գերեզման է
քաշում: (Նա մօտենում է պարուհանին՝ իբր թէ չորս կողմն
է նայում, ծածուկ խմում է):

ԲՐԱՍԿԵՆ. Կլարա, Կլարա:

ԿԼԱՐԱ. (Մօտենում է սեղանին և ջուր խմում). Ահա
մնացորդը: Ես քեզ ետեիցս չեմ դրաւում: Արա, ինչ որ
պէտք է անես: Մնա քարէ: Հանգցրո՛ւ այս լամպը
հանգիստ և առանց դանդաղելու: Ես գնում եմ հանգս-
տանալու: Հանդարտ դուրս սլիւնիր. դուռը ետեիցդ
փակիր: Կամայ, չըզարթեցնես մօրս: Գնա, ազատիր
քեզ, ազատիր, եթէ չես ուզում իմ սպանիչի տեղ ըն-
դունելի: (Գնում է):

ԲՐԱՍԿԵՆ. Նա թողնում է ինձ վերջին անգամ,
ինչպէս միշտ: Ո՛հ, կարող է մի մարդկային սիրտ զգալ,

թէ ինչպէս է նա կարողանում մի սիրող սիրտ կտոր-
կտոր անել: Նա ինձ կանգնած է թողնում. ինքս ինձ
ապաւինած: Թէ մահը, թէ կեանքը հաւասարապէս
ատելի են ինձ: Մեռնել միայնակ: Լացէք, դուք սիրող-
ներ: Իմ ճակատագրից աւելի խիստը չըկայ: Նա բաժա-
նում է ինձ հետ մահադեղի կաթիլը և իրանից դէն
հրում: Նա քաշում է ինձ իւր ետեից և կրկին հրում
դէպի կեանքը: Ո՛հ, Էգմոնտ, ի՞նչ թանկագին վիճակ է
քեզ բաժին ընկնում: Նա քեզ առաջնորդում է. նորա
ձեռքի յաղթական պսակը քոնն է: Նա ողջ երկինքը
առաջդ է բերում: Հետեւում նորան: Ելի՛ մի կողմը քաշեմ.
անհանգչելի նախանձը դէպի այն բնակարանները տա-
նեմ: Աշխարհիս երեսին ինձ համար էլ մնալ չըկայ.
թէ դժոխքը, թէ դրախտը ներկայացնում են ինձ հա-
ւասար տանջանք: Կործանման սարսափելի ձեռքը ինչ-
պէս հաճելի կը լինէր թշուառականին: (Բրակինքուրդը մի-
կողմն է գնում. բեմը առժամանակ անփոփոխ է մնում. Կլա-
րայի մահը ցոյց տալու երաժշտութիւնն է հնչում. լաւալը, որը
Բրակինքուրդը մոռացել էր հանդիսին, մի քանի անգամ պըլ-
պըլում է և վերջապէս հանգչում. բեմը բանտի է փոխում):

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ.

Բ ա ն տ

(Էգմոնտը անկողնում պառկած քնած է, կողպէքը ծնկում է.
դուռը բացւում. ծառաները ջահերով ներս են մտնում. ճոցա-
հեփեում է Ֆէրդինանդը և Սիլան գինեալնեքով. Էգմոնտը
զարթնում է):

ԷԴՄՈՆՏ. Ո՞վքեր էք, դուք, որ անսիրալիբ կերպով
քուլնն աչքերիցս փախցնում էք: Ի՞նչ են ուզում յայտ-
նել ինձ ձեր բիրտ և անվստահ դէմքերը: Ինչի՞ է այս

սարսափելի գնացքը: Գալիս էք թնչ սարսափելի երազ
ստուգեմք պատմելու իմ կիսաթուն հոգուն:

ՍԻԼՀԱ. Մեզ դուքսն է ուղարկել յայտնելու քեզ
դատավճիռը:

ԷԴՄ. Դահիճներ էլ ես բերել հետդ՝ վճիռը կա-
տարելու համար:

ՍԻԼՀԱ. Լսիր և կ'իմանաս, թե քեզ ինչ է սպասում:

ԷԴՄ. Այս է վայել ձեզ և ձեր ամօթալի ձեռնար-
կութեանը: Գիշերով յլացած և գիշերով իրադործած:
Այսպէս է կարող ծածկել անիրաւութեան այդ յան-
գուգն գործը: Համարձակ առնջ արի, դու, որ սուրդ
կրում ես վերարկուիդ տակ փաթաթած: Ահա գլուխս,
ամենազատը, որը երբեք բռնակալութիւնը խլել է
մարմնից:

ՍԻԼՀԱ. Դու սխալում ես: Ինչ որ արդար դատա-
ւորները վճռում են՝ արեգակի լուսից չեն ծածկում:

ԷԴՄ. Այսպիսով լրբութիւնն ամեն հասկացողու-
թիւնից ու երեւակայութիւնից անցնում է:

ՍԻԼՀԱ. (Անում է մօտը կանգնողից վճիռը, ետ է ու-
րում և կարդում): «Յանուն թագաւորի և զօրութեամբ
«այն իշխանութեան, որը նորին մեծութիւնը տւել է
«մեզ դատելու նորա բոլոր հպատակներին՝ ինչ դա-
«սակարգի և լինին, նմանապէս Ոսկեգեղմի առպետ-
«ներին — ճանաճում ենք...»

ԷԴՄ. Միթէ թագաւորը կարող է այն ուրիշին տալ:

ՍԻԼՀԱ. «Ճանաչում ենք՝ կանխօրէն, օրինական
«քննութիւնից յետոյ, քեզ Հէյնրիխ կոմս Էգմոնտին,
«Գաուրի իշխանին, դաւադրութեան մէջ յանցաւոր, և
«յայտնում վճիռը: Դու վաղը լուսածագին պէտք է
«բանտից հրապարակ տանւես և այնտեղ՝ Ժողովրդի
«աչքի առաջ, ի գգուշութիւն բոլոր դաւաճանների,
«կեանքից սրով մահուան գիրկն ուղարկւես: Տւած է

«Բրիւստէլում. յամի, (թիւն ու տարին անորոշ է կարդում,
«այնպէս որ լսողը չի հասկանում): Ֆէրդինանդ դուքս
«Ալբա՝ նախագահ խորհրդէս երկոտասանից»:

Դու գիտես հիմալ ճակատագիրդ. Բեզ քիչ ժամա-
նակ է մնում պատրաստելու, տանդ մասին կարգա-
դրելու և քոյիներին հրաժեշտ տալու: (Սիլան հետե-
ւորդներով հեռանում է: մնում են Ֆէրդինանդն ու երկու ջա-
հակիր. բեմը միջակ լուսաւորւած է. Էգմոնտը՝ մի քանի ժա-
մանակ խորասուզւած, լուռ կանգնած է. Սիլան անկատարի
հեռանում է. Էգմոնտն իրան միաջակ է կարծում. երբ աչքերը
վեր է բարձրացնում, նկատում է Ֆէրդինանդին):

ԷԴՄ. Դու մնում ես կանգնած: Ուզում ես զար-
մանքս ու սարսափս քո ներկայութեամբ և՞ս աւելի մե-
ծացնել: Չլինի՞ ուզում ես այն բաղձալի լուրն էլ հօրդ
տանել, թէ ես այստեղ աղամարդուն անվայել կերպով
յուսահատում եմ: Դեմ, ասա նորան: Ասա նորան, որ
նչ ինձ կըխաբէ, ոչ աշխարհին: Նորան — փառասէրին —
դեռ ետեւիցը թեթեւ կը շշնջան, ապա բարձր ու աւելի
բարձր կը խօսեն և, երբ մէկ օր նա այդ գահից կ'իջնի,
հազարաւոր ձայներ նորան երեսն ի վեր կ'աղաղակեն՝
նորան այստեղ են բերել ոչ պետութեան շահը, ոչ թա-
գաւորի արժանիքը, ոչ նահանգների խաղաղութիւնը.
իւր իսկ անձի համար է կուլի խորհուրդ տւել, որպէս
զի իբր գինւոր կուռւմ աչքի ընկնի: Նա այս հրէշաւոր
խառնակութիւնը նորա համար է յարուցել, որպէս զի
իրա կարօտն զգան: Եւ ես ընկնում եմ իբրեւ զոհ նորա
ստորաբարձ ատելութեան, նորա սև նախանձի: Ես գի-
տեմ, այն և ես իրաւունք ունիմ ասելու, մահացու վի-
րաւորւածը կարող է ասել. — ինձ նախանձում էր այն
ինքնագովը, ինձ ջնջելը նորա վաղուցւան մտածածն
ու խոհածն է եղել: Արդէն այն ժամանակ, երբ
մենք՝ դեռ երիտասարդ՝ քւէ էինք խաղում, և փողի

կոյտերը մէկը միւսի ետեւից զէպ' ինձ էին վա-
զում, կանգնում էր նա մռայլած. կեղծելով՝ խաղաղ էր
ձեւանում, այն ինչ ներքուստ հալումաշ էր լինում,
բարկանալով աւելի իմ բախտի՝ քան իւր ^{հաւանական} վրայ:
Դեռ լիշում եմ նորա կայծասցայտ հայեացքը, մասնիչ
դալուկը, երբ մենք՝ հասարակական տօնին, շատ հա-
զարաւոր մօրդոց առաջ մրցում էինք նետելում: Նա
ինձ դուրս հրաւիրեց. և երկու ազգերը կանգնած էին.
Իսպանացիներն ու նիդէրլանդցիները գրաւ էին գալիս
և բարեմաղթում: Ես յաղթեցի նորան. նորա գնդակը
վրիպեց. իսկ իմը դիպաւ: Իմ ազգակիցների բարձրաձայն
քրքրելով օդը թնդաց: Հիմա ինձ է դիպչում նորա հար-
ւածը: Ասա՛ նորան, որ ես հասկանում եմ, ես նորան
ճանաչում եմ, որ աշխարհս արհամարհում է ամեն
յաղթանակ, որը՝ շողոքորթութեամբ ձեռք բերելով,
կանգնեցնում է իւր համար մի ստոր հոգի: Իսկ դու,
եթէ մի մարդու հնարաւոր է իւր հօր շաւղից շեղելի,
ժամանակին սովորիւր ամօթի, մինչ դու ամաչում ես
նորա համար, որին սիրով կուզէիր յարգել ամբողջ սրտով:

ՓԵՐՐԻ. Ես քեզ լսում եմ, առանց ընդհատելու.
քո յանդիմանութիւնները ծանրանում են վրէս՝ ինչպէս
մահակի հարւածները վահանի վրայ. ես զգում եմ
դղորդ, բայց զինւած եմ: Դու դիպցնում ես ինձ, բայց
չես վիրաւորում. զգալի է ինձ միայն այն ցաւը, որը
կուրծքս կրծում է: Վայ ինձ, վայ: Միթէ ես մի այդ-
պիսի տեսարանի համար եմ մեծացել, մի զգւելի դրա-
մայի համար եմ ուղարկւած:

ԷԳՄ. Դու գանգատւում ես: Ի՞նչ է քեզ յուզում,
քեզ վշտացնում: Այս մի ուշացած զղջումն է, որ դու
ամօթալի դաւադրութեանը նւիրեցիր ծառայութիւնդ:
Դու դեռ երիտասարդ ես և բարեպետ: Դու այնպէս
վստահելի և սիրալիր էիր զէպ' ինձ: Քանի ես քեզ

տեսնում էի, հաշտւում էի հօրդ հետ: Եւ նոյն կերպ
կեղծելով՝ նորանից աւելի կեղծելով՝ գրաւում ես դու
ինձ զէպի ցանցը: Դու զգւելին ես: Ով նորան է հաւա-
տում, իւր գլուխն է ուզում վտանգել, բայց ով էր
վտանգ սպասում քեզ հաւատալով: Գնա՛, գնա՛: Մի
յափշտակիլ ինձնից այն քիչ վայրկեանները: Գնա՛, որ
ես ինձ ժողովեմ, թողնեմ աշխարհս, իսկ քեզ—ամենից
առաջ:

ՓԵՐՐԻ. Ի՞նչ տեսմ քեզ: Ես կանգնած քեզ եմ
նայում, բայց քեզ չեմ տեսնում և ինձ չեմ զգում:
Արդարացնեմ անձս: Համոզեմ քեզ, որ ես բոլորովին
ուշ, բոլորովին վերջն իմացայ հօրս գիտաւորութիւն-
ները, որ ես նորա ձեռքին գործում էի՝ ինչպէս մի
կամագուրկ, անկենդան գործիք: Ի՞նչ օգուտ, թէ իմ
մասին դու ինչ կարծիք կարող ես ունենալ: Դու կորած
ես, իսկ ես—թշուառ—այստեղ կանգնած եմ միայն քեզ
հաւատացնելու և քեզ ողբալու համար:

ԷԳՄ. Ի՞նչ սքանչելի ձայն, ի՞նչ անսպասելի մխի-
թարութիւն է հանդիպում ինձ գերեզմանիս ճանապար-
հին: Դու իմ առաւին և, համարեա՛ միակ թշնամուս
որդին, դու ափսոսում ես ինձ, դու իմ սպանիչների
թւումը չես: Խօսիր, ասա՛, ի՞նչ կարծիք կազմեմ քո մասին:

ՓԵՐՐԻ. Անագորոյն հայր: Այո՛, քո այս հրամա-
նով ճանաչում եմ քեզ: Դու ճանաչում էիր իմ սիրտը,
իմ մտածմունքները, որոնք յաճախ նկատում էիր՝ իբ-
րեւ քնքոյշ մօրից ժառանգութիւն: Ինձ քեզ նման
դարձնելու համար այնտեղ ուղարկեցիր: Այս մարդուն
կլանող գերեզմանի ափին՝ մի կամալական մահաւան իշ-
խանութեան տակ տեսնելու համար ստիպում ես ինձ,
որ ամենախոր ցաւն զգամ, որ բոլոր պատահարների
առաջ՝ խուլ մնամ, որ անզգալ դառնամ, ինչ էլ որ ինձ
պատահելու լինի:

ԷԳՄ. Զարմանում եմ. ուշքի եկ, կանգնիր, խօսիր տղամարդու պէս:

ՓԷՐԴ. Երանի կինարմատ լինէի, որ կարողանային ինձ ասել. «Բնչ է պատահել, Բնչն է քեզ անհանգրտացնում». ասա՛ ինձ մի մեծագոյն, աւելի հրէշաւոր չարիք. ինձ աւելի սարսափելի գործի վկայ արա՛, ես շնորհակալ կըլինիմ քեզնից, ես կ'ասեմ. «Այդ դատարկ բան է»:

ԷԳՄ. Դու քեզ կորցնում ես. ուր ես դու:

ՓԷՐԴ. Թող կատաղի այս կիրքը, թող որ ես ինձ ազատ ողբամ: Ես չեմ ուզում տոկուն երեւալ, երբ մէջս ամեն ինչ ջարդ ու փշուր է լինում: Քեզ պէտք է այստեղ տեսնեմ: Քեզ: Զգուելի՛ է: Դու ինձ չես հասկանում. միթէ՞ կարող ես հասկանալ: Եզմոնտ, Եզմոնտ (նորա պարանոցով ընկնելով):

ԷԳՄ. Բնչ արա ինձ այս հանելուկը:

ՓԷՐԴ. Ո՛չ մի հանելուկ:

ԷԳՄ. Ինչպէս է քեզ այդպէս խորը շարժում մի օտար մարդու վիճակը:

ՓԷՐԴ. Ո՛չ օտար. դու ինձ օտար չես: Քո անունն էր, որ մանկութեանս օրերում երկնային աստղի նման առաջս փայլեց: Որքան անգամ լսած ու հարցրած եմ քո մասին—երեխայի յոյսը երիտասարդն է, երիտասարդինը—այրահասակը: Այսպէս դու միշտ առաջս ես եղած, միշտ առաջս. իսկ ես առանց նախանձի տեսնում էի քեզ առաջիս և գալիս էի ետեւիցդ, միշտ առաջ: Արդ յոյ՛ ունէի վերջապէս քեզ տեսնել և տեսայ, ու սիրտս քո առաջը նետեց: Քեզ նշան էի արել ինձ համար և քեզ ընտրեցի նորից, երբ քեզ տեսայ: Հիմա նոր ուզում էի քեզ հետ լինել, քեզ հետ ապրել, գրկել քեզ. այս բոլորը ցնդեցան և քեզ տեսնում եմ—այստեղ:

ԷԳՄ. Բարեկամ, եթէ դու գորանից մի շահ ու-

նիս, համոզւիր, որ հէնց առաջին վայրկեանից սիրտս քեզ յարեց, և լսիր ինձ—սա հօրդ վերջնական և լուրջ հրամանն է, ինձ սպանել:

ՓԷՐԴ. Այո՛:

ԷԳՄ. Այս վճիռն արդեօք մի լոկ խրտուիլակ չէ ինձ վախեցնելու, երկիւղով և սպառնալիքով ինձ պատժելու, ինձ ստորացնելու և ապա կայսերական շնորհով ինձ նորից բարձրացնելու համար:

ՓԷՐԴ. Ո՛չ. նիս, դժբախտաբար ո՛չ: Սկզբում ես էլ էի խաբում ինձ սնտոի յուսով, բայց արդէն այն ժամանակ զգացի երկիւղ և վիշտ՝ քեզ այս դրութեան մէջ տեսնելու: Եւ հիմա դա օրէնք է, հաստատ է: Ո՛չ. ես էլ ինձ չեմ իշխում: Ո՞վ կը տայ ինձ օգնութիւն, ո՞վ խորհուրդ կը տայ անխուսափելից խուսափելու:

ԷԳՄ. Դէ լսիր ինձ: Եթէ քո հոգին այդպէս բուռն կերպով ձգտում է ազատել ինձ, եթէ դու գարշում ես այդ անսանձ բռնութիւնից, որն ինձ շղթայած պահում է, ապա ազատիր ինձ: Վայրկեանները թանկ են: Դու ամենակարողի որդին ես, ինքդ էլ կարող: Թող փախչենք: Ես գիտեմ ճանապարհները. միջոցները չեն կարող քեզ անյայտ լինել: Միմիայն այս պարիսպները, միայն մի քանի մղոններ են բաժանում ինձ իմ բարեկամներից: Բնչ արա այն կապերը, տա՛ր ինձ նոցա մօտ և եղիր մերը: Անկասկած մի օր՝ թագաւորը շնորհակալ կըլինի քեզնից իմ ազատութեան համար: Հիմա նա զարմացած է և գուցէ նորան ամենն անյայտ է: Քո հայրը բախտ է փորձում. և նորին Մեծութիւնը ստիպւած է կատարւած իրողութեանը հաւանութիւն տալ, թէ և նորանից սարսափելիս էլ լինի: Դու մտածմունքի մէջ ես: Ո՛հ, գտիր ինձ համար ազատութեան ճանապարհը, խօսիր և վա՛ռ պահիր կենդանի հոգու յոյսը:

ՓԷՐԴ. Լուիր, ո՛հ, լուիր: Իւրաքանչիւր խօսքով աւելացնում ես յուսահատութիւնս: Այստեղ չըկալ ոչ մի ելք, ոչ մի խորհուրդ, ոչ մի փախուստ: Այս է ինձ տանջում, այս է բռնում ու ճնշում կուրծքս՝ ինչպէս ճիրաններում: Ես ինքս եմ ձգել ցանցը, ես գիտեմ նորա խիստ ու ամուր հանգոյցները. ես գիտեմ, ինչպէս ամեն մի լանդգնութեան, ամեն խորամանկութեան ճանապարհները փակուած են: Ես զգում եմ ինձ՝ քեզ ու միւսներին հետ շղթայուած: Հապա կը գանգատուէի՝ ես, եթէ ամեն ինչ փորձած չըլինէի: Նորա ոտներն եմ ընկել, աղաչել, պաղատել: Նա ինձ այստեղ ուղարկեց, որ իմ մէջ ամեն կենդանական ու խնդական բան՝ ինձ հետ այս վայրկեանին խորտակէ:

ԷԳՄ. Եւ ո՛չ մի ազատութիւն:

ՓԷՐԴ. Ո՛չ մի:

ԷԳՄ. (Ոտը Դոփելով). Ո՛չ մի ազատութիւն... Քաղցր կեանք, գոյութեան և գործունէութեան սիրուն, քաղցր սովորութիւն, քեզնից պէտք է բաժանւեմ. այսպէս խաղաղ բաժանւեմ: Կուի փոթորկում, գէնքերի շառաչիւնի տակ, խռովութեան ճապաղիքում չես տալիս ինձ մի թռուցիկ մնաս բարով, դու չես շտապում հրաժեշտ տալու: Բաժանման վայրկեանը չես կարճացնում: Ես պէտք է ձեռք բռնեմ, աչքերիդ մէկ էլ նայեմ, գեղեցիկութիւնդ, արժէքդ լաւ կենդանի զգամ, և ապա վրձնապէս պոկ գամ և ասեմ. — դէ գնա:

ՓԷՐԴ. Իսկ ես պէտք է կշտիդ կանգնեմ, մտիկ տամ, չըկարողանամ քեզ պահպանել, քեզ արգելել: Ո՛հ. ինչ ձայն կը բուէր ողբալու, ինչ սիրտ չէր պատառ-պատառ լինիլ այս աղէտից:

ԷԳՄ. Հանդարտւիր:

ՓԷՐԴ. Դու կարող ես հանդարտւիլ, դու կարող ես հրաժարւիլ, և՛ քանի որ անհրաժեշտ է, ծանր քայլ

անել: Ե՛ս ինչ եմ կարող. ինչ անեմ: Դու կը յաղթես քեզ և մեզ: Դու կը զիջանաս: Ես քեզնից և նոյն իսկ ինձնից աւելի կապրեմ: ձաշի ուրախութեան ժամանակ լոյս եմ կորցրել, պատերազմի խռովութեան մէջ՝ դրօշ. Անախորժ, չփոթ ու մութ է երևում ինձ ապագան:

ԷԳՄ. Երիտասարդ բարեկամ, որին ես տարօրինակ բախտի բերմամբ միաժամ վաստակում եմ և կորցնում, որն ինձ համար մահու չափ ցաւում է, ինձ համար տանջում է, նախիր ինձ այս վայրկեանիս. դու ինձ չես կորցնում: Եթէ իմ կեանքը քեզ համար մի հայելի էր, որի մէջ դու հաճութեամբ գիտում էիր, ապա թող լինի այդ և իմ մահը: Մարդիկ միայն այնժամ չեն միասին, երբ միատեղ են, այլ և հեռուորը, մեռեալը մեզ համար կենդանի է: Ես կապրեմ քեզ համար. և ինձ համար էլ բաւականին ապրել եմ: Ամեն օր ես ուրախ եմ եղել. ամեն օր արագընթաց գործունէութեամբ կատարել եմ պարտքս, ինչպէս ցոյց է տւել խիղճս: Արդ վերջանում է կեանքս, որը երանի թէ աւելի վաղ՝ արդէն Դրաւէլինգէնի աւազների վրայ վերջացած լինէր: Ես դադարում եմ ապրելուց, բայց ես ապրել եմ. այդպէս ապրել և դու, բարեկամս, հաճութեամբ և սիրով և մի վախենալ մահից:

ՓԷՐԴ. Դու կարող էիր քեզ պահել մեզ համար, դու պէտք է պահէիր: Դու ինքդ քեզ սպանեցիր: Յաճախ լսում էի, երբ խելօք մարդիկ քո մասին խօսում էին — բարեմիտներ, չարամիտներ — նաքա երկար վիճում էին քո արժանիքի մասին, սակայն վերջը բոլորեքեան միաբանում էին, ոչոք չէր զօրում ուրանալ, ամեն ոք խոստովանում էր. /այո՛, նա վտանգաւոր ճանապարհով է գնում: Քանի քանի՛ անգամ ցանկացել եմ, որ կարող լինէի քեզ զգուշացնել: Միթէ՛ դու ոչ մի բարեկամ չունէիր:

ԷԳՄ. Ինչ զգուշացրել էին:

ՓԷՐԴ. Բայց ինչպէս կէտ առ կէտ բոլոր այս մեղադրանքները գտայ ես նորից գանգատի մէջ, նոյնպէս քո պատուոխանները—բաւականին լաւ՝ քեզ արդարացնելու, բայց ոչ բաւականին զօրեղ՝ քեզ մեղադրանքից ազատելու համար:

ԷԳՄ. Այդ մի կողմը մնայ: Մարդս կործնում է, թէ ինքն իւր կեանքը կառավարում է, ինքն իրան առաջնորդում, բայց նորա ներքինը անդիմադրելի կերպով նորա ճակատագրի ետեւիցն է քաշում: Դորա վրայ թող չըմտածենք: Այս մտքերից հեշտ կազատւեմ, քան հայրենիքիս հոգսերից. բայց դորա համար էլ կը հոգացւի: Եթէ կարող լինի իմ արիւնը շատերի համար հոսիլ, ազգիս խաղաղութիւն բերել, ապա կը հոսի յօժարութեամբ: Ափսոս, որ այդպէս չի լինիլ: Բայց մարդուն վախել չէ այն ևս խուզարկել, ուր նա ալ ևս չըպետքէ գործէ: Կարող ես դու հօրդ փճացնող ոյժը կասեցնել, — ուղղել — արա: Այդ ով կարող կըլինի: Գնաս բարով:

ՓԷՐԴ. Ձեմ կարող գնալ:

ԷԳՄ. Իմ մարդոցը ամենայն սիրով քեզ եմ յանձնում: Իմ ծառաները բարի մարդիկ են. թող նոքա չըցրեն, չ'անբախտանան: Ինչպէս է Ռիխարդը, իմ գրագիրը:

ՓԷՐԴ. Նա քեզնից առաջ է գնացել: Նորան՝ իբրև դաւադրութեան մեղսակցի՝ գլխատել են:

ԷԳՄ. Խեղճ մարդ: Ելի մի բան — և անուհետեւ մնաս բարով, էլ տանել չեմ կարող: Ինչ էլ որ մեր միտքը սաստիկ զբաղեցնելու լինի, բայց էլի բնութիւնն ի վերջոյ անդիմադրելի կերպով պահանջում է իւր իրաւունքները, և, ինչպէս օձով փաթաթւած մանուկը զովացուցիչ քունն է ճաշակում, այնպէս էլ դատաւար-

տեալն է մէկ անգամ էլի նստում մահաւան դռան առաջ և լաւ հանգստանում, որպէս թէ հեռու ճանապարհ գնալու լինէր: Ելի մի բան: Ես ճանաչում եմ մի աղջիկ. դու նորան չես արհամարհիլ, որովհետեւ նա իմն էր: Սրդ նորան քեզ եմ յանձնում, ու մեռնում եմ խաղաղ: Դու մի ազնիւ մարդ ես. մի կին, որը քեզ գտնէ, ապահովէ: Ապրում է իմ ծեր Ադոլֆը, նա ազատ է:

ՓԷՐԴ. Այն առոյգ ծերունին, որ միշտ ձիով ձեզ ուղեկցում էր:

ԷԳՄ. Նա ինքը:

ՓԷՐԴ. Նա ապրում է, նա ազատ է:

ԷԳՄ. Նա գիտէ այն աղջկայ բնակարանը: Թող նա քեզ առաջնորդէ և դու նորան վարձատրիր մինչև նորա կեանքի վերջը, որ նա նոյց է տալիս քեզ ճանապարհը դէպի այդ գանձը: Գնաս բարով:

ՓԷՐԴ. Ես չեմ գնում:

ԷԳՄ. (Նորան յետի դուռը հրելով), Գնաս բարով:

ՓԷՐԴ. Ո՛հ... թող էլի մնամ:

ԷԳՄ. Ոչ մի հրաժեշտ: (Ուղեկցում է շէպի դուռը, նորանից պոկում է. Ֆերդինանդն սզղալ շուրջով հեռանում է: Էգմանոր միայնակ): Չարահոգի մարդ: Դու չէիր կարծում ինչ այս բարութիւնն անել որդուդ միջոցով: Նորա միջոցով ազատ եմ ես հոգսերից, ցաւերից, ամեն երկիւկալի զգացմունքից: Մեզմ ու ստիպով պահանջում է բնութիւնն իւր վերջին տուրքը: Անցաւ, վճռւած է: Եւ այն, ինչ որ վերջին գիշերը կասկածով ինչ մահճիս մէջ անքուն էր պահում, հիմա քնեցնում է մտքերս ակներև հաւաստիութեամբ: (Նստում է մահալակի վրայ, նւագ): Քաղցր քուն, դու գալիս ես, ինչպէս մի կատարեալ բախտաւորութիւն՝ առանց իմ աղաչելուն, ամենայն յօժարութեամբ: Դու լուծում ես խիստ մաքի հանգուցները, խառնում ես ուրախութեան և տրամու-

Թեան բոլոր պատկերները. անխափան սահում է ներքին ներդաշնակութեան շրջանը և հաճույական խելագարութեան մէջ փաթաթեալ՝ ընկղմում ենք և դադարում լինելուց։ (Նա քնում է. նաղն ուղեկցում է նորա նինջը. նորա անկողնի երեսը կարծես՝ պարիսպները բացում են. մի հիանալի տեսարան է ներկայանում. Ազատութիւնն երկնային հանդերձում՝ մի լուսով պարած, հանգստանում է ամպի վրայ. Կլարալի գծագրութիւնն ունի և խոնարհում է՝ Դէպի քնոյ հերոսը։ Մի ափսոսացող զգացմունք է արթալացում. նա կարծես նորան ողբում է. Շուտով սթափում է և մի ոգեւորիչ շարժութեամբ ցոյց է տալիս նորան սլաքների մի կապոց, ապա և մի դաւադան, զլխարկով։ Նա ասում է նորան, որ ուրախ լինի և, հասկացնելով, որ նորա մաշը նահանգներին ազատութիւն պէտք է պարգևէ, ճանաչում է նորան իբրեւ լաշթոյ և տալիս է լաշթութեան պսակ. Նրա պսակով ժողովում է Եգմոնտի զլխին, վերջինս մի շարժումն է անում՝ ինչպէս մէկը քնած շարժում է. աչքէս որ բերանն ի վեր՝ Դէմքով Դէպի նա է պառկած։ Պսակը պահում է նորա զլխին ծածանելով. Հեռւից լսելի է պատերազմական երգի ձայն, աշմուկ և սուլումն. ամեն ահաւ ձայնի հետ անհերքանում է երեւոյթը. Չալնն ուժեղանում է. Եգմոնտը զարթնում է. Բանորը մէկից չափաւոր լուսաւորւած է. Առաջին շարժումով նա ձեռքը զլուխն է տանում. նա կանգնում է և չուրջը նայում, ձեռքը զլխին պահած)։ Անհետացել է սլսակը։ Դուռ, զեղեցիկ ուրւական, օրւայ լոյսը քեզ խուճապեց։ Այո՛, նորա էին, նորա միացել էին—իմ սրտի ամենաքաղցր ուրախութիւնները։ Աստուածային ազատութիւնն իմ սիրեցեալից էր փոխառել իւր կերպարանքը։ Դիւթիչ աղջիկը բարեկամուհու երկնային հանդերձ էր հագել։ Նորա միացած են երևում մի լուրջ վայրկեանում. աւելի լուրջ, քան սիրելի։ Արիւնաբիծ կրունկներով նա առաջս դուրս եկաւ։ Նորա հանդերձի ծածանող ծայքերը արիւնաներկ էին։ Այն իմ արիւնն էր և շատ ազնիւների արիւնը։ Ո՛չ. այն իզուր չէր թափւած։ ձեղքում, անց-

նում է, քաջ ժողովուրդ։ Յաղթութեան աստուածն է քեզ առաջնորդում։ Նա ինչպէս ծովը ճեղքում է ամբարտակները, այնպէս փշրեցէք, խորտակեցէք բռնակալութեան պատնէշները, և խեղդելով ի բաց ողորկեցէք նորան իւր տեղից, որը նա յաւակնել է իրան գրաւել։ (Թմբակն աւելի մոռնում է). Լուր, լուր։ Քանի՜ քանի՜ անգամ է կանչել ինձ այն ձայնը՝ ազատ քայլելու դէպի կուրի և յաղթութեան դաշտը։ Ինչպէս աշխուժով քայլում էին ընկերներս այս վտանգաւոր, բայց փառաւոր ասպարիզում։ Նա էլ եմ այս բանտից մահաւան գիմաւորում։ Նա մեռնում եմ ազատութեան համար, որի համար ես սպրում էի և պատերազմում և որին հիմալ գոհում եմ ինձ՝ տանջելով։ (Բեմի ետը բռնում են իսպանական զինւորները, զինւած գեղարդներով)։ Դէ հաւաքեցէք միասին, փակեցէք ձեր շարքերը, դուք ինձ չէք վախեցնիլ։ Նա սովոր եմ տեգերի առաջ՝ տեգերի դէմ կանգնել և՛ չորս կողմից շրջապատւած սպառնալի մահով, սրտոտ կեանքը կրկնակի արագութեամբ զգալ։ (Թմբակահարում են). Քեզ շրջապատում է թշնամին ամեն կողմից։ Շողջողում են սրերը։ Բարեկամներ, քաջացէք, հետներդ ծնողներ, կանայք, երեխաներ ունիք։ (Յույց տալով պահապաններին), Իսկ սոցա շարժում է իշխողի լոկ խօսքը, ո՛չ իրանց սիրտը։ Պաշտպանեցէք ձեր գոյքերը։ Նա ձեր ամենասիրելին ազատելու համար ընկէք ուրախութեամբ՝ ինչպէս ես ձեզ օրինակ եմ տալիս։ (Թմբակահարութիւն. Նրա գնում է Դէպի պահապանը և ետեւի դուռը, վարագույնն իջնում է. նազր խառնում է և Դրաման վերջանում է մի լաշթական երգով)։

Վ Ե Ր Զ

1329

2012

